

Tartu Ülikool
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut

Saatejuhi roll ETV saates „Vabariigi kodanikud“

Bakalaureusetöö

Ere Uibo

Juhendaja: Aune Unt MA

Tartu

2013

Sisukord

Sissejuhatus.....	4
1. Uurimistöö teoreetilised ja empiirilised lähtekohad.....	6
1.1. Vestlussaade.....	6
1.2. Kõneaine kujunemine.....	7
1.3. Intervjueerimine.....	8
1.4. Mõjutamisvõtted.....	9
1.5. Saatejuhi rollid saate käigus.....	10
1.6. Saatejuhi isik.....	12
1.7. Vestlussaadete „kolletumine“.....	12
1.8. Kommertsprogrammide vestlussaadet.....	14
1.9. Avalik-õigusliku televisiooni printsiibid.....	15
1.10. Saade „Vabariigi kodanikud“.....	16
1.11. Varasemad uuringud.....	17
2. Uurimisküsimused.....	29
3. Analüüsi valim ja meetod.....	20
3.1 Valim.....	20
3.2 Meetod.....	22
4. Tulemused.....	26
4.1 Vastasleeride olemasolu.....	26
4.2 Esimene pöördumine külaliste poole.....	28
4.3 Vestluse tasakaal.....	30
4.4 Saatejuhi küsijaroll.....	33
4.5 Saatejuhi kui diskussioonis osaleja roll.....	34
4.6 Saatejuhi isiku avaldumine.....	36
4.7 Saatekülaliste kõnelemisstiil.....	36
4.8 Mõjutamisvõtted.....	38
4.9 Teemade kujunemine ja fookus.....	39

4.10	Arvamuste muutumine saate jooksul.....	42
4.11	Kommertstelevisiooni tunnused avalik-õiguslikus telesaates.....	43
5.	Järeldused ja diskussioon.....	45
5.1	Saatejuht kui küsija.....	45
5.2	Saatejuht kui diskussioonis osaleja.....	46
5.3	Saatejuhi isiksus.....	48
5.4	Saatejuhi mõjutamisvõtted.....	49
5.5	Erinevad saateteemad.....	52
5.6	Diskussiooni tasakaal.....	53
5.7	Teema laius ja fookus.....	53
5.8	Kommertstelevisiooni elemendid.....	54
	Kokkuvõte.....	56
	Summary.....	58
	Kasutatud kirjandus.....	60
	Lisad.....	62
	Lisa 1 Intervjuu kava.....	62
	Lisa 2 Saadete transkriptsioonid.....	64
	Lisa 2.1Harta 12.....	64
	Lisa 2.2 Tasuta ühistransport.....	77
	Lisa 3. Intervjuude transkriptsioonid.....	91
	Lisa 3.1. Aarne Rannamäe – saatejuht.....	91
	Lisa 3.2. Epp Ehand – toimetaja.....	97

Sissejuhatus

Minu bakalaureusetöö käsitleb saatejuhi rolli ETV saadetes „Vabariigi kodanikud“. Töö eesmärk on uurida, kuidas tekib „Vabariigi kodanike“ saadetes ühiskondlikult olulistel teemadel diskussioon ning milline roll on saatejuhil selle kujunemisel.

Teema käsitlemisel keskendun vestlussaate juhile, kes avalik-õigusliku saate puhul peab kinni pidama rahvusringhäälingu seadusega määratud nõuetest ja olema eetiline ajakirjanik, ent samas muutma diskussiooni vaatajale ka põnevaks ja lihtsamini jälgitavaks, kasutades selleks mõjutamisvõtteid, mis muudavad piiri avalik-õigusliku ning kommertskanali jutusaadete vahel üsna õhukeseks.

Tartu Ülikooli ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituudis on varem mitmes uurimistöös analüüsitud vestlussaateid ning mõnes neist on käsitletud ka vestlussaadete sarja „Vabariigi kodanikud“, kuid saatejuhi roll pole nende uurimuste keskmes varem olnud.

Aeg-ajalt räägitakse ideaalse vestlus- või jutusaate juhi leidmisest. Ikka on proovitud teha vestlussaadet, mis oleks ühiskondlikult oluline, aga läheks samas ka massidele korda. Piret Tali (2011) leiab, et pärast Urmas Otti on jutusaadete juhtijate rivi napiks jäänud. Ideaalse saatejuhi leidmist segavad mitmed kriteeriumid. Emotsionaalsus ja näitlejameisterlikkus, mis on suunatud teenima kasumit ning täitma meelelahutuslikku eesmärki, poleks õigustatud jällegi avalik-õigusliku telekanali vestlussaates

Antud uurimistöös püüangi jõuda selgusele, milliseks kujundab saatejuht diskussiooni ning kas selleks peab kasutama provokatsiooni ja „kollasele“ ajakirjandusele omaseid võtteid. Samuti uurin, mis rollid võtab endale saatejuht (vestlussaate puhul ei piisa ainult intervjuerijarollist) ning kui tugevalt tuleb esile saatejuhi isiksus. See, kui tugevalt ja millise tooniga sekkub saatejuht vestlusesse, määrab ära ka selle, kui tugevalt seostab vaatajaskond saadet konkreetse saatejuhiga.

Oma uurimistöös otsin vastuseid küsimustele, kas diskussioon on vastavalt avalik-õigusliku telekanali nõuetele tasakaalustatud, pakub teemale erinevaid lähenemisnurki ning seisab võimalikult suure hulga inimeste huvide eest. Mind huvitab, kas saade püüab jõuda konsensuseni ja pakub arutluse all olevale teemale lahendusi või on oluline just konflikti tekitamine.

Bakalaureusetöö jaotub viieks peatükiks. Esimeses peatükis esitan töö teoreetilised lähtekohad, mis loovad uuringu teostamiseks vajaliku raamistiku. Toetudes Timbergi ja Erleri teooriale selgitan vestlussaadete olemust, täiendan seda Shattuci ja Dahlgreni käsitlusega vestlussaadete „kollasusest“, McQuaili mõjukäsitlusega, Thorseni, Mølleri lähenemisega saatejuhi rollidele ning Barberi lähenemisega vestlusdebatile kui ühele intervjuuvormile.

Töö teises peatükis sõnastan uurimisprobleemi ja esitan uurimisküsimused. Järgneb kolmas, meetodi ja valimi peatükk, kus selgitan ja põhjendan meetodi valikut ning kirjeldan valimit. Püstitatud uurimisküsimustele vastamiseks olen diskursusanalüüsi meetodil analüüsinud „Vabariigi kodanike“ 2012. aasta 20. novembri saadet, kus oli saate teemaks demokraatia olukord Eestis, mille tõi päevakorda mitmete arvamussliidrite poolt koostatud harta. Teise saadena võtan vaatluse alla 2012. aasta 20. märtsi saate tasuta ühistranspordist, mille tõi päevakorda rahvaküsitlus. Saadete analüüsi aluseks on transkriptsioonid, mis on tehtud ETV arhiivist vaadatud saate põhjal.

Uurimuse tulemused on esitatud töö neljandas peatükis. Läbiviidud analüüsi tulemuste alusel tehtud diskussioon ja järeldused moodustavad töö viienda peatüki. Uuringu tulemuste tõlgendamist toetan ka saatejuht Aarne Rannamäe ning toimetaja Epp Ehandiga tehtud semistruktureeritud süvaintervjuudest saadud infoga. Järgneb kokkuvõtte ja viidatud kirjanduse loetelu. Tööl on kolm lisa.

1. Uurimistöö teoreetilised ja empiirilised lähtekohad

Uurimistöö teoreetiliste ja empiiriliste lähtekohtade peatükk tutvustab ETV vestlussaate „Vabariigi kodanikud“ olemust ning loob üheksa alapeatüki abil teemale raamistiku. Peatükk lõpeb ülevaatega varasematest uuringutest sarnastel teemadel.

1.1 Vestlussaade

Timberg ja Erler eristavad mõisteid televestlus (*TV talk*) ning vestlussaade (*talk show*). Esimene neist on laiem mõiste ning hõlmab kõiki saateid, kus kasutatakse vestluse abi. Vestlussaates aga ongi keskmes vestlus ise, mille ümber on ehitatud saade.

Vestlussaateid iseloomustatakse järgnevate printsiipidega (Timberg, Erler 2002: 3).

- 1) Vestlussaatel on juht või juhid, kes vastutavad saate tooni, suuna ning ajapiirangust kinni pidamise eest. Saatejuhti ei peeta tavaliselt saate nn staariks.
- 2) Vestlussaade toimub olevikus, siin ja praegu ning loob kohalolekutunde. Kui saade pole otse-eetris ning vaatajale näidatakse saate salvestust, elab vaatajaskond olukorrale ja vestlusele uuesti kaasa.

Vestlussaadete sünniajaks maailmas loetakse 20. sajandi keskpaika. Esialgu võrreldi neid iga päev ilmuvate ajalehtedega, sest ka vestlussaadet käsitlesid päevakajalised ja uudisvääruslike teemasid. Sellest tulenevalt vaadeldi neid kui saateid, mille teemad pakkusid auditooriumile huvi vaid piiratud aja jooksul ning kadusid seejärel huviorbiidilt. Tänapäeval on aga vestlussaadete mõjukus kasvanud: saatejuhtide positsioon on olulisem ning teemad uudisvääruslikumad (Timberg ja Erler 2002: 3).

Saatejuhid ning saated on muutunud aja jooksul ning varieeruvad erinevates kultuuriruumides, kuid vestlussaate põhiprintsiibid on endiselt igal pool samad. Vestlussaatel puudub täpne stsenaarium, see aga ei tähenda, et saade poleks ette valmistatud. Vestlussaate kujundavad külalised ning saatejuht, kellel on erilisel oluline roll. Sotsioloog Erving Goffman peab vestlussaadet nn värskeks vestluseks (*fresh talk*), mis tähendab, et vestlussaade on alati spontaanne, olenemata sellest, kui palju saates toimuvast on ette planeeritud (Timberg, Erler 2002: 3).

Vestlussaadetes minnakse edasi uudistesaaatele iseloomulikust info edastamisest ning asutakse ühiskonnas toimuvaid protsesse analüüsima ning tõlgendusi pakkuma. Mida kiiremad ja sügavamad on ühiskonnas toimuvad muutused, seda suurem on vajadus sõnastada nende muutuste tähendus (Lauristin 2000, Ruus 2000: 65 kaudu).

1.2 Kõneaine kujunemine

Vestlussaadete kõneaine saab tavaliselt alguse päevakajalistest sündmustest. Sageli toimuvad esimesed televestlused kohe pärast seda, kui teema on uudiste kaudu päevakorda tulnud. See aitab auditooriumil sündmuste käiku paremini mõista ning enda jaoks lahti mõtestada (Ellis 2000: 107). Vestlussaadet vaatavad kaugemale uudiste poolt pakutud toormaterjalist ja pealkirjadest, analüüsivad teemasid sügavamalt ning mitmekülgselt. „Arvestades ühiskondlike muutuste kiirust ja hõlmatavust, on ootuspärane, et ajakirjandus otseselt tegeleb ka muutuste endi tähenduse loomisega“ (Lauristin 2000, Ruus 2000: 65 kaudu).

Vestlus haarab kinni igast sõnumist, mis võib huvi äratada või intrigeeriv olla. Televestlus on näiteks uudisega võrreldes suhteliselt avatud ja kindla struktuurita vorm, kuhu pääseb juhuslik infopala, personaalse kogemuse lugu, appihüüe. Vestlus võimaldab personaalsemat, psühholoogilisemat perspektiivi kui uudis. Vestlus mahutab kõike mis on huvitav, hoolimata selle uudisväärtuslikkusest (Unt 2003: 55).

Uudiste mõju vestlussaate agenda kujunemisele kirjeldab ka Eesti Rahvusringhäälingu arengukava, mille järgi peavad vestlussaadet andma avalikkusele poliitiliste otsustuste langetamiseks ressursid: väärtused, teadmised, analüüsi- ja hindamisoskuse, orienteerumisvõime poliitilisel maastikul. Rahvusringhääling ei saa olla üksnes passiivne vahendaja, vaid peab looma infole ka ajakirjanduslikku lisaväärtust.

McQuail (2003) toob välja, et mida suurem on meedia tähelepanu, seda suurema tähtsuse omistab uudisele avalikkus. Kui vestlussaate toimetuse valib teema, mille üle diskuteerivad ligi tunni aja vältel oma ala spetsialistid, ning saade on eetris *prime-time*'il, siis muutub see teema tunduvalt olulisemaks ja huvipakkumaks. Edasi sõltub kõneaine kujunemine juba sellest, millise alatooniga saates teemat käsitletakse. Kui teema on valitud, on suurim vastutus just saatejuhil, sest kui diskussioon on tugevalt mõne arvamuse poole kaldu või kellegi arvamust

halvustatakse, mõjutab see ka avalikkuse arvamust selle poole, kelle arvamus saates domineerima jäi.

Vestlussaated kaasavadki tavaliselt diskussiooni kõneisikuid, kes on mingil teemal eksperdid ning kelle seisukohad aitavad avalikkuse jaoks kõne all olevat probleemi paremini lahti mõtestada, lisades vestlusesse autoriteetsust ning usaldusväarsust (Tolson 2001: 33).

Teisalt ei paku vestlussaade mitte ainult ekspertidele võimalust end avalikkusele kuuldavaks teha. Meedia käes on võim otsustada, milline teema on uudisväärne ning mis on väärt pikemat arutelu. Lisaks pakub meedia laia ligipääsetavust ka tavalistele inimestele ühiskonna hulgast, kes saavad oma arvamust mingil teemal avaldada (Hutchby 2006: 4).

1.3 Intervjueerimine

Lynn Barber toob välja vestluse kui ühe intervjuuvormi. Barberi järgi on vestlus parim viis, kuidas panna inimesed vabalt rääkima ning käsitletaval teemal oma arvamust avaldama. Vestlusdebati vorm ei sobi aga vestleja isikliku elu valgustamiseks. Vestlusdebati ohuna näeb Barber tühja jutu ehk lobisemise tekkimist (Barber Alia 2004: 117 kaudu). Selle vältimiseks peab saatejuht olema valmis jõuliselt diskussiooni sekkuma ning täpsustavate küsimustega arutluse saate keskse küsimuse juurde tagasi tooma.

Vestlussaates on intervjueerija küsimuste hulk tunduvalt väiksem kui mõne sama pikkusega isikuintervjuu puhul, sest saate eesmärk on tekitada külaliste vahel diskussioon. Kui vestlussaates osaleb korraga mitu külalist, peab saatejuhi küsimuste hulk igale osalejale olema enam-vähem võrdne. Seega ei hoia saatejuht iga külalisega eri fookust, vaid küsib ja suunab vestlust vastavalt saate üldisele käigule.

Erinevat liiki küsimused on universaalselt kasutatavad ka vestlussaates ning need täidavad sama funktsiooni:

- 1) Avatud küsimused – eeldavad vastajalt pikemaid põhjendusi ja selgitusi. Kasutatakse küsisõnu „miks“, „kuidas“.
- 2) Pool-avatud küsimused – täpsustavad küsimused, mis eeldavad lühikesi vastuseid. Kasutatakse näiteks küsisõnu „millal“, „kes“.

- 3) Valikvastustega küsimused – suunavad küsimused, mis annavad vastajale ette valikuvariandid. Nt „Kas te tahtsite oma jutuga öelda seda või seda?“
- 4) Suletud küsimused – eeldavad ei/jah vastust. Näiteks kas-küsimused.

1.4 Mõjutamisvõtted

Noam Chomsky eristuse järgi on keelel kaks analüütilist eristust: keeleline kompetents ning keeleline esinemisoskus. Kompetents on teaduslikult analüüsiv, kuid esinemisoskus mitte, sest seal puudub selgem korrapära (Chomsky 1965, Hutchby 2006: 19 kaudu). Vestlussaate puhul on olulised mõlemad komponendid, et diskussioon oleks sujuv ja põnev.

Saatejuhi ega saatekülaliste puhul ei piisa veenmiseks ainult argumendi jõust. Kui kõneleja staatus on kuulajate silmis madal, võivad kuulajad jääda siiski ükskõikseks. Ka autoriteetne ja huvitav esineja peab oma väiteid põhjendama, kui ta soovib, et kuulajad teda usuksid (Aava 2003: 43). Selleks, et kõnelejate argumente võimendada, võib saatejuht tuua kõneleja jutule ise mõne paralleeli või lühikese näite. Samuti võib ta mõjutada külalist oma arvamust põhjendama ja selgitama ka intrigeeriva väitega.

Üks mõjutamisvõtteid on demagoogia, mille abil püüavad kõnelejad ennast esile tõsta ja tuua välja oma saavutusi, et näidata end paremast küljest ja anda oma sõnadele kaalu. Demagoogia abil püütakse ebaausate retooriliste võtetega arvamust mõjutada, endale sobivas suunas kallutada ning tahtlikult valearvamust kujundada.

Rohkem usutakse oma ala asjatundja väiteid. Kui spetsialist suudab oma väiteid põhjendada, on kõik korras. Kui aga kompetentse inimese varjus surutakse peale mingeid hoiakuid, siis on see demagoogia (Aava 2003: 53).

Ameerika mõjutused ning „kollase“ ajakirjanduse võtete levimine vestlussaadetes avaldasid esialgu seni vaoshoitumate vestlustavade harjunud auditooriumile tugevalt muljet. Rootsis oli esimene sedalaadi vestlussaade 1980ndate lõpus *Ikväll med Robert Achberg* („Täna õhtul koos Robert Achbergiga“). Achberg elustas nn kahtlustamise mõnu. See tähendab, et ta kohtles saatekülalisi ja teemasid teatud skeptilise umbusuga ja tekitas nende ümber palju küsimusi. Ta muutis saatekülalise mainest, sõnaosavusest ning ka välimusest olulisemaks

eksperdi jutu sisu. Achberg kasutas selleks irooniat ja vastandamist ning rikkus mitmeid viisaka käitumise reegleid: segas külaliste jutule vahele ja püüdis tekitada saatekülaliste vahel konflikti (Dahlberg 1995: 64).

1.5 Saatejuhi rollid saate käigus

Saatejuht pole vestlussaate puhul sageli mitte ainult küsija. Üldiselt võib vestlussaate juhi rollid jagada kaheks: küsijaroll ning diskussioonis osaleja ehk vestleja roll. Neid rolle vastavalt olukorrale kombineerides on võimalik diskussiooni tekitada, suunata, elavdada ning raamistada.

Diskussioonis osaleja rolli puhul on saatejuht üks liige grupist ning osaleb diskussioonis võrdväärselt saatekülalistega: ütleb välja oma arvamuse, täiendab teiste juttu, kommenteerib. See eeldab, et saatejuht on teinud piisavalt eeltööd ning oskab mitte ainult küsida, vaid ka kaasa rääkida. Samas ei tohi saatejuht anda käest diskussiooni juhtimise rolli, mis on grupivestluse käigus kergem kaduma.

Ajakirjanduse abil on huvigrupidel võimalik edastada auditooriumile sõnumit oma huvidest lähtuvalt. Erinevad huvigrupid püüavad kas otse või varjatult teksti paigutada oma ideesid. Huvigruppide rohkus ja huvide ristumine, erisuunalisus ning lõikumine on asjaolud, mis muudavad situatsiooni keeruliseks (Lõhmus 2013). Sellest tuleneb ajakirjanduse kui lahinguvälja teooria, millega peab meedia vahendajana arvestama. Vestlussaade tekitab nn foorumi, mis võimaldab erinevatel häältel ühiskonnas kuuldavale tulla (Tolson 2001: 14). „Vabariigi kodanike“ saate puhul esindavad külalised samamoodi erinevaid huvigruppe, kes omakorda esindavad veelgi laiemaid ühiskonnagruppe. Tõsisem võitlus käib ühiskonnas toimuva nimetamise ja protsesside hinnangulise tõlgendamise pärast (Lõhmus 2013).

Erinevat tüüpi kõnelejad nõuavad erinevat lähenemist. Møller ja Thorsen (1992: 54) esitavad Larseni süstematiseeringu intervjuerija rollide kohta vastavalt saatekülaliste tüüpidele:

- Abistaja roll – intervjueeritav on ebakindel ega pole harjunud avalikkuse ees esinema. Saatejuht on loob sõbraliku õhkkonna, küsib lihtsaid küsimusi, mis intervjueeritavat julgustavad ning avavad.

- Skeptiku roll – intervjuueeritav on hea eneseväljendusoskusega. Saatejuht seab intervjuueeritava väited kahtluse alla ning esitab vastuargumente.
- Nõustaja roll – intervjuueeritav tunneb, et talle avaldatakse survet ja ootab ka ajakirjaniku tugevat rünnakut. Intervjuueerija esineb kui liitlane ja loob usaldusliku õhkkonna. Selle tulemusena võib intervjuueeritav rääkida tunduvalt rohkem, kui ta oli esialgu kavatsenud.
- Tobu roll – intervjuueerija esitab naiivseid küsimusi, mille vastust ta teab. See aitab intervjuueeritavat, keda intervjuueerija silmatorkav ebakompetentsus paneb üleolekut või pahameelt tundma.
- Paljastaja roll – intervjuueerija teab fakte, mida intervjuueeritav ei soovi avalikkuse ette tuua. Intervjuueerija ülesandeks on info erinevate küsimuste abil info välja meelitada.
- Uudishimuliku roll – ei nõua ega eelda saatejuhilt ettevalmistust. Kogu info saab intervjuueerija intervjuu käigus.

Kui vestlussaates on korraga mitu külalist, on saatejuhil kanda grupivestluse juhtija roll ning seega ei saa tema käitumist samastada näiteks ühe inimesega tehtud uudisintervjuuga. Saatejuht peab leidma tasakaalu oma erinevate rollide vahel ning otsustama, millal keskenduda ühele saatekülalistest (intervjuueerija roll) või millal modereerida käimasolevat vestlust (osaleb diskussioonis, kuid erinevalt külalistest jääb ikkagi ka suunaja rolli) (Thorsen, Møller 1992: 58).

Vestlussaates on saatejuht (või –juhid) ankruroolis. Saatejuht vastutab saate tonaalsuse ning suuna eest; juhivad saatekülaliste juttu ja seab ühtlasi sellele ka piire.

Intervjuu on kui tavalise vestluse laiendatud vorm, mida iseloomustab üksteise hoolikam kuulamine, austus ja uudishimu teise jutu vastu, täpsustamine ja küsimine selle kohta, mis veel segaseks või teadmata jäi (Rubin & Rubin 2005: 14).

Vestlussaates, kus on korraga mitu külalist, ei saa saatejuht-intervjuueerija jääda vaid küsija rolli. Ta peab korraga suutma infot hankida ja täpsustada, samas vastandama arvamusi ja hoidma kõnelejaid tasakaalus. Grupivestluse puhul on keerulisem ka fookuse hoidmine ning saate formaadi poolt loodud ajalistesse piirangutesse mahtumine. Nende eesmärkide

saavutamiseks peab saatejuht kasutama erinevat tüüpi kõnelejatega suhtlemiseks eri lähenemisviise ja veenmisvõtteid ning peab ühtlasi arvestama ka sellega, et neid kasutavad ka saatekülalised.

1.6 Saatejuhi isik

Populaarsete vestlussaadete juhid on sageli muutnud saate oma isiku keskseks. Nad omavad võimu ülejäänud saatemeeskonna üle, saatejuhi väljapaistvat isiksust kasutatakse saate reklaamimiseks (Timberg, Erler 2002: 3). Näiteks kogu maailmas tuntud Oprah Winfrey, Jimmy Kimmel või David Lettermann on saavutanud oma saate kuulsuse ja menu just tänu oma isikule. Neid saateid tuntakse pigem selle juhi kui saate teemade tõttu. Kui saatejuhust saab ajakirjaniku asemel meediastaar, tagab see saatele üldjuhul suurema menu. Missuguste teemade käsitlemiseks vestlussaate toimetuse seda menu ära kasutab, sõltub toimetuse huvidest ja eesmärkidest. Edukad, kuulsad ja värvikad saatejuhid võivad tagada telekanalile suure edu, kuid ähvardavad varju jätta teema, mis peaks olema saates kõige olulisem (Timberg, Erler 2002: 5). Teisalt võib aga saatejuhikeskne vestlussaade seada kahtluse alla ajakirjandusliku objektiivsuse ja eetilise. Sageli ei ole saatejuht mitte enam erapooletu ajakirjanik, vaid avaliku elu tegelane, kelle maailmavaatega on kursis ka vaatajad.

USAs algas saatejuhi isiksuse esiplaanile tõusmine 1980. aastatel. Ekraanile vajati sõnaosavaid ja värvikaid saatejuhte, kes suudaksid oma oskustega koguda, hoida ja kaasata vaatajaid. Teemade käsitlemisel muutus seega olulisemaks kõneisikute positsioonide kindlaksmääramine ja konflikti ärgitamine (Dahlgren 1995: 63).

1.7 Vestlussaadete „kolletumine“

Inglisekeelne termin *talk show* seondub Eesti kultuuriruumis paljudele inimestele eelkõige „kollase“ ajakirjandusega, mida iseloomustavad sensatsioon, skandaalid, staarid ning „pehmed“, näiteks inimsuhetele keskenduvad teemad. Näiteks nimetab Andra Siibak (2005) oma magistritöös naistele suunatud vestlussaadet „Mamma mia“ *talk shows*.

„Mamma mia“ on näide, kuidas vestlus- ehk jutusaadetega on lihtne pakkuda vaatajale meelelahutust, sest nn kollastel teemadel kõnelemise ja sensatsiooni poole püüdlemisega on lihtne masside populaarsust võita. Shattuc (1997) toob välja, et *talk showsid* on nimetatud isegi popkultuuri „rämpsuks“.

Alates 1990. aastate algusest hakkasid järjest ilmuma vestlussaadete suhtes kriitilised artiklid ja raamatud. Kriitikute arvates muutsid vestlussaadete juhid traditsioonilist arusaama ajakirjanduse funktsioonist (Timberg, Erler 2002: 1). Aina populaarsust koguvad vestlussaadet muutusid USAs poliitilise võitluse areeniks, kus kohtusid uudised, meelelahutus ja poliitiline võim. Enne valimisi kasutasid poliitikud vestlussaateid enda eksponeerimiseks ning iga ekraanil oldud minut oli kampaania õnnestumise nimel vajalik (näiteks Bill Clinton saates *Larry King Live*). Seega sõltus saate toimetusest ja suuresti ka saatejuhust, kas vestlussaade muutus poliitikute demagoogitsemiseks või suudeti hoida tähelepanu ühiskondlikult tähtsatel probleemidel.

USAs levisid ka vestlussaadete formaadid, mis erinesid veelgi tugevamalt vestlussaate kui ausa ja päevakajalise vestluse kuvandist. Sellistes formaatides kasutati pettust, teesklust ja lavastust. Libapersonid esitasid lavastatud konflikte, kus intriig oli sisse planeeritud, kombates sel viisil vestluse piire. Teesklus ja näitlemine muutis vestlusaareni olemuse argisest *showks*, etenduseks, vaatamänguks ning õõnestas avalikkuses žanri seniseid konventsioone (Unt 2003: 56).

Samas on mitmed teoreetikud asetanud vestlussaadet „kollasest“ meediast kõrgemale, kuigi teisalt möönavad nad, et seal esineb nn kollasele meediale iseloomulikke elemente. Peamiste positiivsete tunnusjoontena märgitakse, et vestlussaadet toovad välja selle, mis on ühiskonnas oluline ning kajastavad vastavaid teemasid. Lisaks väärtustatakse neis teadmisi, mõtlemisvõimet ning diskussiooni (Shattuc 1997: 17).

Seega ei saa vestlussaateid liigitada ainult ühe tüübi alla. Telekanali suunitlus mängib vestlussaadete puhul suurt rolli. Vestlussaateid ühendab peamiselt vaid sarnane ülesehitus nagu töid välja Timber ja Erler (2002). Saate teemad ning nende käsitusviis varieeruvad aga väga ulatuslikult. Erakanali Kanal 2 eetris olnud „Mamma mia“ oli selgelt suunatud teenima meelelahutuslikku eesmärki, kasutades selleks saatejuht Tuuli Roosma kui naiste pihima kuvandit. Sellele vastandub aga ETV „Vabariigi kodanikud“, kus ärihuvid pole määravad

ning vestlussaate külalise isikliku elu üle arutlemise asemel on oluline tema arvamus ühiskondlikel teemadel.

1.8 Kommertsprogrammi vestlussaated

Kommertsprogrammi saateid eristab avalik-õigusliku programmi saadetest eelkõige kasumile orienteerumine. Erakanal ei pea tootma saateid, mis hõlmaksid suurema osa ühiskonna huvisid, vaid saab keskenduda sihtgrupile, kes toob sisse kõige rohkem kasumit. Vastavalt vaatajate eelistustele (millest sõltuvad reklaamitulud) on erakanalite programmides tunduvalt väiksem osakaal harival ja kultuurilisel sisul ning suurem osakaal meelelahutusel.

Kasumi suurendamisele ja meelelahutuse pakkumisele aitab kaasa „kollaste“ elementide lisamine saatesse. Vestlussaate puhul tähendab see konflikti võimendamist sensatsiooni eesmärgil, suuremat subjektiivsust ning saatejuhi rolli muutumist ajakirjanikust saate nn staariks, kelle isiku järgi saadet eelkõige tuntakse.

Kuna inimeste infoväli on kanalite hulga suurenemise tõttu laienenud ning killustunud, peavad saatetegijad leidma uusi võimalusi, kuidas publikut haarata ning hoida (McQuail 2000).

Kommertsprogramm võib vaatajate püüdmiseks ja hoidmiseks lubada endale sensatsioone, kõmu ning seltskonnastaare. Vestlusest võib kohati saada isegi lavastus, kus konfliktid on võimendanud või välja mõeldud. Avalik-õiguslik teleprogramm peab aga lähtuma kvaliteedistandardist ning hoidma oma mainet, kuid samas mitte kaotama vaatajaid, et vestluse eesmärk kui ühiskondlikult olulise teema representeerimine ka vaatajateni jõuaks.

Era- ja avalik-õiguslikud teleprogrammid pole üksteisest täiesti erinevad ning ka avalik-õiguslikes programmides kasutatakse sageli vaatajate püüdmiseks kommertsprogrammidele tunnuslikke võtteid. Seireraportist „Television Euroopas“ (2005: 67) selgub, et kommertstelevisionist lähtuva surve mõjul toodavad ja edastavad ka avalik-õiguslikud telejaamad üha enam kommertssisuga saateid ning sarnanevad seeläbi üha enam erakanalitega. Siiski on viimasel aastakümnel avalik-õiguslikud televisioonid veidi arendanud oma programmisuunitlust, panustades erakanalitest rohkem uudistele, aktuaalsetele teemadele

ja dokumentaalfilmidele ning -sarjadele. Kuna konkurents meediaturul muutub aina tihedamaks ning üha suurem hulk meediaväljaandeid võistleb sama auditooriumi pärast, püüab televisioon vaatajaid ligi tõmmata innovaatilise, dünaamilise ning sageli sensatsioonilise saatematerjaliga.

1.9 Avalik-õigusliku televisiooni printsiibid

Avalik-õigusliku televisioonina on ETV-l suur vastutus ja roll selles, kuidas kujuneb ja areneb avalik mõtteruum. Denis McQuaili järgi (2003) võimaldab avalik-õiguslik televisioon rahuldada neid info- ja kommunikatsioonivajadusi, mille erakanalid kasumi mitterahuldamise tõttu kõrvale jätavad. Vastavalt ringhäälinguseadusele peavad edastatavad saated vastama võimaluse piires kõigi rahvastikurühmade, sealhulgas vähemuste infovajadusele ning kajastama Eestis toimuvaid sündmusi võimalikult suurel määral.

Eesti Vabariigi Ringhäälinguseadus on sätestanud nõuded, mis loovad programmile kõrge kvaliteedistandardi ehk nõuavad Rahvusringhäälingult professionaalset loomingulist ning tehnilist taset. Rahvusringhäälingu saadetelt oodatakse usaldusväärset, tasakaalustatud, tolerantset ning rahva huvid eest seisvat, mis aitavad kanda ja edendada demokraatliku ühiskonna ideaali. Rahvusringhääling peab andma avalikkusele ressursid poliitiliste otsuste langetamiseks – väärtused, teadmised, analüüsi- ja hindamisoskuse ning orienteerumisvõime poliitilisel maastikul (EV Ringhäälinguseadus § 25).

Rahvusringhääling peab lähtuvalt oma arengukavast kujundama vaba, teadliku ja oma arvamust väljendava kodanikuühiskonna ning looma foorumi avalikuks diskussiooniks, milles saab väljendada nii laia arvamuste ja vaadete spektrit kui vähegi võimalik.

1.10 Saade „Vabariigi kodanikud“

„Vabariigi kodanikud“ on ETVs omatoodangu hulka kuuluv saade, mis on ajakirjandusliku sisuga ning pakub diskussioonivormis arutelu saatejuhi ja saatekülaliste vahel. Saatesari on eetris alates 2007. aasta sügisest. Ajaliselt kuulub „Vabariigi kodanikud“ ETV tippaja programmi ning eetriaeg enne „Aktuaalset kaamerat“, mis tagab kõrge vaadatavuse, näitab, et antud saadet peetakse oluliseks ühiskonna arengu ja harimise seisukohalt. 2012./2013. aasta

hooajal on saade eetris teisipäeviti kell 20.05. Saatejuht on Arne Rannamäe, režissöör Krista Rannamäe, režissööri assistendid Tõnis Terve, Arpo Vatsel ja Krista Maajärv, arvutigraafik Aivar Kõue, operaatorid Tauno Peit ja Robert Vood, toimetaja Epp Ehand (etv.err.ee).

„Vabariigi kodanikud“ on otsesaade, mis on eetris kord nädalas ja kestab 50-55 minutit. Diskussiooni juhatab sisse saatejuht, kes pöördub vaataja poole ning tutvustab, mis teemal seekord vestlus arenema hakkab. Alguses toob ta välja üldteema, seejärel alateemad, milleni diskussioon saate käigus jõudma peaks. Samuti põhjendab ta teemavalikut ning selgitab näidete abil, miks on antud teema ühiskonnas käesoleval hetkel aktuaalne.

Saatekülalised on tavaliselt neli inimest, kes on arutluse all oleval teemal hiljuti meedias sõna võtnud. Nad on oma ala asjatundjad ning pädevad diskussiooni arendama. Külalisi tutvustatakse nende varasemate sõnavõttude kaudu. Ekraanile kuvatakse väljavõtte näiteks mõnest ajaleheartiklist, kus külaline on oma arvamust avaldanud, loetakse ette tema tsitaat ning näidatakse ka tema pilti.

Külalised valitakse põhimõtte järgi, et nad kõik oleksid antud valdkonnas pädevad, aga samas ka piisavalt eriilmelised ning vastandlike arvamustega, et tekiks diskussioon. Seega ei jõuta ka tavaliselt saate lõpuks probleemide konkreetsete lahendusteni, sest jäädakse oma arvamuse juurde (Ehand 2013). Poliitikutest püütakse külaliste valikul teadlikult hoiduda. „Aeg-ajalt me küll mõne Riigikogu liikme kutsume, aga näiteks meil ei ole kunagi olnud ühtegi ministrit saates. See on teadlik valik“ (Rannamäe 2013).

Kui saatejuht on külalised ära tutvustanud, pöördub ta veelkord vaataja poole ning annab märku, et ka tema saab saates osaleda kas helistades või kirjutades, kui teema kohta küsimusi või mõtteid tekib. Seejärel distantseerub ta vaatajatest ning keskendub saatekülalistele ning nn „talking heads“ vestlus algab. Kui kõigi külalistega on tutvust tehtud, algab diskussioon, kus teemad ja kõnelejad vahelduvad üsna vabas vormis, sageli saatejuhist sõltumata.

Teema avamiseks kasutatakse saate käigus ka videoklippe, mis oma ülesehituselt sarnanevad televisiooni uudisele. 1-2 minuti pikkustes klippides räägitakse teema taustast ehk jutustatakse lugu. Seda täiendavad teemaga seotud inimeste kommentaarid, näiteks arstide streigi üle arutlevas saates andsid kommentaari peaminister Andrus Ansip ning Arstide Liidu president Andres Kork. Mõnikord kasutatakse saates ka tänavaküsitlust, mis kaasab saatesse 6-8 juhuslikult valitud inimese lühikese mõtteavalduse.

Diskussioonis osalevad ka vaatajad, kes saavad sõna telefoni teel või loeb saatejuht ette nende kirja, mis on saate ajal meili või saate kodulehekülje kaudu saadetud. Kõik arvamused siiski ajaliste piirangute tõttu saatesse ei mahu. Valiku teeb toimetaja Epp Ehand, kes edastab vastava informatsiooni Rannamäele arvuti kaudu. Kirjalikult avaldatakse saates tavaliselt kolm kuni neli arvamust ning paar telefonikõnet. Harilikult ei esita vaataja küsimust, vaid esitab oma arvamuse ning vastuargumendi vestlejate argumentidele, millega kõneluses osalejad tavaliselt kas nõustuvad või proovivad seda tagasi lükata.

Saade on stuudiopõhine, osalejate tarbeks on kolm suuremat lauda, mis võimaldavad istuda poolringis. Poolring ei jäta välja saate vaatajat, kes saab teleri ees istudes samuti ette kujutada, et täidab studios tekitatud poolringi ning osaleb seega ka mõttevahetuses. Neli külalist istuvad kahekaupa laudade taga, saatejuht on ühe paariga täpselt vastastikku, teise paari poole küljega. Saatejuhil on laual sülearvuti, mida ta kasutab saate käigus toimetajaga suhtlemiseks.

Studios on kasutatud minimalistlikus stiilis mööblit ning neutraalseid värve. Vahelduvad mustad ja valged toonid, mis tekitavad studios ametliku ja akadeemilise õhkkonna. Saadet toovad vaatajale lähemale studio seintel olevad valged maskid. Need jätavad mulje, et kõnelejad pole üksi, et inimesed – kodanikud on seal samas, jälgivad ja kuulavad neid. Samuti võib seda tõlgendada kui kõnelejatelt maskide eest rebimist. Nad peavad olema ausad, sest inimesed vajavad informatsiooni ja tahavad teada tõde. Studio seintel kuvatakse igas saates erinevaid mustvalgeid pilte ja tekste, mis saate käigus vahelduvad. Pildid ja tekstid on otseselt seotud saate teemaga, need kujutavad tekstikatkeid ajalehtedest või internetiportaalidest, fotodel on teemaga seotud inimesed või üritused. Pildid ei tõmba tähelepanu kõnelejatelt ära, pigem täiendavad ja annavad jutule tähenduse. Kõnelejad ja saatejuht istuvad poolringis, seega on näha ainult nende ülakeha.

1.11 Varasemad uuringud

Oma bakalaureusetöö teema avamiseks otsisin uuringuid, mis olid varasemalt just teleintervjuude või vestlussaadete põhjal tehtud. „Vabariigi kodanike“ saate käiku aitas analüüsida Maris Talvari bakalaureusetöö, mis uuris vestluse mõju auditooriumile. Lisaks aitasid teemat avada ka Jaanus Noormetsa bakalaureusetöö teleaadete loomise temal. Kitsamal temal pakkusid võrdlusmomenti naistele suunatud vestlussaadete analüüsimine

(Andra Siibaku magistritöö) ning vestlussaate ja uudisteagenda seotus (Aune Undi magistritöö).

Maris Talvari (2009) on oma bakalaureusetöös käsitlenud avalik-õigusliku teleprogrammi diskussioone, mille näitena kasutab ta „Vabariigi kodanike“ saadet. Talvari uuris, kuidas vestlus mõjutab avalikkust ning kas see pakub vaatajatele mitmekesisist diskussiooni. Tema tööst selgus, et „Vabariigi kodanikud“ vastab üldjoontes nendele nõuetele ning üks saate eesmärkidest on tekitada konflikti.

Teemat on uurinud ka Jaanus Noormets (2008) oma bakalaureusetöös. Ta käsitles telesaadete loomist ETV päevakajasaadete näitel, mille hulgas oli ka „Vabariigi kodanikud“. Noormetsa intervjuudest saate tegijatega selgus, et saates tuleb kasutada manipuleerimisvõtteid, et inimene üldse rääkima saada. Saatejuht ning toimetaja on kõnevoorude vaheldumises seisukohal, et kõnelejad peavad ise aktiivsed olema ning sõna võtma, mitte ootama, kuni neile sõna pakutakse.

Naistele suunatud vestlussaateid on analüüsinud Andra Siibak (2005) oma magistritöös kommertskanali eetris olnud „Mamma mia“ põhjal. Siibak toob välja meelelahutusele orienteeritud ning „kollase“ ajakirjanduse elemente sisaldava saate võtteid, mis ei ole aga sugugi täielikult kõrvale heidetud ka avalik-õigusliku telekanali vestlussaadetes.

Televestluse arengut on käsitlenud oma magistritöös Aune Unt (2003), kes juhib tähelepanu vestlussaate agenda seotusele uudistega ning osutab televestluseõhukesele piirile vaoshoitud vestluse ja seletuse ning konflikti vahel.

2. Uurimisküsimused

Lähtudes käesoleva uurimistöö eesmärgist ning toetudes esitatud teoreetilistele lähtekohtadele, sõnastasin järgnevad uurimisküsimused:

1. Kuidas mõjutab saatejuht diskussiooni kujunemist „Vabariigi kodanike“ saates?
 - 1.1 Kuidas kasutab saatejuht „Vabariigi kodanike“ saates küsijarolli?
 - 1.2 Kuidas kasutab saatejuht „Vabariigi kodanikes“ diskussioonis osaleja rolli?
 - 1.3 Millist mõju avaldab diskussioonile saatejuhi isiksus?
 - 1.4 Kuidas kasutab saatejuht mõjutamisvõtteid?
2. Kuidas areneb teema „Vabariigi kodanike“ saate käigus?
 - 2.1 Millist hoiakut kasutab saatejuht erinevate saateteemade puhul?
 - 2.2 Kui tasakaalustatud on diskussioon?
 - 2.3 Kui lai on diskussioon ja fookus?
3. Kuidas peab saatejuht kinni avalik-õiguslikule telesaatele kehtestatud nõuetest?
 - 3.1 Milliseid kommertstelevisioonile iseloomulikke elemente võib „Vabariigi kodanike“ saates märgata?

3. Valim ja analüüsimeetod

Valimi ja analüüsimeetodi peatükis esitan esmalt valimi iseloomustuse ja koostamise põhimõtted. Seejärel kirjeldan oma uurimistöö analüüsis kasutatud meetodeid.

3.1 Valim

Käesolev bakalaureusetöö põhineb kahe umbes 52 minuti pikkuse „Vabariigi kodanike“ saate diskursusanalüüsil. Kuna antud uuringu puhul on tegemist mikroanalüüsiga, piisab kahe eriilmelise saate ning 104 minuti pikkuse materjali analüüsimisest selleks, et teha saatejuhi erinevate rollide ja stiili kohta järeldusi.

Esmalt valisin ETV arhiivist vaatamiseks saated, mille teema oleks päevakajaline ning konfliktne ning „Vabariigi kodanike“ saatesarjale iseloomulik. Nende hulgast valisin detailseks analüüsiks välja kaks saadet. Valimist välja jäänud saadete vaatamine aitas luua paremat ülevaadet saatesarja olemusest ning märgata üldisi tendentse.

Esimesena valisin diskursusanalüüsiks 2012. aasta 20. novembri saate Eesti demokraatia hetkeolukorrast, sest see teema on väga iseloomulik „Vabariigi kodanike“ saate kontekstis, mis võtab arutluse alla ühiskonnas suuremat huvi tekitanud konfliktsete teemad.

Teema muutis aktuaalseks Harta 12, mis andis tõuke diskussioonile demokraatia kriisi üle. Seega oli saates esindatud laiem ja aegumatum probleem, millele on ühiskonnas ka varem püütud lahendusi leida. Harta koostamine oli aga ajendiks uutmoodi teravale diskussioonile, sest hartaga esitati konkreetsed ettepanekud (vt punkt 3.1.1) olukorra muutmiseks. Sellest tulenevalt on hartal pooldajad ja vastased, kelle konkreetsetele argumentidele on hea saade üles ehitada ning teema piiritleda.

Harta 12 on kodanikualgatuslik pöördumine, mis koostati ja avaldati 2012. aasta novembris. Selle algatajateks olid 17 Eesti ühiskonnategelast: Andres Ammas, Ignar Fjuk, Tarmo Jüristo, Juhan Kivirähk, Marju Lauristin, Ahto Lobjakas, Silver Meikar, Jevgeni Ossinovski, Pärtel Piirimäe, Rein Raud, Jüri Saar, Marek Tamm, Indrek Tarand, Siim Tuisk, Daniel Vaarik, Tõnu Viik ja David Vseviov. Nad juhtisid hartaga tähelepanu sellele, et võimu ja avalikkuse vahel ei toimi enam igapäevane tagasiside ehk demokraatlik legitimatsioon.

Võimulolijad Eestis ei tunne enam vajadust avalikkusest välja teha. Valitseb aramus, et eesmärk pühendab abinõu. Võimukandjad naeruväärivad demokraatia mängureegleid. Võim on müüdav. Võimu nimel valetatakse (www.harta12.ee).

Allakirjutanud nõudsid, et Eesti poliitilises süsteemis leiaksid teostust järgmised põhimõtted, mille keskmes on erakondliku süsteemi avamine ja kodanikuühiskonnale reaalse mõju andmine poliitikas:

- avalikkusel peab olema selge ülevaade poliitiliste ühenduste rahaallikatest - nii avaliku raha kasutamisest kui nende muude tulude algupärast;
- erakondade loomine, rahastamine ja töö peavad olema läbipaistvad ning erakonnad peavad esindama avalikku, mitte grupihuvi;
- valimissüsteem peab selgelt kajastama valija tahet, muu hulgas peab saadikul olema pideva aruandluse kohustus oma ringkonna valijate ees;
- parlamendierakonnad ei tohi monopoliseerida teed võimu juurde, lihtsustada tuleb parteide loomist ning parteiväliste jõudude pääsu Riigikogusse;
- kodanikel peavad olema laialdasemad võimalused oma poliitilise tahte avaldamiseks kui korralised valimised, luua tuleb rahvaalgatuse instrument (www.harta12.ee).

Saatekülalisteks selles saates olid Margit Sutrop, Ignar Fjuk, Janek Luts ja Andres Tarand.

Teiseks analüüsitavaks saateks on 2012. aasta 20. märtsil eetris olnud saade tasuta ühistranspordist Tallinnas. Saate eetrissemineku ehk vestluse toimumise ajaks oli tasuta ühistranspordile ülemineku ettepanek jõudnud linnavalitsuse kabinetidest rahva ette. Vahetult enne saadet algas referendum küsimusega, kas linnakodanikud soovivad tasuta ühistransporti või mitte (referendum toimus 19.-25. märts). Teema oli seega tol hetkel väga aktuaalne, sest puudutas otseselt rahvast, kelle kätte anti otsustamisõigus. Lisaks suurendas teema olulisust ka konfliktsus ning selgete poolt- ja vastuleeride kujunemine. Linnavalitsuse plaani toetajatele vastandusid selles kahtlejad ning kategoorilised vastased. Diskussiooni tekitasid näiteks tingimused, kes ikkagi tasuta sõiduõiguse saavad; mille arvelt võetakse raha, mis piletitulust saamata jääb; kuidas muutub transpordi kvaliteet jne. Tasuta ühistransporti võib soovitada väikestele linnadele, kuid teenuse kvaliteeti ja elanike rahulolu arvestades pole tasuta ühistransport olnud edukas mitte üheski suuremas linnas. Kõige suurem risk peitubki Tallinna suurus, mis muudab süsteemi raskesti hallatavaks (Alas 2012). Samuti nähti tasuta

ühistranspordi aktsioonis keskerakondliku linnavalitsuse poliitpropagandat, mis tekitas inimestes kahtlusi ja küsimusi.

Kuigi vestlusteema puudutas otseselt vaid ühe omavalitsuse kodanikke, olid olulisemad aktuaalsus ja konfliktsus, mis tekitasid küsimuse vastu üleriigilise huvi ja tähelepanu. Seega sobis teema väga hästi ka „Vabariigi kodanike“ saate konteksti.

Saatekülalised olid Hardo Aasmäe, Marek Rannala, Kalev Vapper ning telefoni teel osalenud Kalle Klandorf.

3.2 Meetod

Saadete analüüsimiseks kasutasin kombineeritud sisuanalüüsi meetodit. Kõige mahukama osa tööst hõlmas diskursusanalüüs, mille teostasid enda tehtud transkriptsioonide põhjal (vt lisa 2). Lisaks toetusin ka saadete vaatamise ajal tehtud vaatlusele, mis täiendas kirjaliku diskursuse analüüsimise põhjal tehtud tähelepanekuid saatejuhi ja saatekülaliste hääletooni, emotsioonide ning miimika meenutamiseks.

Fairclough (1992) on märkinud, et diskursusanalüüs võimaldab analüüsida tekste lähtuvalt nende enda spetsiifikast; võib uurida tekstide heterogeensust ning mitmetasandilisust; vaadelda diskursuseid kui sotsiaalseid subjekte, sidemeid ning teadmiste ja uskumuste süsteemi konstrueerivat nähtust; uurida, kuidas võimuvahekorrad ja võimuvõitlus kujundavad ja muudavad ühiskonna või teatava institutsiooni praktilist keelekasutust; võimaldab analüüsida tekste lähtuvalt keeleliste väljendusvormide ja tähenduste paljususest, tulenevalt asjaolust, et keelel on nii kujutlusi loov kui ka impersonaalsust vahendav funktsioon.

„Vabariigi kodanike“ saadete uurimine diskursusanalüüsi kaudu võimaldab analüüsida ühte saadet kui mahult rangelt piiritletud diskussiooni, mis algab probleemi püstitusest ning peab jõudma konkreetse lõpuni, lahenduste ja vastuste leidmiseni. Diskursuseanalüüsiga saab uurida, kuidas saatejuht ja saatekülalised end väljendavad ning milliseid tähendusi nad ühiskonnaprotsessidele omistavad.

Diskursusanalüüsi aluseks koostas kava, mis koosneb küsimustest ja alapunktidest, mille abil püüan uurimisküsimustele vastused leida. Kava loomisel toetusin ka Nuolijärvi ja Tiittula (2000) vestlussaadete käsitlusele, kus autorid on välja toonud elemendid, mis vestlussaate käiku mõjutavad. Alapunktide loomisel analüüsisin elemente, mis on olulised just „Vabariigi kodanike“ saate seisukohalt:

- **Vastasleeride olemasolu.** Avalikkusele on enim huvipakkuvad teemad need, mis tekitavad ühiskonnas arvamuste vastandumist ning konflikti. Vestlussaade võtab endale ülesandeks pakkuda arvamuste mitmekesisust ning teemade lahkamist, mis diskussioonivormis arutelu käigus peaks jõudma konsensuseni. Et selline protsess saaks toimuda, peavad saates osalema inimesed, kes on käsitletava teema mõnes aspektis erineval aramusel või lähenevad teemale erinevate vaatenurkade alt.
- **Esimene pöördumine külaliste poole.** Kas saatejuht pöördub järjest kõigi külaliste poole nimeliselt, esitab kõigile suunatud üldise avaküsimuse vms. Kui saatejuht pöördub külaliste poole eraldi, siis kellest ta alustab. Kui ametlikult pöördub saatejuht külaliste poole – ees- ja perekonnanime kasutamine. Kui üldine on avaküsimus ja kas see on kõigile külalistele sama. Kas küsimuses on märgata emotsiooni – ründav, huumor vms. Saatejuht otsustab, mis nurga alt hakatakse teemat lahkama ning määrab selle avaküsimusega. Viis, kuidas ta külaliste poole pöördub, loob nii saatekülalistele kui televaatajatele õhkkonna – sõbralik ja võrdne vestlus; ametlik intervjuueeri ja eksperdi suhe, kus üks on teisest kõrgemal positsioonil.
- **Vestluse sujumine ja arvamuste tasakaal.** Kas vestlus toimub sujuvalt ja kordamööda (*turn-taking*) või segatakse üksteisele vahele ja räägitakse korraga. Kuidas saatejuht tekkinud olukordades reageerib. Kui palju keegi räägib; kui pikad on kommentaarid; kas külaline räägib siis, kui saatejuht tema poole pöördub, või võtab ise rääkimiskorra üle. Kuidas saatejuht erinevat tüüpi rääkijatega käitub.
- **Saatejuhi küsijaroll.** Missugustes olukordades kasutab saatejuht küsijarolli. Milliseid küsimusi ta kasutab: avatud küsimused/suletud küsimused/pool-avatud
- **Saatejuhi diskussioonis osaleja roll.** Missugustes olukordades saatejuht seda rolli kasutab. Metafoorid, kujundlikud väljendid.

- **Saatekülaliste kõnelemisstiil.** Viisakus, kas tulevad välja saatekülaliste (poliitilised) eelistused, ebasümpaatia mõne teise külalise isiku vastu.
- **Veenmisvõtted.** Kui aktiivselt püütakse oma arvamust välja öelda ning mis meetodeid selleks kasutatakse.
- **Saate teemad ja fookus.** Missuguste nurkade alt läheneti saate teemale, milliseid kõrvalteemasid toodi sisse. Kas kõrvalteemasid tõi sisse saatejuht või saatekülalised. Kas ja kuidas püüdis saatejuht hoida saate jooksul kindlat fookust.
- **Arvamuste muutumine saate jooksul.** Kes jäid oma arvamusele kindlaks ning kes lasid end teiste arvamusest mõjutada. Millistel teemadel oldi üksteisega nõus, milles jäädi eriarvamusele.
- **Saate lõpplahendus.** Kas leiti probleemile lahendus/vastused saate alguses esitatud küsimustele. Kuidas saatejuht saate kokku võtab.
- **Kommertsteleviiooni elementide kasutamine.** Mis võtetega püüab saatejuht saadet huvitavamaks ning kergemini jälgitavamaks muuta, pidades samas kinni avalik-õiguslikule televiisioonile määratud normidest.

Antud teemat oleks saanud uurida ka konversatsiooni- ehk vestlusanalüüsiga nagu tegi seda oma magistritöös Toomas Kelt (2005). Vestlusanalüüsiga uuritakse inimestevahelist suhtlust mikrotasandil ning keelekasutust vestluses, see võimaldab uurida keele lingvistilisi ja mitteverbaalseid vahendeid. Diskursusanalüüsi puhul jääb tagaplaanile diskussioonis osalejate kehakeel ja emotsioonid, mis võivad kõneleja jutu kohta lisainformatsiooni anda.

Diskursusanalüüs on kvalitatiivne uurimismeetod ja analüüsi tulemused on pigem subjektiivsed ning seega ei saa nende põhjal teha laiemaid üldistusi.

Teiseks uurimismeetodiks olid semistruktureeritud süvaintervjuud saatejuht Aarne Rannamäe ning toimetaja Epp Ehandiga. Süvaintervjuud võimaldasid luua diskursusanalüüsi põhjal järelduste tegemiseks olulise konteksti ning tausta. Saate tegijatega kõnelemine aitas taibata seda, kuidas saatetegijad ise asju näevad, millised valikud on teadlikud ning millised mitte.

Kolmanda meetodina kasutasin kvantitatiivset uuringut ehk selgitasin välja proportsioonid, kui palju saatejuht ning saatekülalised saate jooksul rääkisid. Selle jaoks lugesin

transkriptsioonis kokku saates osalenute lausunud sõnad ning esitasin tulemused sõnade arvuna. Antud juhul ei võtnud ma arvesse sõnade pikkust, parasiitsõnade kasutamist, muid keelelisi elemente ega pauside pikkust, mis oleks olnud oluline keelekasutust analüüsivate uuringute puhul. Minu töö eesmärgiks oli määrata kõnelemise proportsioonid ning selle põhjal järeldusi teha ning selleks oli antud meetod sobiv.

4. Tulemused

Antud bakalaureusetöö tulemuste peatükis on võrreldud kahte analüüsitud saadet eelnevalt koostatud kava alusel. Tulemuste mitmekesistamiseks on kasutatud süvaintervjuudest saadud informatsiooni. Tulemused on esitatud kavas toodud punktidele vastamise kaupa. Iga punkti juures kirjutasin välja tulemused mõlema saate kohta, et oleks iga punkti kaupa lihtsam kahte saadet kõrvutada ning seejärel võrrelda.

4.1 Vastasleeride olemasolu

Mõlemas analüüsitud saates esines vastandlikke arvamusi. Saate alguses esitletud külaliste põhiseisukohad jagunesid enam-vähem võrdselt vastasleeridesse, saate käigus põhiseisukohad tasandusid, samas kerkis esile uusi aspekte, milles oldi eriarvamusel. Osalejad olid erinevate elualade esindajad, seega lähenesid nad teemale erinevate nurkade alt ja erinevalt positsioonilt. „Et see ongi kõige olulisem moment, et me püüame näiteks meditsiinist rääkima ka mõne õpetaja või haridusest rääkima mõne arsti, et tekiks diskussioon“ (Ehand 2013).

20. november 2012 – saate teemaks poliitiline olukord ja demokraatia seis Eestis Harta 12 näitel.

Saates oli neli külalist (vt tabel 1). Saate alguses külaliste tutvustamiseks esitatud nende eelnevatest sõnavõttudest pärit väljavõtted näitavad, et kõik külalised nõustuvad sellega, et praeguses poliitilises olukorras on probleeme. Ignar Fjuk ja Andres Tarand on seisukohal, et Harta 12 aitab olukorda parandada. Neile vastanduvad Janek Luts ja Margit Sutrop, kellel pole Harta 12-sse nii palju usku ning nemad pooldavad demokraatia kriisi lahendamiseks teistsuguseid võtteid.

Tabel 1: Külalised Harta 12 teemalises saates

Nimi	Positsioon	Peamine seisukoht
Ignar Fjuk	Harta 12-le allakirjutanu, Reformierakonna asutajaliige	Demokraatia on kriisis ja olukord pole enam talutav. Harta 12 on üleskutse selle muutmiseks.
Andres Tarand	Ekspeaminister	Eestis on probleemid demokraatiaga. Hartal on selge mõju ja meeleavaldused peavad jätkuma.
Janek Luts	Eesti Ekspressi peatoimetaja	Nõustub paljuga hartas kirjutatust, aga ei pea seda olukorra muutmisel parimaks viisiks.
Margit Sutrop	TÜ Eetikakeskuse juhataja	Pooldab ettepanekuid, mis sunnivad parandama poliitilist kultuuri ja eetikat. Toob välja lojaalsuse ja aususe konflikti Eesti poliitikas.

20. märts 2012 – saate teemaks tasuta ühistransport. Saade erines teistest selle poolest, et kohale oli tulnud kolm külalist tavalise nelja asemel (vt tabel 2). Tulemata jättis linnavolinik Margarita Tšernogorova, kes heitis valitsusparteiadele ette Tallinna linnavõimu kritiseerimist. Ootamatu olukord oli lahendatud pikema telefoniintervjuuga, kus saatejuhi küsimustele vastas abilinnapea Kalle Klandorf. Seega olid esindatud seisukohad nii tasuta ühistranspordi poolt kui vastu. Kindel pooldaja oli abilinnapea Kalle Klandorf ning vastane linnavolinik Kalev Vapper. Kahtlejate rollis olid Hardo Aasmäe, kes küll pooldab tasuta ühistransporti, kuid pole rahul referendumi korraldamise ja rahastamisskeemiga, ja liiklusspetsialist Marek Rannala, kes samuti pooldab ühistranspordi aktiivsemat kasutamist, kuid kahtleb, kas just tasuta ühistransport seda soodustab.

Tabel 2: Külalised tasuta ühistranspordi teemalises saates

Nimi	Positsioon	Peamine seisukoht
Marek Rannala	Liiklusspetsialist	Inimesed peaksid rohkem ühistranspordiga sõitma. Autostumine läheb ühiskonnale kalliks maksma.
Hardo Aasmäe	Entsüklopedist ja majandusgeograaf	Tulevik kuulub tasuta ühistranspordile ning selleks on turumajanduslik vajadus.
Kalev Vapper	Linnavolinik	Tallinn pole praegu valmis pakkuma tasuta ühistransporti.
Kalle Klandorf	Tallinna abilinnapea	Pooldab tasuta ühistranspordi kehtestamist

4.2 Esimene pöördumine külaliste poole

Saatejuhil polnud ühtset stiili, millega ta kõigi külaliste poole pöördus. Erinevused seisnesid nii avaküsimuste toonis (provotseeriv vs sõbralik) kui ka sina- ja teievormi kasutamise, mis määras ära külalise hoiaku kogu saate vältel (rääkis vabalt vs oli kaitsepositsioonil).

Harta 12 saates pöördus saatejuht esimesena Margit Sutropi poole, kellelt küsis tema arvamust: *Kas demokraatia on teie arvates kaaperdatud nagu paljud ütlevad?* Sellele järgnes saatejuhilt Sutropile veel kolm täpsustavat küsimust ning seejärel võttis Rannamäe mõttekäigu omapoolse väitega kokku.

Teisena pöördus Rannamäe Janek Lutsu poole, et täpsustada tema arvamust: *Janek, miks sa õudselt niisuguste alternatiivsete organisatsioonide vastu oled? Et harta nagu muutus sinu jaoks mõttetuks pärast selle koha lugemist?*

Kolmandana küsis Rannamäe Andres Tarandilt tema väitele täpsustust: *Andres Tarand, teie ja tegelikult veel mitmed poliitikud on öelnud, et just kümme aastat tagasi algas meil demokraatia allakäik. Kus siis see krõks käis, miks just kümme?*

Järgnesid veel mõned küsimused Tarandile, millele omakorda järgnesid paar täpsustavat kommentaari Lutsult. Viimasena pöördus saatejuht Ignar Fjuki poole: *Ignar /.../ Miks sa Reformierakonnas, sa oled endiselt ju liige, miks sa teda seestpoolt ei õõnesta. Miks sa uusi püramiide ehitad?* Järgnesid veel mõned täiendavad küsimused ning siis sõnastab Rannamäe avakommentaaride põhjal saateteema täpsema sõnastuse. *Kuidas me seda kõike muutma hakkame või vähemalt kujutame ette, et seda võiks muutma hakata, sellest me hakkame kohe ka rääkima.*

Saate alguses võis märgata, et toimusid lühiintervjuud saatejuhi ja –külalise vahel küsimusvastus vormis, sest pöördumine oli nimeline. Pärast sissejuhatust ning avaküsimustega külaliste poole pöördumist esitas Rannamäe üldise küsimuse, mis oli suunatud kõigile: *Kõigepealt, kas teil kõigil neljal on valus?* ja külalised hakkasid kordamööda rääkima. Rannamäe taandus kuulaja rolli ning lisas sõnavõtude vahele omapoolseid järeldusi ja täiendusi.

Rannamäe pöördus kõigi külaliste poole nimeliselt. Sutropi ja Tarandi poole nii ees- kui perekonnanimega ning teievormis, Fjuki ja Lutsu poole ainult eesnimega ja sinavormis. Sutrop võttis seejärel aga saates juhtrolli ning kaitsepositsiooni, Tarand aga jäi pigem kuulajarolli. Teises saates sinatas saatejuht Aasmäed ning külaline võttis kõnelemise juhtpositsiooni

Mõne avaküsimuse puhul võis tajuda provotseerivat ja liialdavat alatooni. Näiteks küsimus, kas harta muutus Lutsu jaoks mõttetuks või miks Fjuk Reformierakonda seestpoolt ei õõnesta.

Tasuta ühistranspordi saates pöördus saatejuht esmalt Kalev Vapperi poole ning esitas talle provokatiivse küsimuse: *Kas sa oled selle linnavalitsuse veetava hääletuse ja kogu selle protsessi vastu, sest sa oled opositsioonis, et sa pead olema selle vastu ning seejärel küsis konkreetselt, kas Vapper on tasuta ühistranspordi poolt või mitte.*

Teisena pöördus Rannamäe Aasmäe poole tähelepanuväärse metafooriga: *Hardo, sina oled püham kui paavst ise.*

Kolmandana pöördus ta Rannala poole, et uurida, kas ta on Aasmäe eelnevalt kõlanud mõttekäiguga nõus. Neljandana tehakse telefoni teel positsioonid selgeks Klandorfiga, kellelt nõudis saatejuht selgitust suurte summade kulutamise kohta referendum peale: *No kuidas te põhjendate, mis asi see meil siis praegu käimas on?*

Kui kõik neli osapoolt olid saates sõna saanud, võttis saatejuht pärast Klandorfi telefonikõnet teema kokku ning esitab sarnaselt Harta 12 saatele üldise küsimuse kõigile stuudiokülalistele: Nonii, kuulsite, sellised on siis põhjendused. Miks sellised asjad toimuvad? Saatejuht ei pöördunud enam nimeliselt ühegi külalise poole ning vestlus jätkub vabas vormis, alustas Vapper.

Vapperi ja Aasmäe poole pöördus saatejuht eesnimega ning sinavormis. Enne telefoniintervjuud tutvustas ta teistele, et telefonil on Kalle Klandorf, nimeliselt intervjuueeritava poole ta alguses ei pöördunud. Küll aga lõpetas saatejuht intervjuu täisnime nimetamisega ning teievormis. Saatejuht teietas ka Rannalat, nimetas tema ees- ja perekonnanime ning ametinimetuse.

4.3 Vestluse tasakaal

Saatekülaliste sõnavõttud olid enam-vähem proportsioonis. Mõlemas saates oli küll kaks kõnelejat, kes rääkisid teistest rohkem, kuid vahed polnud nii suured, et poleks tekkinud diskusioon ning mõni vestleja oleks diskussioonist täiesti kõrvale jäänud. Kui võrrelda saatejuhi rääkimise mahtu saatekülaliste rääkimise mahuga, siis viie kõneleja hulgas oli saatejuht rääkimise mahu poolest Harta12 saates 4. kohal ja tasuta ühistranspordi saates 2. kohal.

Tabel 3: Sõnavõtu maht Harta 12 saates

Nimi	Sõnavõtu maht saate jooksul (sõnades)
Margit Sutrop	1542
Ignar Fjuk	1485
Janek Luts	1084
Aarne Rannamäe	940
Andres Tarand	815

Transkriptsiooni põhjal loendatud sõnade arv paneb paika proportsioonid, kui palju keegi saate jooksul rääkis (vt tabel 3). Selgub, et kõige rohkem rääkis eetikakeskuse juhataja Margit Sutrop, temast veidi vähem rääkis Harta 12 toetaja Ignar Fjuk. Siis tuli mahus sisse suurem vahe ja kolmandal kohal oli Eesti Ekspressi peatoimetaja Janek Luts. Saatejuht Aarne Rannamäe rääkis Lutsust veidi vähem ning saate jooksul rääkis kõige vähem poliitik Andres Tarand.

Sutrop ja Luts andsid võrreldes teistega korraka pikema kommentaari. Luts täiendas oma kommentaare näidete ja paralleelide leidmisega (nt Occupy Wall Street liikumisele viitamine). Tema mõtteavaldusi iseloomustab ka teiste täpsustamine: *Oot, oot, härra Tarand, kas polnud mitte nii*. Saate keskel oli pikk paus, mil Luts ise sõna ei võtnud ning saatejuht ka tema poole ei pöördunud. Pärast Rannamäe ja Fjuki pikka dialoogi saate lõpuosas esitas Luts pikema kommentaari. Sutropi kommentaare iseloomustab ettevaatlikkus ja üldistamine: *Ma ei taha nii äärmuslikke sõnu tarvitada*. Tema kommentaare katkestas ja piiras Rannamäe täpsustavate küsimuste ja väidetega: *Kas te saate kahe lausega öelda, milles seisneb vastuolu?; Täpselt, meie saade on 53 minutit, ega siin rohkem polegi midagi*.

Tarandit iseloomustasid lühemad repliigid teiste jutu vahele, millega ta midagi täiendab või täpsustab: *Juhul, kui seda ainult riulisse ei paigutata*. Pikemaid kommentaare annab ta siis, kui Rannamäe nimeliselt tema poole pöördub. Küsimused talle on üldised ja laiad: *Milles te süüid näete?*

Fjuk rääkis tihti, aga võrdlemisi lühidalt. Tema kommentaaride puhul võis märgata, et Rannamäe haarab tema kommentaarist kinni ning küsis selle põhjal temalt lisaküsimusi: *Kas see on sinu soovunelm, et need asjad nüüd niimoodi hakkaksid käima?*

Kõnelejad olid üksteise suhtes viisakad ning rääkisid üldjuhul kordamööda. Mõned mõtted jäid ka seetõttu poolikuks. Näiteks Sutropi mõte *Ma arvan, et paljudel inimestel on tunne, et kui seda maha teha ...* jäi pooleli, kui Tarand katkestas ta oma vaherepliigiga. Üldiselt lõpetas eelmine kõneleja oma mõtte siiski enne ära ning jäi kuulama, poole sõna pealt vaikimist polnud. Kui keegi alustas oma juttu veel eelmise rääkija kommentaari ajal, jäi uus kommentaar siiski domineerima, sest üldjuhul kasutas see tugevamat hääletooni. Eelmine rääkija lõpetas oma mõtte omaette või suunas jutu näiteks oma kõrvaistujale, mitte enam tervele stuudiole. Erandiks olid ka Rannamäe repliigid või küsimused, mille esitamise ajal lõpetasid külalised kohe rääkimise. Näiteks küsimusega *Aga, Ignar, oled sa sellega nõus, et*

kui ei oleks olnud nüüd neid mõnede ministrite ja peaministri avaldusi ja justiitsminister oleks õigel ajal tagasi astunud, oleks praegused sündmused olnud kõik olemata, me ei räägiks üldse sellel teemal? katkestas Rannamäe Fjuki kommentaari ja tõi sisse uue teema. Kui keegi soovis kellegi teise juttu jätkata, kasutati sujuvaks jätkamiseks näiteks fraase *Ma siiski vahel täpsustaksin* ja *Ma tahaks paar lauset vahele öelda*.

Tabel 4: Sõnavõtu maht tasuta ühistranspordi saates

Nimi	Sõnavõtu maht saate jooksul (sõnades)
Hardo Aasmäe	1793
Aarne Rannamäe	1552
Marek Rannala	1135
Kalev Vapper	772
Kalle Klandorf	577*

* - *Kalle Klandorf ei olnud stuudios, temaga tehti telefonintervjuu*

Nagu Harta 12 saate puhul, tõusid ka tasuta ühistranspordi saates esile kaks kõnelejat, kes teistest rohkem rääkisid (vt tabel 4). Kõige rohkem rääkis Hardo Aasmäe ning teisel kohal polnud mitte külaline, vaid saatejuht. Ülejäänud kaks külalist rääkisid Rannamäest ning Aasmäest tunduvalt vähem ning viimasele kohale jäi telefoni teel intervjueritud Klandorf, kelle sõnavõtu pikkus ei jäänud aga väga palju alla terves saates osalenud Kalev Vapperile.

Aasmäed iseloomustasid üldiselt pikemad ja arutlevad mõttekäigud, kohati mõningane üldsõnalisus ning tagasihoidlikkus: *Noh, mulle mõni asi nagu natuke ei sobi*. Samas oli ta aktiivne vastlausetes esitaja ning haaras kinni kellegi teise argumendist: *Oota, oota, oota!; Vastupidi, ma just algatuseks selgitasin*. Erinevalt teistest saatekülalistest oli Aasmäel kohe alguses kindel suund, millest ta rääkima hakkas ehk sõnastas probleemi: *Me läheneme praegu sellele piirile, kus raha kättesaamiseks kulub peaaegu samapalju raha*.

Vapper tegi küll vähe kommentaare, ütles välja oma seisukohad: *Ma olen mõlema vastu; Ma arvan, et järjekordse maksu kehtestamisega me kaugemale ei jõua*. Samas ei sõnastanud ta kohe saate alguses probleemi, vaid jäi lahenduste pakkumisel üldsõnaliseks. Konkreetsete näidete

jõudis ta alles pärast Klandorfi telefonikõnet, kui pakkus välja alternatiivseid võimalusi, kuhu võiks raha paigutada.

Rannala ühines saate alguses Aasmäe poolt püstitatud kulude ja tulude teemaga ning jäi sellel teemal mõneks ajaks diskuteerima. Tema sõnavõtte iseloomustab eelkõige vastulausete esitamine ning teiste külaliste jutu täiendamine ning arendamine, eelkõige vastandub ta Aasmäe kommentaaridele, aga ka vaatajate arvamustele. Rannala vastandumist Aasmäele võimendab ka saatejuht, kes mitmel korral pöördub Rannala poole küsimusega, kas ta on Aasmäe mõttekäiguga nõus.

Klandorfi ei saa vaadelda kui saatekülalist, sest tema oli selgelt intervjuueeritava rollis. See tähendab, et ta vastas ainult saatejuhi küsimustele ega saanud osaleda diskussioonis teiste külalistega.

Võrreldes Harta 12 saatega oli kõnevoorude vaheldumine aeglasem ning külalised said enamasti oma kommentaari ära lõpetada ning nende jutule ei segatud vahele. Samas ei veninud kellegi kommentaar korraga eriti pikaks ning sõnavõttud olid enam-vähem ühe pikkusega.

4.4 Saatejuhi küsijaroll

Küsijarollis iseloomustas saatejuhti eelkõige otsekohesus ja iroonia ning kohati ka agressiivsem lähenemisviis, mida ta kasutas jutukamate kõnelejate katkestamiseks.

Saatejuhi küsijaroll avaldus eelkõige saate alguses ja lõpuosas, kui vestlus oli vaja vastavalt käima panna või kokku tõmmata. Saate käigus kasutas Rannamäe küsijarolli millegi täpsustamiseks või kõnelejate teema vahetamiseks. Saadete jooksul esitas Rannamäe küsimusi ja oma vahemärkusi umbes võrdses mahus.

Küsimuste hulgas olid domineerivad täpsustavad küsimused, näiteks *Mis mõttes vaikne liige?*; *Mis see konkreetselt tähendab?* Oma küsimustega oli Rannamäel roll ka selles, et saade püsiks koos, õhku ei jääks rippuma lõpetamata mõtteid ja saate fookus ei vajuks laiali. Selle tarbeks kasutas ta külaliste sõnavõttude vahele fraase: *Aga ikkagi see sama küsimus; Ignar,*

ma tulen endiselt oma küsimuse juurde, kuidas?; Ma küsin nüri järjekindlusega uuesti – kuidas?

Küsimuste hulgas oli avatud ja suletud küsimusi enam-vähem võrdselt, pool-avatud küsimusi olid mõned üksikud. Avatud küsimustega püüdis saatejuht saada külaliselt pikemaid ja selgitavamaid vastuseid, mis avaksid rohkem tausta. Näiteks *Miks sa ootasid selle hartaga kaks aastat?* ja *Kuidas seda kõike peaks tegema, et see muutuks?* Avatud küsimusi kasutas Rannamäe eelkõige mõne kõneleja huvitavama mõtte jätkamiseks.

Suletud küsimusega *Kõigepealt, kas kõigil teil neljal on valu?* saate alguses pöördus Rannamäe korraga kõigi poole ning andis valida, kes esimesena rääkima hakkab. Suletud küsimus eeldab lühemat vastust ning seega muudab saate alguse tempokamaks ja selgitab välja saatekülaliste positsioonid. Kas-küsimusi kasutas Rannamäe paar korda, et midagi täpsustada või saada konkreetset ja lühidat vastust, näiteks *Janek, kas sa hartale kirjutasid alla juba?*

4.5 Saatejuhi kui diskussioonis osaleja roll

Saatejuhi puhul võis märgata saadete käigus rolle, mis aitasid diskussiooni kujundada. Kuigi saatejuht täitis neid rolle ka küsimuste küsimise abil, kasutas ta neid rohkem diskussioonis osalejana ning sellel oli ka tugevam mõju:

- 1) Täpsustaja/täiendaja – leidis külaliste kommentaaridele paralleele, muutis vestlust värvikamaks.
- 2) Intrigeerija – tegi kõnelejate jutust otsekoheseid ning kohati liialdavaid järeldusi, mis pani kõnelejad seda kohe ümber lükkama ning oma seisukohta täpsustama.
- 3) Teema süvendaja – hoidis teema fookust ning proovis oma vahemärkustega suunata diskussiooni sügavamaks ning vältida liigselt pealiskaudsete kõrvalteemade tekkimist.
- 4) Prognoosija/lahenduste otsija – saate eesmärk on jõuda mingi konkreetse kokkuvõteteni, olgu see siis kompromissi leidmine, lahenduste leidmine või nentimine, et jäädakse jäigalt eri arvamustele. Saate mõjukuse aspektist lähtudes on eelistatavam variant kompromissid ja lahendused. Selle poole püüdis saatejuht ka teemat suunata.

Saatekülaliste positsioon on vaatajate hulgas kõrge ning nende arvamust hinnatakse. Seega aitasid saates esitatud poolt- ja vastuargumentid vaatajatel teemasse rohkem süveneda. Argumentidele lisas kaalukust asjaolu, et need olid tehtud asjatundlike ja usaldusväärsete inimeste poolt. Kui külalised jäävad vankumatult oma arvamuse juurde, raskendab see ka avalikkusel probleemi suhtes kompromissini jõudmist.

Mõlema saate puhul domineerisid saatejuhi kõnes vahemärkused, järeldused ja arvamused ehk ta oli diskussioonis osaleja rollis. Harta 12 saate keskel toimus näiteks Tarandi ja Sutropi pikem dialoog, millesse saatejuht ei sekkunud.

Saatejuhi vahemärkusteks olid näiteks *Kogu Eesti riik on üks suur kartell, Janek ja Võib-olla aasta või kahe pärast peame panema Meikarile mälestussamba kuhugile. Ta vallandas paise.*

Vaherepliigid, mis vestlust suunasid, olid näiteks *Ma olen nüüd teie klassijuhataja või mentor; Ma pean selle kõnevoolu praegu katkestama.* Oma arvamuse ütles Rannamäe vahel välja vaoshoitumal moel: *Kui vastupanu ei organiseeru, siis ta lahustub ja muutub sumbuurseks ja tal peab olema mingisugune ühtne juhtimine, mingisugune organisatsioon võiks ju olla, kui me tahame mingit tulemust saavutada.* Oma arvamuse väljendamiseks kasutas saatejuht ka võrdlusi: *No mujal ikka trammid suhisevad ja ikka sinna, kus on inimesed; Trollid on ju kohutavad, vanad Škoda trollid, mis ei ole remonditud kunagi, nagu raugad käivad ringi.* Teiseks avaldas Rannamäe arvamust irooniliselt: *No Tallinn aitab muidugi; Hardo Aasmäe räägib siin helesinisest unistusest.* Kohati võis märgata emotsionaalsemat kõnepruuki, mis oli aga sageli toetatud huumoriga, näiteks *Kogu Eesti riik on üks suur kartell, Janek!* Kõige rohkem esines aga arvamused, mis on kohati liialdavad ning kujundlikud: *Kui trumm on läinud, mingi pulgad ka, et ah, maksame kõik siis kinni ja olemegi tagasi kommunismis.*

Vahemärkustena kommenteeris saatejuht ka külaliste kõnemaneeeri. Kui Aasmäe mainis, et ta natuke seletab jälle, vastas Rannamäe: *Seda sa oskad.* Kui Rannala mainis Rannamäe kommentaari peale, et selles pole midagi uut, vastas Rannamäe: *Spetsialistile muidugi mitte.*

4.6 Saatejuhi isiku avaldumine

„Vabariigi kodanike“ saateid analüüsid on näha, et saade pole mitte isiku-, vaid teemakeskne. See suunitlus kajastub ka saate pealkirjas, mis rõhub kõigi häälte võrdsusele ning ühiskondlikule vastutusele. Saate reklaamimiseks ei kasutata saatejuhi isikut, vaid teemasid, mis kutsuvad inimesi kaasa mõtlema.

Kuna vestlussaade on suures osas spontaanne, ei saagi saatejuht enne saate algust valmis mõelda kindlat kava, mida ta külalistelt küsida soovib. Saatejuhi otsustada jääb esialgne teemapüstitus, peamiste eriarvamuste vastandamine ja fookuse kitsendamine. Kuidas saade edasi areneb, oleneb suurel määral külaliste vestlusest. Analüüsitud saadete puhul võis märgata, et Harta 12 saate puhul hakkasid enne saadet tehtud valikud paremini toimima, sest diskussioon oli elavam ning vastandumisi rohkem kui tasuta ühistranspordi saates, kus esialgselt püstitatud vastasseisule rõhumine nii head tulemust ei andnud.

Siiski võis analüüsitud saadete puhul tunda saatejuhi mõju. Rannamäe puhul on tegemist staažika ja tunnustatud ajakirjanikuga, keda Eesti väiksuse tõttu ka väga hästi teatakse. Rannamäe professionaalsus määrab ära ka saate tõsise ja asjaliku tooni ning eeldab külalistelt ka teema üle sügavamat mõtlemist ning argumenteerimist.

Analüüsitud saadete puhul võis märgata külaliste austust saatejuhi vastu. See tähendab, et saatejuhi juttu üldjuhul ei katkestatud ning tema intrigeerivatesse ja liialdavatesse küsimustesse suhtuti ettevaatlikkusega – kui saatejuht muutus oma küsimustega isiklikuks, siis saatekülalised ei vastanud kordagi samaga. Kui saatejuht esitas liialdatud väite, ei vastanud külalised sellele negatiivse alatooniga, vaid lükkasid selle väite rahulikult ümber või selgitasid uuesti oma seisukohti.

4.7 Saatekülaliste kõnelemisstiil

Margit Sutropi puhul võis eelkõige saate alguses tajuda ettevaatlikust oma sõnade suhtes, näiteks: *Ma ei taha äärmuslikke sõnu tarvitada. Ei, see ei ole nii lihtne, teie jälle tahate asja väga lihtsustada.* Ta ei öelnud kõike kohe otse välja ning püüdis leida oma kommentaarides võrdlusi, näiteks Pavlik Morozovi dilemma. Sutropi lähenemisviis tuli välja ka tema enda

põhjenduses: *Sellepärast ongi olukord hästi komplitseeritud ja olles eetik, loomulikult ei saa ma jätta märkimata. Ühistranspordi saates võttis ettevaatlikuma tooni Rannala: Aru sain, aga kas ma nüüd päris nõus olen.* Rannala kommentaarid on tavaliselt vastused kellelegi või teemaarendused. Ise toob ta selgelt uue mõtte esile alles saate lõpuosas: *Aga üks põhimõtteline küsimus mul ikkagi on.*

Andres Tarand vastandus teistele aga oma terava keele ja otsekoheusega. Näiteks ei nõustunud ta Sutropiga, kes väitis, et Eesti edu on varju jäänud. Tarand küsis vastu: *No kuidas see varjus on, kui me valitsuselt ainult seda kuuleme.* Tarand paistis ka silma terava analoogia leidmisega demokraatia olukorra kohta: *Siit tuleb selline ühtsusetaotlus, mis siit ilmnes, nagu oli peasekretär Jossif Staliniga.* Parlamendi kohta ütles Tarand aga, et see koosneb suuremalt niinimetatud broileritest ja karjäärimeestest, kellel ametit ei ole.

Aasmäe tõi saatesse sisse kõige rohkem uusi ideid ning kaitses neid teiste eest. Tema algatatud mõtteid arendasid teised saatekülalised edasi, eelkõige tegi seda Rannala.

Oma seisukohta kaitses ka telefoniintervjuu käigus Klandorf, kelle puhul võis märgata ka demagoogia kasutamist: *Ma arvan, et Tallinna inimesed löövad nagu küll headele asjadele kaasa; No summa üle võib alati vaielda.* Ka ei vastanud Klandorf otseselt saatejuhi küsimusele, vaid vahetas teemat: *Ei, ma ei räägi sellest, ma tahtsin kuulutuste kohta rääkida.* Kaitsepositsioonile asus ka Rannala: *Volikogus ei ole ju ühegi sõnaga avatud neid plaane.* Kogu arutelu käigus taandab ta end selgete seisukohtade esitamisest ning põhjendab sellega, et palju asju on veel plaanide tasandil ning õhus on palju vastuseta küsimusi.

Vestlus oli viisakas ning kellegi kohta isiklikult midagi negatiivset ei öeldud. Rannamäe tõstatas Fjuki kuulumise Reformierakonda ning küsis selle kohta mitu küsimust, kuni Fjukile hakkas tunduma, et tähelepanu keskmesse on seatud tema isik: *Aarne, nüüd on jälle nagu personaalküsimus.* Sarnaselt Tarandile oli ka Fjuk otsekohene: *Tänapäeva erakonnad on muutunud firmadeks; Partei sees igasuguse muutuse läbiviimine on täiesti võimatu.*

Janek Lutsu iseloomustasid tasakaalustatud väited, näiteks fraas: *Teisest küljest.* Sarnaselt Sutropile võis ka Lutsu kõnes täheldada ettevaatlikkust: *Võib-olla on see liiga otsitud ...; Mingil määral ühiskonnas võis olla tekkinud ...; Vast ikka poliitilised põgenikud ei ole veel.* Lutsu kommentaarides võis märgata üsna palju ka vastuargumentide esitamist: *Oot, oot, härra Tarand, kas polnud mitte nii ...; Sutrop räägib, et edu on olnud, jah, aga kas selle edu*

hinna me peame siis sildistama sellega ... Kokkuvõtvalt võib öelda, et Luts jäi ka saate jooksul kõige neutraalsemale positsioonile, mida võib põhjendada tema ajakirjanikuametiga (Eesti Ekspressi peatoimetaja). Neutraalsust ja tasakaalu otsimist esines ka Vapperi kõnes, kes jäi teiste kõnelejatega võrreldes tagasihoidlikumaks: *Ma arvan, et pigem peaks jõudma.* Vapper kasutas teistest sagedamini oma arvamuse avaldamiseks fraase *Ma arvan* ja *Ma ütleks*.

4.8 Mõjutamisvõtted

Rannamäe maneeri iseloomustab eelkõige otsekoheus. Tema küsimused ja väited on lühikesed ja konkreetsed, kohati iroonilised, kujundlikud ning liialdavad, näiteks Sutropi vastusest järeltatu küsimus: *Et kui valetame, siis valetame koos?*; Fjuki erakondliku kuuluvuse kohta: *Miks sa Reformierakonnas, sa oled ju endiselt liige, miks sa teda seestpoolt ei õõnesta. Miks sa uusi püramiide ehitad?* ja Mul võib olla taskus Selveri kliendikaart, see on nagu vaikimisi, aga kuidas erakonnas vaikimisi olla?; Vapperi erakondliku kuuluvuse kohta: *Kas sa oled vastu, sest sa oled opositsioonis, et sa pead olema selle vastu?*; Harta kohta: *Inimesed lihtsalt kirjutasid, on siiber millestki, kirjutasid alla?* ja *Kui asjad jäävad vinduma, siis kas sa ei karda, et rahvas nagunii on tüdinenu kogu sellest jaskarist?*; Hardo Aasmäe kohta: *Hardo, sina oled püham kui paavst ise.*

Samas tunnistas Rannamäe ka ise saate käigus, et ta kasutab teadlikult provokatsiooni: *No Kalev, mis kinda, ma natuke irriteerisin.*

„See ei ole kindlasti mitte kollaseks muutumine ega mingid n-ö allapoole vööd löögid, vaid ma teen seda täiesti teadlikult, jah“ (Rannamäe 2013)

Küsimuste esitamine provotseerival ja liialdatud kujul andis tulemuseks konkreetsemaid vastuseid ja elavdas diskussiooni, sest külalised pidid välja tulema oma mugavustsoonist ning asuma kaitsepositsioonile. Eriti võis märgata seda Fjuki ja Reformierakonna küsimuse ning Lutsu ja Harta vajalikkuse puhul.

Saatekülalised kasutasid oma seisukohtade võimendamiseks rohkelt näiteid ja paralleele nii ajaloost kui tänapäevast (Occupy Wall Street, Pavlik Morozov, 1933. aasta, Tallinna bussirajad, Angela Merkel ja Helmut Kohl, pronksiöö). Võrdlused ja näited olid rohkelt

esindatud ka saatejuhi küsimustes. Ühistranspordi saates tõi Rannamäe sisse võrdlusi nii Läti, Bukaresti kui Londoniga.

Sutrop rõhutas näiteks arvamuskonflikti eitavate väljenditega *Ei, see ei ole üldse nii!* ja *Ma absoluutselt seda ei ole väitnud*. Sama võis märgata Aasmäe puhul: *Asi ei ole üldse kommunismis* ning Rannala kõnes: *Ei ole! Alla 50 protsendi*.

Demagoogia kui mõjutamisvõte aitab kõnelejal kallutada vestlust nende soovitud suunas. Kuna harta oli kodanikualgatus ning saates polnud aktiivselt poliitikas tegutsevaid inimesi, polnud esiplaanil kellegi poliitilised huvid. Arutlusele tuli Fjuki kuulumine Reformierakonda, kuid Fjuki tegi erakonnale etteheiteid ning kinnitas ise, et loobus 2003. aastal poliitikast ja kandideerimisest. Demagoogiat kasutas ka Kalle Klandorf, kes kaitses tasuta ühistranspordi küsitluse ideed, kui Rannamäe selle vajalikkuse kahtluse alla seadis. Klandorf suunas intervjuu alati tagasi selle juurde, et rahva arvamust on vaja kuulda ning ei vastanud konkreetsetele küsimustele kampaania seotusest valimiskampaaniaga ega selgitanud, miks tehakse küsitlus, kui linnavalitsus tasuta ühistranspordi ideed pooldab ning nende käes on võim.

Samas võis kogu vestluse vältel märgata Margit Sutropi poolehoidu valitsevatele erakondadele, mis väljendus kohati demagoogilises kõnelemisviisis. Näiteks tõi Sutrop esile Eesti edu, mis on demokraatia ja valitsemiskultuuri probleemide varju jäänud. Selle võimendamiseks rõhus ta üldsuse arvamusele: *Väga suur osa rahvast siiski arvab, et tegelikult on edu saavutatud ja nad tahaksid seda rohkem kuulda*.

4.9 Teemade kujunemine ja fookus

Saatejuhi ja –külaliste diskussiooni erinevused tulid välja kahe erineva saate puhul ning on esitatud järgnevalt kokkuvõtliku tabelina:

Tabel 5: Kahe saate kokkuvõtlik võrdlus

	Harta 12	Tasuta ühistransport
Saatejuhi sekkumine	Väiksem	Suurem
Kommentaaride pikkus	Pikemad	Lühemad
Saatejuhi peamised repliigid	Arvamusrepliigid	Küsimused
Alateemade hulk	Suurem	Väiksem

Harta 12 saade oli ajendatud pöördumisest, kuid see polnud saate fookuses. Rannamäe sõnastas saate teema üldisemalt: *Praegune olukord Eestis, ülemklassid ja alamklassid, kui nii tohib öelda.*

Saate käigus esile kerkinud teemad:

- Silver Meikari teo motiivid ja tagajärjed, usalduskriis
- Harta efektiivsus
- Demokraatia kriisi põhjused
- Parteide sisedemokraatia ja poliitiline eetika
- Ühiskonna suletus ja tõrjutus
- Eesti edust rääkimine on jäänud tagaplaanile

Kõik külalised nõustusid sellega, et praegune poliitiline olukord on väga kehv ning vajab parandamist. Valdavalt toodi välja, mis nende arvates kehvasti on. Näiteks Fjuki arvates on probleemiks suletus ja tõrjutus, Tarand tõi välja parlamendi koosseisu, Sutrop vähese demokraatia parteide sees. Saate kõige teravam diskussioon algas Sutropi kommentaarist: *Ma arvan, et tuleb vahet teha väga paljudel niisugustel tõsiselt suurtel probleemidel ja kindlasti on meie demokraatias ja valitsemiskultuuris väga palju tõsisemaid probleeme, aga selle varju kipub jääma tõepoolest see edu, mida Eesti on saavutanud.* Umbes poole saate pealt hakkas Rannamäe suunama diskussiooni lahenduste leidmiseks: *Räägime sellest, mida kuidas ikkagi see asi peaks nüüd muutuma, mida peaks konkreetselt ette võtma, et see asi muutuks.* Sellega tõi ta uuesti fookusesse harta ning suunas osalejaid rääkima selle mõjust ning

tulevikupotentsiaalid. Saate lõpuosas valgus külaliste jutt rohkem laiali, Reformierakonna näitel jõudis jutt jälle rahastamiskandaalideni ning erakonna sisedemokraatiani. Hakkasid korduma mõtted, mis saate alguses olid juba välja öeldud. Näiteks ütles Sutrop, et erakond vajab kedagi, *kes oleks julge ja seisaks oma väärtuste eest*. Kuna saade hakkas juba lõppema ja oli vaja leida lahendusi, küsis Rannamäe mitu korda uuesti, kuidas külaliste mainitud valupunkte muutma peaks, kuidas edasi minna.

Tasuta ühistranspordi esialgne fookus oli tunduvalt selgem. Kui Harta 12 saates sõnastas Rannamäe fookuse pärast saatekülaliste tutvustamist, siis tasuta ühistranspordi saates tegi ta seda kohe alguses: *Üllatus-üllatus, selle väga lahke ja kuldse pakkumise peale öeldakse praegu mõnikord ei ja inimesed hakkavad kõhkleva*. Irooniline ning liialdav märkus lõi saatele kohe alguses vastuolulise ning konfliktse pinnase.

Saate käigus esile kerkinud teemad:

- Tasuta ühistranspordi küsitlus
- Alternatiivsed investeerimisvõimalused
- Linna tulud ja kulud, uute maksude kehtestamine
- Ühistranspordi seisukord
- Ühistranspordi kättesaadavus (ka üle-eestiliselt)
- Autostumise vähendamine

Kõik saatekülalised nõustusid sellega, et tasuta ühistranspordi teemal on veel palju lahtisi küsimusi ning ebaselgeid plaane, mistõttu ei saa võtta kindlaid seisukohti. Vapper seadis kahtluse alla küsitluse vajalikkuse ning leidis, et Eesti pole oma rahalistes võimalustes ja arengus veel nii kaugel, et saaks endale tasuta ühistransporti lubada. Aasmäe tõi välja, et avalikkusest pole teemat piisavalt arutatud ning rääkimisega on alustatud poole pealt. Rannala ütles, et linnavalitsusel on kodutöö tegemata ning tulud ja kulud kokku löömata.

Kõige rohkem räägiti tasuta ühistranspordi kava rahalisest poolest. Kulude ja tulude ning uute maksude kehtestamise teema algatas Aasmäe kohe saate alguses, millega tulid kaasa ka teised saatekülalised. Saate teises pooles keskenduti ühistranspordi kvaliteedile. Transpordi

kättesaadavus oli ka viimane teema, millest saates räägiti, enne kui Rannamäe küsis, kas külalised on juba hääletamas käinud ning sellega otsad kokku tõmbas.

Ühistranspordi saates oli teema selgemini piiritletud ning arutelu all oli 2-3 suuremat tasuta ühistranspordiga kaasnevat külge. Lisaks oli olemas selged poolt- ja vastuarvamused. Harta 12 saates oli valdkond laiem ning võimaldas tuua sisse rohkem erinevaid külgi ning lähenemisi.

Ühistranspordi saates lõpetati saade sama teemaga, millega saade algas ehk rahvaküsitluse vajalikkusega. Lõpp oli selles saates kiirem kui Harta 12 saates. Kõlama jäi Rannala mõte, millega ta kordas eelnevalt välja käidud seisukohti, et küsitlusele ja tasuta ühistranspordile kulutatud raha saaks tunduvalt otstarbekamalt kasutada. Rannamäe tegi saatele kiire lõpu küsimusega, kas külalised ise on juba hääletamas käinud.

4.10 Arvamuste muutumine saate jooksul

Sutrop püüdis saate alguses juhtida tähelepanu sellele, et Meikari teo äärmusliku aususe kiitmise asemel peaks hoopis mõtlema, kas see oli ohver, mis toodi ühiskonna tervenemise huvides või oli see väike ja kiuslik tegu, mis eelkõige omasid haavas. Sutrop mainis, et ta nägi seal vastuolu. Samas hiljem saate käigus rõhutas ta, et partei sees peab nõudma kodanikujulgust ning mitte andma lojaalsusest valetunnistusi, et oma positsiooni säilitada.

Saate käigus muutusid Sutropi kommentaarid aina kriitilisemaks. Luts ei nõustunud Sutropi kommentaariga Eesti edu kohta. Luts: *Kas selle edu hinna me peame siis sildistama sellega, et me peame nüüd elu lõpuni tänulikud olema nendele, kes olid selle edu juures ja andestama neile teatud arrogantsuse, mittesuhtlemise, ülbuse?* Pärast seda kommentaari ütles ka Sutrop otse välja, et ka tema arvates on Eestis tegelikult väga suur probleem.

Teiste kõnelejate arvamus saate käigus nii selgelt ei muutunud. Küll võis aga tajuda, et Luts ja Sutrop, kes olid saate alguses harta suhtes kriitilisemal positsioonil, tõid saate käigus esile ka mitmeid harta positiivseid külgi.

Luts toetas vestluse käigus saatejuhi rolli ning esitas Fjukile harta kohta skeptilisi väiteid. Näiteks hoiatas Luts Fjukki, et valitsevad erakonnad võivad teha avalduse, et nad arutasid hartas esitatud punkte ning sellega arutelu lõpeb. Fjuk jäi aga kogu saate vältel harta suhtes tugevale kaitsepositsioonile ega lasknud ennast kõigutada.

Tarandi ei võtnud saate alguses üheski aspektis kindlat poolt ega vastu seisukohta. Seega ei proovinud ta kellegi väiteid ümber lükata ning keegi ei esitanud talle teravaid vastuväiteid. Siiski oli üks erand – Tarand polnud nõus Sutropiga selles, et Eesti edu on jäänud varju. Tarand ei esitanud Sutropile küll otseseid vastuväiteid ning jäi napolisõnaliseks, kuid jäi enda arvamuse juurde ka pärast Sutropi pikki ja näidetega toetatud vastuargumente.

Kõige suuremale erimeelsusele jäädigi valitsejate käitumise osas. Sutrop jäi oma arvamuse juurde, et Eesti edu on muude probleemide varju jäänud ning *koalitsioon on valitsemist väga hästi teinud*. Seevastu Luts ütles, et ta ei ole sellega nõus, et *unustame kõik ära, vassimist ei olnud*. Valitsuse kohta oli samal arvamusel ka Fjuk: *Nad on õigesti teinud seda, mis puudutab raamatupidamist, eelarvehoidmist ja välisvõlga, aga kõigis muudes või väga paljudes küsimustes mina ei ole absoluutselt nõus*.

Ühistranspordi saate puhul selgus see, et ükski saatekülaline polnud täielikult tasuta ühistranspordi poolt ega vastu. Erandiks oli vaid Kalle Klandorf, kes pooldas rahvaküsitlust ning kes telefoni teel vastas saatejuhi küsimustele ning tõi välja vaid tasuta ühistranspordi positiivsed küljed. Kõik külalised nõustusid, et praegune asjaajamine on poolik ning läbi mõtlemata. Eriarvamusele jäädi näiteks selles, kas Tallinn on tasuta ühistranspordiks valmis või mitte. Rannala arvates pole veel kindlasti mitte, Aasmäe avaldas lootust, et ehk juba oleme. Erinevalt Aasmäest ei usu Rannala, et tasuta ühistransport suurendaks selle kasutamist ning peab Aasmäe seisukohta tagasi sotsialismi poole minekuks. Rannalaga ühines ka Vapper, kes oli kindlal seisukohal, et tasuta ühistransport probleeme ei lahenda. Ka Vapper jäi kuni saate lõpuni endale kindlaks, kuid täiendas pigem teisi ning kasutas kahtlustavat tooni. Rannala jäigi kogu saate käigus kõige kindlamalt oma arvamuse juurde ning rõhutas, et praegu puudub kindel eesmärk, mis tasuta ühistransport kasu toob ning ei vaadata tervikpilti. Rannala seisukohad jäid kõlama ka saate lõpus. Aasmäe hajutas saate lõpuks oma kindlad seisukohad, kui laiendas oma ettepanekuid üle-eestiliselt. Need mõtted jäid aga poolikuks, sest teised külalised ei tulnud nendega kaasa.

4.11 Kommertsteleviisiooni tunnused avalik-õiguslikus telesaates

Saade „Vabariigi kodanikud“ peab kinni Eesti Vabariigi ringhäälinguseadusega kehtestatud nõuetest ehk käsitleb teemasid, mis on olulised ühiskonna arengu seisukohast. Nii Harta 12

kui tasuta ühistranspordi teemad pakkusid huvi laiale auditooriumile ning pakkusid tõlgendusi ja analüüsi ühiskonnas aktuaalsetele teemadele ning olid seega ühtlasi ka harivad.

Üks kriteerium on see, et oleks päevakajaline, et oleks seotud kas lähiminevikuga, eelmise nädala või päevadega või kohe-kohe tulevate asjadega, kui on teada mingid asjad, et ees seisavad (Rannamäe 2013).

Diskussioon, mida „Vabariigi kodanike“ saade pakkus, oli tasakaalustatud erinevate arvamustega ning saatekülalised olid erinevate elualade esindajad. Saadete sisu oli tõsine, analüüsiv ning ühiskondlikult olulisi teemasid arendav. Saadete tähtsaim osa oligi vestlus, mille ümber oli saade üles ehitatud. Saadete keskmes olid mõtted, mitte isiksused. See tähendab, et sisulist poolt peeti olulisemaks kui atraktiivset vormi – saated ei rõhunud sellele, et pakkuda avalikkusele sensatsiooni ja tuua päevavalgele seni varjul olnud salainfot, vaid keskendusid oma rollile kui ühiskondliku debati arendajad.

Siiski peab ka avalik-õigusliku telekanali vestlussaade vaatajale huvi pakkuma, et erakanalite auditooriumi hulgaga konkurentsist püsida. „Teine asi on see, et kuna me oleme eetris teisipäeva õhtul kaheksast üheksani, ühel vaadataval saateajal, siis et oleks kindlasti ka huvitav jälgida“ (Rannamäe 2013). Kuna saade keskendub vestlusele, tagab põnevuse saatejuhi ja saatekülaliste verbaalne võimekus, eelkõige saatejuhi oskus ärgitada kõnelejaid huvitavaid seisukohti välja tooma või üksteisele vastanduma. „Et seda särtsu oleks, siis selleks jah, tuleb vahel õli tulle juurde valada sinna vestlusesse“ (Ehand 2013). Analüüsitud saadetes olid kõik kõnelejad üldiselt head rääkijad, seda arvestatakse juba külaliste valiku, kuid saatejuht suunas diskussiooni veelgi elavamaks. „Jah, muidugi arvestame külaliste valikul sellega, et nad oleksid head kõnelejad“ (Rannamäe 2013). Saatejuhi teadlik valik oli külalisi intrigeerida ning esitada liialdatud väiteid. Samuti jättis ta kõrvale ajakirjaniku erapooletust ning objektiivselt rollist ning osales diskussioonis kõnelejatega võrdsel positsioonil. Teema põnevaks muutmisel tekitati saadetes ka arvamuskonflikt, mida saatejuht võimendas intrigeerimisega ning kui külaliste kommentaarid vastandusid, haaras saatejuht teemast kinni, täpsustas seda ning suunas kõnelejaid sellel teemal edasi rääkima. „Läbi vastasseisu või läbi konflikti selgub ka noh, asi nagu avaneb“ (Rannamäe 2013).

5. Järeldused ja diskussioon

Järelduste ja diskussiooni peatükis võtan vaatluse alla mõlema saate uurimisel saadud tulemused, diskuteerin nende üle ning seejärel teen järeldusi. Peatükk on üles ehitatud uurimisküsimuste kaupa.

5.1 Saatejuht kui küsija

Diskursusanalüüsi ning intervjuude tulemustest selgus, et küsijarolli kasutas saatejuht rohkem ühistranspordi kui Harta 12 saates. Ühistranspordist rääkides oli kõne all olevate teemade ring kitsam ning võimaldas seega seisukohti rohkem süvitsi avada ning vajas saatejuhi poolt täpsustavaid küsimusi.

„Vabariigi kodanikud“ saates kasutab saatejuht küsijarolli võrdlemisi vähe. „Vahel ma olen sunnitud võtma seisukoha, vähemalt näilise seisukoha või midagi küsima, et diskussiooni käigus hoida. See pole otseselt intervjuueeri roll selle tavalises tähenduses“ (Rannamäe 2013). Kuna umbes 55 minuti jooksul peab tekkima diskussioon, mis võimaldab neljal inimesel oma arvamust avaldada, siis ei saa saatejuht endale lubada ühele inimesele keskendumist. „Et vahel on meil läinud mõne ühe külalisega ka selliseks omavaheliseks kukepoksiks. Seda maksimum kaks kuni kolm minutit, rohkem ma ei või seda endale lubada, sest teised vaikivad siis“ (Rannamäe 2013). Vaadeldud saadete põhjal võib seega väita, et ühelt inimeselt küsis saatejuht järjest küsimusi vaid siis, kui inimene oli vaja n-ö käima tõmmata ning saatejuht tundis, et sellest on saate põnevuse huvides kasu.

Vestlussaate eripäradest intervjuueeri rolli kasutamisel võib analüüsitud saadete kontekstis rääkida eelkõige saate alguses ja lõpus. Saate keskel olid rollid vahelduvad. Mõlema saate alguses püstitas ning täpsustas saatejuht küsimuste abil saate probleemi ning küsimused, mille üle hakati diskussiooni käigus arutlema. Saatejuht ehk antud olukorras intervjuueeri jälgis, et kõik osalejad saaksid saate alguses sõna, millega ühtlasi külalisi ka vaatajatele tutvustati. Analüüsitud saadete puhul olid avaküsimused igale külalisele seotud otseselt tema varasemate sõnavõttudega. Need olid lühikesed ja konkreetset ning võimaldasid pidada saatejuhi ja – külalise vahel kiires tempos lühiintervjuu. Kõnelejate vaheldumine andis teemale hoo sisse ning tegi selgeks iga osaleja lähenemisenurga.

„Vabariigi kodanikud“ püüab olla võimalikult ehe. See tähendab, et saatekülalised peaksid olema saate käigus samas rollis nagu tavaelus. „Mõni targem ja kogenum esineja küsibki, et mis rolli sa mind tahad. Selle peale ma ütlen, et ole sina ise. Kui sa oled olnud kogu aeg nendel seisukohtadel, et siis oled selles saates ju ka. Sa ei saa ju võtta mingit teist seisukohta“ (Rannamäe 2013). Saate avaküsimused need rollid ka välja selgitasid.

Vestlussaate küsimused on seega „Vabariigi kodanike“ näitel konkreetsed, lühikesed, suletud ning nende eesmärk on midagi täpsustada. See on vajalik saate fookuse hoidmiseks ning kõnevoorude vahetamiseks. „Saatejuht viib teema mingile teisele alateemale või teeb mingi pöörde. Pigem on see nii ja see ei pruugi olla alati küsimuste esitamisega tehtud ega ta ei oota vastuseid“ (Ehand 2013). Diskussioon reguleerib end seega suuresti ise ning teema avaneb külaliste vastastikuse vestluse teel.

Saate lõpus on saatejuhil taas suurem roll küsijana, sest diskussioon oli vaja lõpetada. Selle teostamiseks hakkas saatejuht vestluse lõpuosas oma küsimustega suunama juttu sinna, et külalised pakuksid konkreetseid lahendusi või prognoose. Kui saate alguses oli vaja diskussioonile hoog sisse saada, siis lõpus oli vaja hoog maha võtta. Selleks esitas saatejuht taas küsimused, mis eeldasid konkreetseid ja lühidaid vastuseid.

Intervjueeri roll aitas saatejuhil hoida saadet koos ning suunata. See roll andis talle külaliste üle võimu, mis on vajalik selleks, et vestlus soovitud kursil püsiks. Diskussiooni käigus esitatud küsimuste hulgas olid täpsustavad küsimused, aga eelkõige suunavad küsimused, mis kordusid ning mille abil püüdis saatejuht hoida saadet fookuses ja vältida liigsete kõrvalteemade tekkimist ning teema laialivalgumist. Kõrvalteemadelt peateemale liikumiseks kasutas saatejuht mitu korda ka nimeliselt mõne külalise poole pöördumist. Nimelist pöördumist kasutas saatejuht siis, kui mõne külalise mõte oli katkestatud huvitava koha pealt. Lisaks aitas nimeline pöördumine reguleerida sõnavõtude mahtu, andes sõna külalisele, kes polnud ammu midagi öelnud.

5.2 Saatejuht kui diskussioonis osaleja

Suurema osa saate ajast taandas aga saatejuht ka ennast oma külalistega võrdseks ning avaldas oma arvamust. „See on selline debatisaade, et ikka selline arvamus on meil vaba.

Neutraalset arvamust polegi ju olemas“ (Ehand 2013). Oma arvamuse avaldamine seab saatejuhi võrdsele positsioonile saatekülalistega ning temast saab üks vabariigi kodanikest. Võrreldes näiteks uudistesaaetega, kus uudisloo autor eksib oma arvamuse avaldamisega objektiivsuse kriteeriumi vastu, on vestlussaates tunduvalt vabam vorm. Siiski kaasnevad arvamuse avaldamisega teatud ohud, näiteks see, et saatejuhi arvamus võib jääda domineerima või on liiga kallutatud. „Mõnikord ma saangi pidevalt süüdistusi, et ma olen kellegi käepikendus, ripats. No parlamendierakonnad kõik on mind selles süüdistanud“ (Rannamäe 2013). Seega ei saa antud saateformaadi puhul käsitleda saatejuhti ka täielikult diskussioonis osaleja rollis. Võrreldes saatekülalistega peab ta oma arvamuse avaldamisega ettevaatlikum olema ning leidma tasakaalu, sest tal on siiski ka vestlejate võõrustaja ning diskussiooni juhtija roll.

Harta 12 teema puhul ei tulnud konflikt nii selgelt esile kui tasuta ühistranspordi saates ning fookus vajas laiali. See tähendab, et saatekülalised tõid sisse rohkem erinevaid lähenemisnurki, avasid teemat endale sobivast küljest. See taandas saatejuhi pigem kuulajarolli, kes aeg-ajalt oma arvamust irooniliselt või intrigeerides välja ütles ehk osales diskussioonis külalistega võrdsemalt kui ta tegi seda tasuta ühistranspordi saates. Intervjuueerijarollist taganemine andis Harta 12 saate puhul võimaluse diskussiooni vabamaks vooluks, mis tõi konfliktid valupunktid ilma saatejuhi sekkumiseta ise esile. Saadet on huvitavam jälgida, kui seal on selge konflikt ning eriarvamused.

Diskussioonis osalejana iseloomustab Rannamäed kindlasti oskus kuulata. Olgugi et saate kontseptsioon eeldab vestlejate võrdsust, jääb saatejuht siiski külalistest astme võrra kõrgemale. Seda tunnetavad nii saatekülalised, vaatajad kui ka saatejuht ise. Saatejuhi kätte jääb kontroll saate suuna üle, millega külalised ka arvestavad. Samas ei saa ka saatejuht lasta end diskussioonist kaasa kanda. Tal peab säilima kontroll teema fookuse üle ning selle üle, et külalised saaksid enam-vähem võrdselt sõna. Saadete analüüsimine näitas, et kui saatejuht avaldas vahele oma arvamust, oli see diskussiooni elavdamise mõttes tõhusam kui mõne lisaküsimuse küsimine.

Saatejuhi kui diskussioonis osaleja rolli iseloomustasid eelkõige lühikesed ja teravad vaherepliigid, liialdatud ja kujundlikud väited ning oma arvamuse avaldamine. Rannamäe kasutab sellist maneeeri teadlikult ning arvamuse avaldamine ei ole sageli saatejuhi isiklik arvamus, vaid saate elavdamise jaoks sinna lisatud.

Diskussioonis osaleja rolli juurde kuuluvadki Rannamäe puhul erinevad mõjutamisvõtted ning isiksus, mida ta ei varja.

5.3 Saatejuht kui isiksus

„Vabariigi kodanikud“ ei reklaami ennast saatejuhi kaudu. Saate mõju seisneb tugevalt paika pandud saate kontseptsioonis, mis keskendub hetkel ühiskonnas murettekitavatele valupunktidele. Saade rõhutab, et meid kõiki puudutavad ühiskonnaprobleemid on meie kõigi ühine vastutus ja mure. Külalised on küll eksperdid, aga nad ei seisa kellestki kõrgemal. Saates on kõik võrdsed, ühe vabariigi kodanikud.

Siiski kumab saatest läbi saatejuht Rannamäe isiksus. Rannamäe on „Vabariigi kodanike“ idee autor ning ka selle kõige suurem mõjutaja. „Jah, ma intrigeerin nimelt“ (Rannamäe 2013). Erinevalt mitmetest teistest päevakajalistest vestlussaadetest, mille mõjutaja on toimetus tervikuna, näiteks ETV „Foorum“ või „Revidendid“ (eetris sügisel 2007), võib „Vabariigi kodanikes“ tajuda saatejuhi suuremat mõju, mis tuleneb Rannamäe professionaalsusest ja staažist. See mõju erineb erakanalite saatejuhtidest, kelle puhul võib tajuda suuremat isikukesksust, näiteks Mihkel Raua „Kolmeraudne“ TV3s.

Omal moel balansseerib ta neutraalse ajakirjaniku rolli ning isikupärase saatejuhi rolli vahel. Ta on saavutanud avalikkuse silmis usaldusväärsuse ja respekti oma hea intervjuueerimisoskuse ja laia silmaringiga. Sellele vaatamata on ta suutnud hoida saate teema-, mitte isikukesksena. Piiri neutraalsuse ja isikupärasuse vahel kõigutavad saatejuhi vaherepliigid ja küsimused, millega ta teadlikult külalisi provotseerib, liialdab või esitab intrigeerivaid väiteid kui oma arvamust. Samas ei pruugi saatejuhi arvamuse avaldamine olla tingitud tema diskussioonis osaleja rollist. „No üldiselt see, mis ma saates välja käin, see üldiselt ei ole minu aramus. Kuigi jah, välja ütlen ma seda nagu oma arvamust“ (Rannamäe 2013). Sel juhul on arvamuse avaldamine üks mõjutamisvõtetest, millega diskussiooni konfliktisust ja põnevust lisada. Selline mõjutamisvõte võib just eelkõige poliitilistes ringkondades näida kui saatejuhi kallutatus või kellegi käepikenduseks olemine. Lisaks võib intrigeerimine tekitada nii tulise diskussiooni, et saatekülalised hakkavad korruga rääkima ning vaatajal on keerulisem jälgida. Igal võttel on oma plussid ja miinused ning kõigile meeldida ei saa. „Vahel Eesti inimesel oleks ka aeg üles ärgata ja mitte uinuda sellises saates“

(Rannamäe 2013). See näitab, et Rannamäel kui saatejuhil on kindel isiklik nägemus, mis on saate diskussiooni kujunemiseks parim võimalik lahendus.

Kuna Eestis puuduvad oma Oprah Winfrey ja David Letterman ning ka Urmas Ott on läinud manalateele, võib ilmselt nõustuda Piret Taliga (2011) kelle arvates võib parima vestlussaate juhi tiitli Rannamäele omistada, sest ta suudab valida ja ohjata eksperte ning on juba pikemat aega teleekraanil oma vestlussaate juhi tugevust tõestanud.

Analüüsitud saadete puhul ei püüdnud saatejuht varjata isiklikku tutvust saatekülalistega. Saate eheduse saavutamiseks on ka Rannamäe „Vabariigi kodanike“ võtnud kindla seisukoha inimese täisnime kasutamisel. „Olen öelnud, et keda ma elus sinatan, seda ma saates teietama ei hakka“ (Rannamäe 2013). See on konkreetse vestlussaate eripära ning erineb seega klassikalise uudistesaaate või teleintervjuu formaadist.

Vaadeldud saadete puhul pöördumise ametlikkuse mõjud silmnähtavalt esile ei tulnud. Sutropi ja Tarandi poole pöördus saatejuht nii ees- kui perekonnanimega ning teievormis. Sutrop võttis seejärel aga saates juhtrolli ning kaitsepositsiooni, Tarand aga jäi pigem kuulajarolli. Teises saates sinatas saatejuht Aasmäed ning külaline võttis kõnelemise juhtpositsiooni. Saatejuhi esimeste pöördumiste tonaalsus võib sel puhul määrata ära kogu saate käigu. Antud kohal võib diskuteerida selle üle, kuidas avaküsimuste ja –pöördumiste tonaalsus mõjub sellele, mis positsioonile saatekülalised saates jäävad. Uuringu tulemustest võib järeldada, et kellele saatejuht saate alguses rohkem tähelepanu pööras ning intrigeeris, see oli ka kogu ülejäänud saate jooksul aktiivsem ning teataval kaitsepositsioonil.

Seega võib järeldada, et pöördumiste tonaalsusel teatud mõju siiski esineb, kuid inimesed reageerivad sellele erinevalt. Üldjuhul muutis sinavorm saadetes pöördumise isiklikumaks ning külaline muutus vastuste suhtes tähelepanelikumaks ning aktiivsemaks. Saatekülaliste rollide kujunemisel said aga eelkõige määravaks kõneleja enda isikuomadused, arvamuse kindlapiirilisus ning saatejuhi provokatsioon.

5.4 Saatejuhi mõjutamisvõtted

„Vabariigi kodanike“ saates on oluline vastasseis või konflikt, mille kaudu teema avaneb. Mõne teema puhul on konflikt juba algusest selgelt olemas, teise teema puhul kujuneb konflikt saate käigus ning saatejuhi mõjutusel. Üks peamine mõjutamisviis saatejuhi puhul on provotseerimine. „Seega kui ma näen, et seda (konflikti) saates ei tule, siis ma pean provotseerima“ (Rannamäe 2013). Sellega seab saatejuht ohtu oma neutraalsuse ning võib

kokku puutuda avalikkuse kriitikaga. Avalikkuse eest jääb varju aga see, et sageli pole provotseerivad küsimused ja vahemärkused saatejuhi enda arvamus, vaid tehtud saate elavdamise eesmärgil. „Teema puhul on muidugi oluline ka see, et oleks lihtsalt huvitav, et oleks väitlust, et üldse tekiks väitlust. Mõned teemad on ju sellised, kus ei olegi erinevaid osapooli, on ainult üks osapool“ (Rannamäe 2013). Ühistranspordi saates, kus konflikt oli selgem, võimaldas saatejuhi küsijaroll seda veelgi süvendada ning võimendada.

Võrreldes sensatsiooni jahtivate meelelahutussaadetega, näiteks varem uuritud „Mamma miaga“, ei keskendu „Vabariigi kodanike“ diskussioon osalejate isikutele, vaid liigub arutelu ning analüüsi tasandile. Külalistega võrdväärselt kaasa rääkimine nõuab saatejuhilt laia silmaringi ning ka piisavat eeltööd. „Ma olen esinejate seisukohtadega, noh, ütleme 80 protsendil juhtudest kursis eelneva tööga, siis ma tean tegelikult, mida nad üldjoontes mõtlevad ning mida neilt oodata on“ (Rannamäe 2013). Teemaga kursis olemist eeldatakse ka külalistelt ning oodatakse, et nad ei läheneks teemale ainult oma huvide seisukohast, vaid näeksid ühiskonnas toimuvat laiemalt.

Kuna Eesti on väike ning oma valdkonna spetsialistid on tihti ka selle teema kõneisikud, on nad muutunud vähem või rohkem avaliku elu tegelasteks. See seab sageli kahtluse alla kõnelejate erapooletuse, kui on teada näiteks nende erakondlik kuuluvus või isiklik taust. Kui kõneleja on tekitanud endast inimestele kindla kuvandi ning temasse suhtutakse eelarvamusega, mõjutab see tugevalt ka tema sõnavõtu tõlgendamist ja omaksvõttu auditoriumi hulgas. Poliitilise taustaga kõnelejate puhul tekib alati küsimus, kas ta arvab midagi isiklikult või arvab nii nagu on ette seadnud tema erakondlik ideoloogia. Sellisel juhul peab kõneleja tõestama, et ta suudab leida kompromisse ja läheneda teemale laiema nurga alt, et vaatajaid veenda. Mõjutamisvõtete teooriale tuginedes ei piisa ainult argumenti jõust, kõneleja peab tooma näiteid.

„Vabariigi kodanikud“ on võtnud selge suuna, et tipp-poliitikuid, näiteks ministreid, saatesse ei kutsuta. See takistab ka demagoogia tekkimist. Küll aga võib demagoogia saatesse pääseda erakondade passiivliikmete kaudu, mida võis näha ka mõlemas analüüsitud saates. Demagoogia avaldub saates mitmel erineval viisil: külaline räägib oma erakonna huvidest lähtuvalt või jätab erakondlikest huvidest lähtuvalt oma arvamuse välja ütlemata. „Eks see ole minu ülesanne irriteerida natuke, kui keegi hakkab demagoogiat ajama. Ja kui ma näen, et

teine inimene, kes on tal vastas, kes on vastaspoolusel oma mõtete poolest, ei taha või ei saa või ma ei tea, mis põhjusel ei ütle seda välja, mida ma tean, et ta võiks öelda, siis ma ütlen ise tema eest“ (Rannamäe 2013). Saatejuhi ülesanne on need olukorrad ära tunda. Kuna Rannamäe on öelnud, et saatele eelneb tema poolt tugev eeltöö ning ta on kursis kõigi kõnelejate seisukohtadega, kõrvaldati analüüsitud saadetes demagoogiale kaldumine.

„Vabariigi kodanike“ saates on külalised küll enamasti oma ala asjatundjad, kuid kõik neist ei ole alati harjunud avalikkuse ees esinemise või oma arvamuse avaldamisega suuliselt ja otse-eetris. „On olnud, et kutsud inimese kohale ja ta on väga palju kirjutanud sellel teemal või sellele lähedastel teemadel ja kes saates on siis hoopis vait. Et kui ta on ikka täiesti vait, et ega siis ma ei saa ka teda tülitada siis lõpmatuseni“ (Rannamäe 2013). Mõni rääkija vajab alguses rohkem aega avanemiseks ning võib sel juhul vajada saatejuhi abi. „Mõnda ma aitan. Mõnda ma aitan heatahtlikult“ (Rannamäe 2013). Kuna „Vabariigi kodanike“ puhul on tegemist otsesaatega, mis on ajaliselt piiritletud, ei saa aga saatejuht väga palju aega ühe külalise peale kulutada. Selle olukorra vältimiseks arvestavad saatejuht ning toimetaja külaliste valikul ka seda, kui hea avalikkuse ees kõneleja keegi on.

Jaanus Noormetsa (2008) intervjuus saate „Vabariigi kodanikud“ toimetaja Epp Ehandiga selgus, et eesti inimene läheb nii-öelda raskelt käima. Ehandi sõnul on vaja kulutada palju energiat ja külalist on vaja alguses intrigeerida, et vestlus käima läheks. „Ma olen inimesi isegi teadlikult solvanud enne saadet, no leebelt muidugi, mitte kurjalt“ (Rannamäe 2013). Selline meetod balansseerib küll piiril, mis eraldab saatekülalise avanemise tema ebamugavasse olukorda panemisest. Samas näitasid analüüsitud saated, et intrigeerivate küsimuste esitamine või saatejuhi värvikate järelduste tegemine pani külalise neid koheselt aktiivselt ümber lükkama. Intrigeerimise meetodil saadud kommentaarid olid konkreetsemad ja lühemad. Saatekülaline sõnastas oma seisukoha selgemalt ning kordas üle oma tähtsamad väited. See muutis vaataja jaoks diskussiooni põnevamaks ning paremini mõistetavaks ning ühtlasi vältis ka vestluse muutumist laisaks ning lobisevaks, mida nägi Barber vestlusdebati ohuna (Barber Alia 2004: 117 kaudu).

Samas tuleb saates arvestada ka nn lobisevate tüüpidega. „Ma võin vahele öelda, et räägime ükshaaval, aga vahel ei anna see üldse mingit tulemust“ (Rannamäe 2012). Suhtumine jutukamatesse külalistesse olenes analüüsitud saadete puhul sellest, kuidas räägitav jutt saadet edasi viis. Kui kõneleja hakkas end kordama ja jutt valgus laiali, pidi saatejuht sekkuma. Samas kui kõneleja jutt on huvitav ning intrigeeriv, võib lasta diskussioonil isevoolu minna.

„Ma teen seda meelega, et kui ma näen ikka eetris omavahel kahte kaklevat eestlast, siis see on omaette vaatepilt“ (Rannamäe 2013).

Larseni liigituse järgi (Møller ja Thorsen 1992: 54) on „Vabariigi kodanike“ saatejuhil selgelt kõige domineerivam skeptiku roll. Selle rolli võtab saatejuht omaks, kui külaline on hea eneseväljendusoskusega ning tema arvamusi ja teadmisi on võimalik välja selgitada vastuargumente sisaldavate küsimuste abil. Saadete puhul oli näha, et saatejuhi poolt tehtud liialdatud järeldused, mis olid tehtud meelega tehtud, elavdasid diskussiooni ning tõid külalise tema mugavustsoonist välja.

5.5 Erinevad saateteemad

Kahe erinevat teemat kujunesid diskussiooniks üsna erinevalt. Oleks võinud eeldada, et kuna tasuta ühistranspordi saates olid konflikt ning vastuolulisus juba algselt olemas, kujuneb sellest tunduvalt konfliktsem saade. Teravamaks diskussiooniks läks aga hoopis Harta 12 saates, kus konfliktised teemad ning valupunktid selgusid hoopis saate käigus kõnelejate kommentaaride läbi. Seda kinnitab asjaolu, et Harta 12 saates taandas saatejuht end aktiivsest rollist ning lasi saatel isevoolu minna. Sellist käitumist kasutab Rannamäe enda sõnul siis, kui teema muutub konfliktseks ning tuliseks. Tõepoolest, saatekülalised hakkasid korraga rääkima ning vastandusid selgelt.

Ühistranspordi saates jäi aga loodetud vastandumine tulemata. Mitmed külalised võtsid ettevaatliku positsiooni, mida saatejuht püüdis kõrvaldada aktiivselt provotseerivate küsimustega. Teema puhul oli oluline ka see, et kuna tegemist oli värske ning veel vähe arutluse all olnud teemaga, olid mitmed aspektid ning kõrvalmõjud, mille pealt oleks vastuolu tekkida saanud, külalistele teadmata.

Kuna saatel pole kindlat ja eelistatud lõpp-lahendust, on kõik lõpud olenevalt saatetest sobivad. Saated täitsid oma eesmärgi ehk olid üks osa avalikust debatist, mis oli alanud juba enne saadet ning jätkus pärast saadet teistes meediakanalites. „Sellega tegelevad teised saated, kus võetakse mingi asi tükkideks ning püütakse leida lahendusi. Meie püüame esile tuua ikkagi selle arvamuste diapasooni. Kui tekib mõni sügavam teema ja on näha, et sellega saab edasi minna, siis oleme sellega jätkanud näiteks järgmise päeva uudistesaaates“ (Ehand 2013). Seega tegi saatejuht saadete lõpuks diskussioonist kerge kokkuvõtte. Lisaks juhtis ta mõlema saate

puhul külaliste tähelepanu tulevikuperspektiividele, lasi neil prognoosida või lahendust pakkuda. See näitas jällegi, et saade oli osa jätkuvast avalikkuse diskussioonist.

5.6 Diskussiooni tasakaal

Mõlemas saates eristusid kaks kõnelejat, kes domineerisid ehk rääkisid teistest tunduvalt rohkem. Neid iseloomustasid pikad kommentaarid, mis sisaldasid palju näiteid ning kus mõtted kippusid sageli korduma. Domineerival positsioonil kõnelejad esitasid pikki kommentaare ning teiste väidetele rohkelt vastuargumente ning katkestasid teisi kõnelejaid poole jutu pealt. Samas võib näiteks Sutropi jutukust seostada pigem ettevaatlikkuse ja ebakindlusega teema suhtes. Ta asus kaitsepositsioonile ning püüdis teiste vastuväiteid ümber lükata. Selliste kõnelejate puhul kasutas ka saatejuht agressiivsemat lähenemisviisi, ironiat ning otsekohesust.

Saateid analüüsid selgus, et kõnevoorude vaheldumine oli loomulik ning sarnanes ekraanivälisele vestlusele. See tähendab, et üldiselt räägiti küll kordamööda ning kuulati üksteist, kuid esines olukordi, kus teise kõneleja jutt enda omaga katkestati. Vabas vormis rääkimine pani külalised end vabalt tundma ning nad avanevad paremini. Siinkohal võib arutleda viisakusnormide üle, sest inimesed on oma loomult erinevad ning käituvad erinevalt ka vestlussituatsioonis. Kui inimene annab vaikselt märku ning ootab oma kõnejärjekorda, siis võib see sageli saabumata jääda, eriti kui teised vestluses osalejad on valinud agressiivsema taktika. Ühistranspordi teema oli juba enne saate algust konfliktne ning vastuoluline teema. Sellest tulenevalt oli kõnevoorude vaheldumine kiirem, saatekülalisi iseloomustasid lühemad kommentaarid ning kiire vastulausete esitamine.

5.7 Teema laius ja fookus

Harta 12 saates, kus konflikt ja vastuolo polnud nii selged, said külalised korraka pikemalt rääkida ning oma mõtet edasi arendada.

Demokraatia saade oli Harta 12 temaatikaga piiritletud ning aktuaalsemaks muudetud. Seega pakkus diskussioon sellel teemal vaatajatele võimalust end teemaga paremini kurssi viia, tutvustas hartat kui demokraatia olukorra parandamiseks tehtud konkreetseid ettepanekuid. Hea teemavalik tõestas, et vestlussaade saab olla uudiste jätk, mis aitab auditooriumil

sündmuste käiku paremini mõista ning enda jaoks lahti mõtestada (Ellis 2000: 107). Samas võib teema puudusena välja tuua selle laialivalguvuse. Harta oli küll saate ajendiks, aga polnud saate fookuses. Demokraatia on lai teema ning igal osalejal oli oma visioon sellest, miks demokraatia on kriisis. „Isevol võib olla vahel küll selline väga atraktiivne ja emotsionaalne, aga noh, kui ta läheb teemast ikka täiesti kõrvale, siis või läheb uitama, et see ei ole hea“ (Rannamäe 2013). Selle tõttu oli saatejuhil ka keerulisem saadet koos hoida, et jõuaks piiratud aja jooksul esilekerkinud teemasid ka sügavamalt arutada, mitte tuua sisse aina uusi aspekte.

Ühistranspordi saade oli juba algselt konfliktsem ning vastuolulisem. Teema piiritleti siiski tasuta ühistranspordi rahvaküsitlusega, mis sarnaselt hartaga jäi küll saates üheks teemaks, kuid mitte fookusesse. Ühistranspordi saates oli teemasid vähem ning külalised said kiiremini ja lihtsamalt üksteisele vastanduda, sellest tuli ka eelnevalt analüüsitud kõnevoorude kiirem vaheldumine.

Saade ei pea lahendama probleemi, vaid on osa ühiskondlikust debatist. „Me oleme killuke ühiskonna debatist, kes annab oma panuse, et tuleksid mingisugused mõistlikud lahendused, et asjad liiguksid õiges suunas, aga ega me ei mingit konsensust saate lõpus ei saa ju olla, kui me alustame erinevatel seisukohtadel“ (Rannamäe 2013). See tähendab, et saatejuht võis diskussiooni lihtsalt katkestada, kui saate aeg täis sai. Saatejuht ei pidanud seega vaeva nägema, et saada külalistelt üldistusi või üksmeelt. Kuna lähenemisnurki oli mitmeid ning külalisi rohkem kui kaks, polegi mõeldav, et iga aspekt lõpuni selgeks räägitakse ning kõik vastulause võimaluse saaksid. Diskussioon lihtsalt katkeb mingil hetkel ega pea olema piiridesse surutud. See toetab „Vabariigi kodanike“ kontseptsiooni ehk sarnanemist pigem tavaelu vestlussituatsioonile kui kunstlikult tekitatud ja terviklikule diskussioonile.

5.8 Kommertstelevisiooni elemendid

Avalik-õiguslik televisioon ei sõltu küll reklaamitulust, kuid osaleb siiski konkurentsivõimevaadavuse pärast. Vaatajate arvu suurendamise nimel segunevad üha enam avalik-õigusliku ning kommertstelevisiooni võtted.

Kui vestlus pole vaataja jaoks haarav, lõpetab ta selle vaatamise. See kehtib nii kommertskanali kui avalik-õigusliku kanali puhul. „Meelelahutuslikkus pole küll otseselt

meie eesmärk, aga eks televisioon olegi suuresti meelelahutus ja eks see diskussioon ju peab ka kuidagi sütitama nii kõnelejaid kui vaatajaid kodus“ (Ehand 2013).

Analüüsitud saadete puhul tuli selgelt esile konflikti tekitamine, et vestlus oleks huvitavam. Kuna konflikti ei saa välja mõelda, tuleb seda võimendada. Selle eelduseks olid saatekülalised, kes olid juba algselt milleski eriarvamusel. Saatejuht suunas vestlust sinna, kus tõenäoliselt erimeelsused hargnema hakkavad. Saatejuhi kasutatud šokeerimine, liialdused, eeldused ja omapoolsed hinnangud ei kuulu tavaliselt eetilise intervjuerimise juurde. Samas kasutas Rannamäe neid võtteid täiesti teadlikult ning taandas end sellega erapooletu ajakirjaniku rollist. Vestlussaate puhul, mis rõhub kõigi inimeste häälte ja erinevate arvamuste võrdsusele, oleks saatejuhi täielik erapooletus ka võrdlemisi kunstlik. Seda enam, et Eesti riigi väiksuse tõttu teatakse üksteise tausta ning arvamusi niigi. Kui uudiste puhul oodatakse ajakirjanikult raudselt objektiivsust, siis „Vabariigi kodanikud“ liigub analüüsisitasandile, kus ajakirjanik-saatejuhi arvamuse väljendamine innustab ka saatekülalisi ning pakub huvitavama vestluse. Antud saadete puhul muutsidki need võtted saatekülalised aktiivseks ning paigutasid nad ründeotsioonidele. See tekitas saate jooksul põneva diskussiooni, mis täitis harivat ja kaasavat funktsiooni, aga mida oli samas ka põnev jälgida.

Kokkuvõte

Analüüsisin oma bakalaureusetöös saatejuhi rolli ETV saates „Vabariigi kodanikud“. Töö eesmärk oli välja selgitada, kuidas kujundab saatejuht diskussiooni: milliseid rolle ta endale saate jooksul võtab ning kuidas need toimivad; milliseid mõjutamisvõtteid saatejuht kasutab ning millist mõju avaldab diskussioonile saatejuhi isiksus.

Jaotasin töö viieks peatükiks. Teoreetiliste lähtekohtade peatükis võtsin vaatluse alla Timbergi ja Erleri teooria, mis selgitas vestlussaadete olemust, täiendasin seda Shattuci ja Dahlgreni käsitlusega vestlussaadete „kollasusest“, McQuaili mõjukäsitlusega, Thorseni, Mølleri lähenemisega saatejuhi rollidele ning Barberi lähenemisega vestlusdebatile kui ühele intervjuuvormile.

Püstitatud uurimisküsimustele vastamiseks analüüsisin diskursusanalüüsi meetodil „Vabariigi kodanike“ 2012. aasta 20. novembri saadet, kus oli saate teemaks demokraatia olukord Eestis, teise saadena võtan vaatluse alla 2012. aasta 20. märtsi saate tasuta ühistranspordist. Uuringu tulemusi toetasin semistruktureeritud süvaintervjuudega.

Vaatlesin, kuidas diskussioon erinevate saateteemade käigus muutub ning milliseks kujuneb saate lõpptulemus, kui lai ja tasakaalustatud on diskussioon ning kuidas hoitakse saate fookust. Saate kui terviku puhul võtsin arvesse seda, et ETV kui avalik-õiguslik telekanal peab teenima avalikku huvi ning kinni pidama ringhäälinguseadusega kehtestatud printsiipidest. Samas püüdsin selgusele jõuda, milliseid paralleele võib tuua kommertstelevisioonis kasutatavate võtetega.

Diskursusanalüüsi tulemustest selgus, et analüüsitud saateid iseloomustab saatejuhi multifunktsionaalsus. Saatejuht võttis endale vastavalt olukorrale aktiivse sekkuja rolli, mida iseloomustas saate käigu elavdamine täpsustavate küsimuste või intrigeerivate ja liialdavate väidetega. Samas oli saatejuht ka vestlusgrupi osa ehk üks vabariigi kodanikest. Ta suunas vestlust ning vajadusel provotseeris või šokeeris külalisi, et tekitada aktiivsemat ja sisukamat vestlust, kuid samas lasi teemal minna isevoolu. Selline tegevus balansseerib aga eetilise ajakirjanduse piiril, mis eraldab kvaliteetajakirjandust kõmuajakirjandusest ning annab kinnitust, et avalik-õigusliku televisiooni saated võtavad omaks ka kommertstelevisioonile iseloomulikke võtteid ehk konfliktsuse olulisus ning väiksem neutraalsus.

Harta 12 saate puhul tuli esile, kuidas saates võib ilma saatejuhi suurema sekkumiseta tekkida aktiivne diskussioon. Selleks oli olemas eeldus ehk saates olid inimesed, kes olid algselt

milleski eriarvamusel. Sel juhul lasi saatejuht teadlikult minna vestlusel isevoolu ning konfliktil ilma suurema kõrvalise sekkumiseta tekkida. Saates käsitlevate teemade hulk oli seega laiem ning konfliktised teemad kerkisid paremini esile.

Tasuta ühistranspordi saate puhul oli olemas tugevam eeldus konflikti tekkimiseks, kuid sel puhul pidi saatejuht rohkem vaeva nägema, küsima, suunama ja provotseerima, et tekiks elav ja konfliktne diskussioon. Seega on õigustatud ka Rannamäe tehtud liialdused ja provokatsioonid. Tasuta ühistranspordi saate näitel selgus ka, et saate alguses seatud vastasseis ei pruugi saate käigus tööle hakata ning loodetav konflikt jääb tekkimata. Seega ei saa kunagi saate alguses teada, kuidas teema kujunema hakkab ning suur osa selle kujunemisest on just saate käigus, mitte enne saadet tehtavate valikute küsimus.

Konflikti võimendamine on põhjendatud sellega, et vestlussaate osalejad räägivad küll omavahel, kuid nende diskussioon on siiski mõeldud vaatajale. Kui see on liiga keeruline või igav, tunneb vaataja end kõrvalejäetuna ning huvi saate vastu kaob.

Päevakajalised vestlussaadet on erakanalite programmides vaatajate huvi puudumise tõttu aastate jooksul vähenenud ning „Vabariigi kodanike“ puhul on leitud oma toimiv nišš, mis avalik-õigusliku kanali kriteeriume täites ning kommertstelevisiooni elemente sisse põimides täidab lünka meediamaastikul. Saate vaadatavus on püsinud kõrge just niši täitmise tõttu. Selle saavutamiseks on saatejuht võtnud riske ning astunud kõrvale neutraalse ja objektiivse vestluse tekitamisest, kuid samas pidanud kindlalt ja järjepidevalt kinni „Vabariigi kodanike“ saatekülaliste ja teemade valikupõhimõtetest.

Summary

The aim of this bachelor thesis “Role of the host in the Public Broadcasting TV’s talk show “Vabariigi kodanikud”” was to investigate how the host creates and affects the discussion. Author analysed which roles the host represented during the discussion and how these roles work; in which ways the host affected discussion and how the host’s personality affected discussion.

Author examined how discussion changes during conversation on different topics and how discussion ends. Also how wide and balanced was the discussion and how the focus was kept. A presumption was made that Estonian Television as public broadcasting television has an aim to serve public interest and follow the rules of Public Broadcasting. Meanwhile, the author analysed which parallels can be found with commercial broadcasting.

This bachelor thesis is presented in five parts. In the first part of the analysis the author wrote about the concept of the talk shows and the role of the host. Author mainly relied upon Timberg’s and Erler’s theory about talk shows. This theory is supported by Shattuc’s and Dahlgren’s theory about commercialism in talk shows, and also by McQuail’s theory about effects, Thorsen’s and Møller’s theory about roles of a host and Barber’s theory about discussion as a form of interview.

In the second part of the thesis the author formulates questions for the analysis.

The analysis of the current paper is based on the combined method: discourse analysis, semi-structured interviews and quantitative research. Research consists of two broadcasts of “Vabariigi kodanikud” talk show, each about 50 minutes long.

First one, the broadcast from 20th November 2012, discussed about democracy in Estonia and focused on Harta 12. The second broadcast from 20th March 2012, discussed about losing the fee of public transport in Tallinn for its citizens.

The results show that the host was really multifunctional in these broadcasts. The host represented different roles in different situations. In some situations he broke in the discussion: asked specifying questions or made intriguing and exaggerated statements. In other situations, the host was a member of the discussion group as a member of the society. He guided the discussion, provoked and shocked guests in order to create more active and content-rich discussion, meanwhile letting the discussion flow freely. This result shows that the discussion balances on the border of ethical journalism and commercial journalism, and

affirms the assumption that public broadcasting talk shows tend to rely more on conflict than objectivity.

The topic about Harta 12 showed how active discussion can be evolved. The show had people who had different opinions on some topics. In that case the host let the discussion evolve by itself, and conflict was raised even without comments and questions of the host. There were more topics in the show and conflicts could be created more easily.

Topic about transport fees in Tallinn had a stronger conflict at the beginning, because there were people with completely different opinions. The analysis showed otherwise: the host had to make more effort to keep the discussion flowing. He asked, guided the discussion and provoked the guests. This result showed that talk show is spontaneous and, no matter how well it is planned, it could be never predicted how sharp the discussion will be.

There are not so many talk shows in public broadcasting television. The analysis showed that “Vabariigi kodanikud” has found its place in this field. The show creates wide discussion and accomplishes the goals of the public broadcasting television, but also took chances, risked and combined the show with the elements of commercial television.

Kasutatud kirjandus

Aava, K. (2003). *Veenmiskunst*. Avita.

Alas, A. (2012). *Tasuta ühistranspordi ABC – levinud väärarusaamad ja vähetuntud faktid*. Eesti Ekspress, 21. märts 2012.

Alia, V. (2004). *Media Ethics and Social Change*. New York: Routledge.

Dahlgren, P. (1995). *Television and the Public Sphere*. London: Sage Publications Ltd.

Eesti Rahvusringhäälingu arengukava 2012-2012. (2011). URL: http://err.ee/files/Arengukava_2012-2015.pdf, kasutatud jaanuar 2012.

ETV saadete arhiiv, <http://etv.err.ee/arhiiv.php?id=133713>, vaadatud detsember 2012.

Ellis, J. (2000). *Seeing Things. Television in the Age of Uncertainty*. London: I.B. Tauris Publishers.

Fairclough, N. (1992). *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.

Hutchby, H. (2006). *Media Talk: Conversation Analysis and the Study of Broadcasting*. Berkshire: Open University Press.

Kelt, T. (2009). *Eesti Rahvusringhäälingu raadiointervjuude intervjuerimispraktikad*. Magistritöö. Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut, Tartu Ülikool, Tartu.

Lauristin, M. (2000). *Kas see ongi siis nüüd see Eesti aeg? Muutuste diskursus Eesti ajakirjanduses*. Ruus, V.-R. (toim) *Kõnelev ja kõneldav inimene*. Tallinn: TPÜ Kirjastus. lk 63-84.

Lõhmus, M. (2013). *Kust otsida meediatekstide sotsiaalset põhja?*

McQuail, D. (2003). *McQuaili massikommunikatsiooni teooria*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Møller, H.G. Thorsen, M. (1996). *Teleajakirjandus*. Tartu: TÜK.

Noormets, J. (2008). *Telesaadete loomine Eestis ETV päevakajasaadete ja Kanal2 telemängude näitel*. Bakalaureusetöö. Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut, Tartu Ülikool, Tartu.

Nuolijärvi, P. Tiittula, L. (2000). *Televisiokeskustelun näyttämöllä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Open Society Institute (2005). *Televisioon Euroopas: regulatsioon, poliitika, sõltumatus. Seireraport 2005*. Põltsamaa: Vali Press.

Rubin, H.I. Rubin, I.S. (2005). *Qualitative interviewing: the art of hearing data*. London: Sage Publications, Inc.

- Shattuc, J.M, (1997). *The Talking Cure: TV Talk Shows and Women*. New York and London: Routledge.
- Siibak, A. (2005). *Talk show „Mamma mia“ diskursiivsete praktikate analüüs*. Magistritöö. Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond, Tartu Ülikool, Tartu.
- Tali, P. (2011). *Täiusliku talk-show juhi otsingul*. Elukiri, juuni 2011, <http://www.elukiri.ee/0611/meelelahutus/10076695.php>, kasutatud detsember 2012.
- Talvari, M. (2009). *Avalik-õigusliku telekanali (Eesti Televisioon) roll avaliku diskussiooni foorumina saate „Vabariigi kodanikud“ näitel*. Bakalaureusetöö. TÜ AKI.
- Timberg, B. Erler, R. (2002). *Television Talk: A History of the Tv Talk Show*. University of Texas Press.
- Tolson, A. (2001). *Television talk shows: discourse, performance, spectacle*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Unt, A. (2003). *Televisiooni žanriline areng ja selle avaldumine Eesti teleprogrammides*. Magistritöö. TÜ AKI.

Lisad

Lisa 1 Intervjuu kava

Aarne Rannamäe – saatejuht

Epp Ehand – toimetaja

Mis on saate teema valimisel kõige tähtsamad kriteeriumid?

Kas olulisem on konfliktisus või teema tähtsus ühiskonna arenguks?

Kui palju arvestatakse saate meelelahutuslikkust?

Milliste vahenditega muudetakse saadet vaatajale atraktiivsemaks?

Mille järgi valitakse saatesse külalised?

Kas saates peavad olema esindatud vastasleerid?

Kui palju arvestaks külaliste valikul nende kõnelemis- ja veenmisoskust?

Milline on saates toimetaja roll?

Kui palju suhtleb toimetaja saate käigus saatejuhiga?

Millist informatsiooni saatejuht ja –toimetaja saate jooksul vahetavad?

Kuidas käitub saatejuht erinevat tüüpi kõnelejatega?

Milliseid kõnelejatüüpe võib saate kontekstis eristada?

Kas on oluline, et kõik külalised saaksid saates võrdselt sõna?

Kuidas käitub saatejuht lobisejatega?

Kuidas käitub saatejuht tagasihoidlike külalistega?

Kuidas käitub saatejuht, kui kedagi verbaalselt rünnatakse?

Kuidas käitub saatejuht, kui külaline kasutab demagoogiat?

Kuidas käitub saatejuht, kui külaline püüab kedagi jõuliselt ümber veenda ja oma arvamust peale suruda?

Millise rolli võtab saatejuht?

Kui palju ja millal on saatejuht intervjuueerija, millal diskussioonis osaleja?

Mis roll avaldub konfliktse selgelt vastanduvate pooltega teema puhul (nt tasuta ühistransport)?

Mis roll avaldub n-ö rahulike ja laiemate teemade puhul (nt demokraatia kriis)?

Kui palju võib saatejuht lubada endale oma arvamuse avaldamist?

Kas ja millistes olukordades taandab saatejuht end kuulaja rolli?

Kuidas käitub saatejuht, kui külaline on tema isiklik tuttav? Mis mõju avaldab vestlusele külalise poole sina- või teievormis pöördumine, ees- või perekonnanime pidi kõnetamine?

Kuidas hoitakse saate fookust ja ajalisi piiranguid?

Kas saate alguses püstitatud avaküsimus peab saama saate lõpuks vastuse?

Milline lõpp-lahendus on eelistatud (leitakse üksmeel, jäädakse eriarvamusele, pakutakse lahendusi)?

Kuidas käitub saatejuht, kui külaline toob saatesse uue mõttearenduse, kuid eelmine teema jätab veel õhku küsimusi?

Kas eelistatakse ühe aspekti üle sügavamat arutelu või rohkem uute mõtete avaldamist?

Lisa 2 Saadete transkriptsioonid

Lisa 2.1 Harta 12, 20.11.2012

Transkriptsioonis on kasutatud kõnelejate eristamiseks värve:

Punane - Aarne Rannamäe;

Sinine - Margit Sutrop;

Roheline – Janek Luts;

Oranž – Ignar Fjuk;

Lilla – Andres Tarand;

Ja tere õhtust, „Vabariigi kodanikud“ alustavad taas. Tegelikult võiks tänast saadet alustada parafraseerides klassikuid: Eestis on revolutsiooniline situatsioon, kus ülemkihid ei saa ja alamkihid ei taha enam endistviisi edasi elada. Kas olukord on tõesti nii hull, kuigi klassikud on loomulikult valed, seda tuleb mõnda, aga kas olukord on tõesti nii hull, sellest täna ka räägime. Meie siin studios oleme koos külalistega igatahes valmis.

Arhitekt ja Reformierakonna asutajaliige Ignar Fjuk ütles Rahvusringhäälingu uudisteportaalile: „Harta 12 ei ole poliitiline tuusik võimu juurde, see on üleskutse või sedastus, et olukord ei ole enam talutav ja aeg on otsida ühisosa, mille nimel peaks esitama n-ö võimule palve, et demokraatia viidaks uuesti pea pealt jalgele. Eesti tänane traagika on see, et seadus on muudetud selliseks, et meil ongi asendamatud, ehk nende asemele tulek on keeruline. Nad on ennast barrikadeerinud maksumaksja raha eest võimule ja seega on poliitiline konkurents maha surutud,“ lisas Fjuk.

Ekspeaminister Andres Tarandi hinnangul on Eestis juba kümme aastat olnud probleeme demokraatiaga ning alles hiljuti on ühiskond sellest tõeliselt aru saanud. Tarand ütles Toompeal toimunud meelevaalduse ajal ERR-i portaalile, et riigijuhtimises on asendunud põhiseaduslikud organid parteikontoritega, kellel on selleks ainult osaline volitus. Hartal on juba täiesti selge mõju ning meelevaaldused peaksid jätkuma juhul, kui harta muutusi kaasa ei too, lisas Tarand.

Eesti Ekspressi peatoimetaja Janek Luts on hartat nimetanud emotsionaalselt laetud raagus sõnadeks. „Võpatasin,“ kirjutas Luts, „kui lugesin, et surve avaldamiseks valitsusele, riigikogule ja presidendile tuleb kokku kutsuda alternatiivne institutsioon, milles oleksid ülekaalus kodanikuühiskonna esindajad. Et ikkagi saadame parlamendi laiali ja ...? Nõustun paljuga hartas kirjutatust, aga see üks lause kustutas minu entusiasmi. Kas uus loomeliitude pleenum oleks parem alternatiiv, küsis Luts.

„Mulle meeldivad ettepanekud, mis toovad teravikku küsimuse, kas meil on vaja väga kalleid valimiskampaaniaid, mis sunnivad parteisid otsima veel lisarahastamist, kuigi nad juba riigieelarvest küllalt suure protsendi endale saavad, ütles Tartu Ülikooli Eetikakeskuse juhataja Margit Sutrop kevadel Vikerraadios. Silver Meikari ülestunnistus oli Sutropi sõnul juhtum, mida ärietiikas tuntakse vilepuhumise nime all ehk oma grupi vastu mineva avalduse tegemise väljapoole. Vilepuhumise puhul põrkuvad enamasti kaks väärtust: lojaalsus ja ausus, lisas Sutrop.

Ja tere tulemast kõikidele külalistele siia saatesse. Ka teil, head vaatajad, on võimalus oma sõna sekka öelda siis vanal telefonil ikka 628 4477 ja meie internetilehekülje kaudu samuti.

Teema siis, nagu öeldud, praegune olukord Eestis, ülemklassid ja alamklassid, kui tohib nii öelda. Ja alustame siis. **Margit Sutrop, kas, te ei ole viimasel ajal kirjutanud nendel teemadel, kas demokraatia on teie arvates kaaperdatud nagu paljud ütlevad?**

Sutrop: Ma ei taha nii äärmuslikke sõnu tarvitada ja ma olen olnud muidu hästi kriitiline ja hästi radikaalne, aga ma tunnen ennast

Olete küll, jah, aga millest praegune vaikus tuleb?

Sutrop: Järjest rohkem situatsioonis, kus ma tunnen, et olukord on nagu keerulisem kui emotsionaalsel pinnal tehtud avaldused seda minu arust õigustatult lubavad ja ma ütleks nii, et ma olen tundnud sellest päevast peale, kui Silver Meikar oma artikli avaldas, väga vastuolulisi tundeid ja need vastuolulised tunded jätkuvad.

Kas te saate kahe lausega öelda, milles on vastuolulisus?

Sutrop: No ma ütleks niimoodi, et vastuolulisus tõepoolest ongi, nii nagu te tsiteerisite, seda sama vilepuhumise skandaali, ma ei ole siiani saanud lahti sellest tundeist, et see juhtum meenutab mulle lapsepõlvest pionieriaegadest tuntud Pavlik Morozovi dilemmat, kui ta oma isa üles andis ja mul on tunne väga sageli ikkagi, et me peaksime tegelikult niisuguse väga äärmuslikult ainult ausust nõ kiites mõtlema selle peale, et kas selliseid avaldusi tehes on tegelikult mõelnud see sama vilepuhuja kõikidele muudele võimalustele ja kõikidele tagajärgedele, mis see ühiskonnas kaasa toob.

Et kui valetame, siis valetame koos?

Sutrop: Ei, see ei ole nii lihtne, teie jälle tahate asja väga lihtsustada.

Ma küsin.

Sutrop: See kindlasti nii ei ole, et küsimus on, millisel hetkel ta oma avaldusi tegi, kas ta ainult iseenda kohta ütles seda või ütles ka paljude teiste inimeste kohta ja missugune situatsioon seal edasi on läinud. Kuidas on teised parteid käitunud, kuidas on Reformierakond käitunud, see kõik on suhteliselt palju väga erinevad, vastuolulisi aspekte välja toonud.

No me ei muidugi ei tea, aga võib-olla aasta või kahe pärast peame panema Meikarile mälestussamba kuhugile. Ta vallandas paise.

Sutrop: Jaa, kindlasti võib olla niimoodi, aga me võime ka vaadata selle asja teist poolt, väga selget tagajärge, et kuhu me jõudnud oleme, seda usalduskriisi, et küsimus on tõesti selles, et kas see oli paise, mis vajas lahtilõikamist, et me kõik terveks saaksime, kas see oli nõ suur ohver, mis toodi ühiskonna tervenemise huvides või oli see üks selline väike ja kiuslik tegu, mis tegelikult eelkõige omasid haavas ja ülejäänud naeravad rõõmsalt pihku ja proovivad nüüd kiiresti võimule tulla. See on väga vastuoluline ja mulle tundub, et alati, kui ajakirjanikud küsivad ja annavad sulle ainult kaheks lauseks sõna, on seda väga raske lahti seletada.

Täpselt, meie saade on täpselt 53 minutit, ega siin rohkem polegi midagi. Janek, miks sa õudselt niisuguste alternatiivsete organisatsioonide vastu oled? Et harta nagu muutus sinu jaoks mõttetuks pärast selle koha lugemist?

Luts: Ei, esiteks ta ei muutunud mõttetuks. Teisest otsast on ikkagi nii, et harta on hea väljund, et anda märku, et rahulolematust on piisavalt olemas. Kuigi hoopis teine teema on, et rääkida sellest nn mugavusdemokraatia nõudest, et istuda ja anda kuskile klikk, et ma olen poolt või võib

klassifitseerida, et need, kes ei anna sinna allkirja, on vastu. Aga institutsioonid on olemas, kas või seesama Koostöökoogu, et mitu korda me võime siis luua mingit institutsiooni, et see ei blameeruks ära.

Kui vastupanu ei organiseeru, siis ta lahustub ja muutub sumbuurseks ja tal peab olema mingisugune ühtne juhtimine, mingisugune organisatsioon võiks ju olla, kui me tahame mingit tulemust saavutada. Või sa arvad teisiti?

Luts: Jah, Harta kirjutajad ei paku praegu organisatsiooni, nad pigem ähvardavad, et see organisatsioon võib tekkida. Võib-olla see on liiga otsitud, aga sellises olukorras meenub, kahjuks ise ei viibinud kohal, 1933. aasta, et kas on selge, kes selle olukorra ära kasutab ja mismoodi sellega edasi minnakse, sest harta ei paku praegu välja seda, et mida see institutsioon tähendab. Kui institutsioon on harta kui selline ja sellele antavad allkirjad, siis sellega on asi nagu lahendatud. Teisest küljest, nagu ma aru saan, nende eesmärk ei ole ka selge organisatsiooni loomine, vaid pigem kas või näiteks eelmisel aastal maailmas palju laineid löönud Occupy Wall Street liikumise konsensuspõhine lahenduse otsimine, mis kahjuks on tänaseks vaibunud ja paljuski tänu sellele, et need liikumised hakkasid ka ise leidma, et keegi peaks neid juhtima, sõnastama nende seisukohad, keegi peaks neid esindama. Eks nad jõudsid sinna välja, kus me tegelikult täna oleme, et meil on kõik mehhanismid ja struktuurid olemas, ainult me oleme lasknud käest ära libiseda võib-olla tänu küünilisusele, mis tööpoolest erakondades valitseb, et nad tööpoolest suudavad organiseerida käitumist niimoodi, et tihti ei saa lihtsalt kaasa rääkida.

Andres Tarand, teie ja tegelikult veel mitmed poliitikud on öelnud, et just kümme aastat tagasi algas meil demokraatia allakäik. Kus siis see krõks käis, miks just kümme?

Tarand: No see on ikka nagu kümme on ümmargune arv. Mõnda kõige ebameeldivamat joont pole kunagi päris kaduma läinudki selle aja jooksul, näiteks sundparteistamine. 1995 oli mul kokkupuude üsna mitme kodanikuga, keda vale partei pärast või siis parteituse pärast ähvardati. Muidugi nelja silma all nad tulid abi otsima. Minu küsimus oli pärast nende kaebusi, et kas teie olete nõus kohtusse minema ja inimesed ütlesid eranditult nii, et kuidas ma saan, ma kaotan töökoha. Seda ekspluateeriti edasi ning see muutus massiliseks kukil 2001 või 2002.

Milles te süüd näete? Kas see on seadustes, on see valitsejate kultuurituses, tavalises inimlikus ülbuses, karistamatuses, milleski veel?

Tarand: Ma näen ikka, et eesmärk pühitseb abinõu. Kui me püstitasime, ma ütlen nüüd meie, mitte päris sinna hulka kuuludes, eesmärgi näiteks võimule tulla, siis kõik, mis selle heaks rääkis, oli kasutatav. Ma vähe tahaks parteide nimesid nimetada, ma ei saa siin jätta nimetamata Edgar Savisaare nime, kes rakendas neid võtteid kõige ulatuslikumalt esimesena.

Ja nüüd on teised järele tulnud?

Tarand: Jah, ja Reformierakond püstitas loosungi koalitsiooninõukogus, mida mul oli tollal au juhtida. Kui nemad nii teevad, siis peame meie ka nii tegema, seda ma kuulsin seal väsimuseni. Ja see tähendaski allakäigutrepist ülesjooksmist.

Ainult mis üleval on, seda keegi ei tea.

Luts: Ma siiski vahel täpsustaksin, et kas ei olnud vahepeal ühiskonnas ootused, et juhtimine peab olema efektiivsem ja erakonnad laenasid ju tegelikult eraettevõtluse ärimudeli, et sa pead juhtimise hoidma võimalikult efektiivse, mis tähendab, et see tegelikult hakkab mingil hetkel eeldama autoritaarsust.

Keelan, käsin, poon ja lasen.

Luts: Jah, ja ressursside jagamine toimub minu käsul, et mingil määral ühiskonnas võis olla tekkinud ootus, et me võiks olla efektiivsem, aga mingil hetkel läks see kontrolli alt välja.

Fjuk: Ja kui sa seda juba nimetasid, siis võiks öelda, et tänapäeva erakonnad on muutunud nagu firmadeks, et nad nõ keela, käsi, poo ja lase oma liikmeid või allorganisatsioone, vaid riigiasutusi, äriühinguid, riigiettevõtteid.

Ignar, omal ajal ma mäletan, et mõned NLKP liikmed ütlesid, et nemad astusid sinna sisse, sest et seda seestpoolt õõnestada. Miks sa Reformierakonnas, sa oled endiselt ju liige, miks sa teda seestpoolt ei õõnesta. Miks sa uusi püramiide ehitad?

Fjuk: Kui ma 2003 loobusin poliitikast ja enam ei kandideerinud, asusin oma erialasse, oma tegemistesse, siis ma olen nii-öelda vaikiv liige ja loomulikult mida aeg edasi, seda rohkem näen, et see parteide, sh Reformierakonna muutumine mingisuguseks superstruktuuriks, mis ei hooli ega vaja enam ühiskonda, ta ei vaja enam ka valijat, neil on nagu ...

Mis mõttes vaikne liige? Mul võib taskus olla Selveri kliendikaart, see on nagu vaikimisi, aga kuidas erakonnas vaikimisi olla?

Fjuk: Aarne, nüüd on jälle nagu personaalküsimus. Ma lihtsalt tahaks öelda, et kui ma astuks välja, see oleks nagu poliitiline akt. Ma ei taha erakonnapoliitikas olla. Mind huvitab Eesti huvi, ühiskonna tervis ja kui nüüd võiks vahel harta kohta ka mõne sõna harta poolt öelda, siis minu jaoks oli see, et ma nägin, kuidas meedias kuri sõna nurin ja ähvardused muutusid prevaleerivaks. See tapab inimest sisemiselt, see tapab meie põhiseaduslikke institutsioone ja et sellele ühelt poolt tähelepanu juhtida, mille preambula on väga terav, aga teiselt poolt kutsuda neid, kellel on tahet, et presidendi ...

Ignar, ei ole mingit sinu personaalsküst. Lihtsalt, ma saan aru, et sinu jaoks on olukord ikkagi nüüd sealmaal, et aitab küll ja partei sees ja sa oled kaotanud igasuguse lootuse, et sealtkaudu saaks midagi muuta.

Fjuk: Jah, partei sees igasuguse muutuse läbiviimine on täiesti võimatu. Nii et kui me räägime siin esindusdemokraatiast, siis mina lähtun, et demokraatiat saavad viljeleda ainult demokraatlikud struktuurid, aga tänastes Eesti erakondades, sh ka Reformierakonnas sisedemokraatia kõige elementaarsemad mehhanismid, kuidas näiteks toimub juhtorganite valimine, see ei ole demokraatlik.

Nonii, kuidas me seda kõike muutma hakkame või vähemalt kujutame ette, et seda võiks muutma hakata, sellest me hakkame kohe ka rääkima, aga tuletame siis nüüd videopildis meelde, mis siis toimus Tallinnas, Tartus ja Viljandis viimastel päevadel. Ja siis juba jätkame siin stuudios.

Rein Raud: See riik ei saa olla kellegi eraasi! See riik ei saa põhineda valedel, ringkäendusel ja kitsa seltskonna läbipõimunud huvide edendamisel oma kodanike arvel.

Andrus Ansip: Jah, ma vabandan!

Nonii, vabandused, selgub, kas on vastu võetud või ei ole, aga lepime kõigepealt kokku või vähemalt üritame sel teemal rääkida, et kus see peamine valupunkt siis praegu ikkagi on. Kõigepealt, kas kõigil teil neljal on valus?

Fjuk: No esimene asi on see üldine suletus. Esiteks, võim tegutseb täitsa oma programmi järgi. Öeldakse, et näe, jälle me saime Moody reitingu A+, et kõik on nagu justkui korras. See puudutab ju ainult tasakaalus riigieelarvet ja välisvõlga. Kõik muu on ju aga korras ära. Nagu ütleb peaminister, eraisik on hästi hoitud meil. Eraisikute võlakoores on suuremaid Euroopa Liidu. Inimesed lähevad minema, sest nad ei ole siin kaasatud ei poliitilisse ega muusse ühiskondlikku ellu. On pidev tõrjutus, nii et kui me räägime demokraatia eeldustest, siis siin see kaasatus ja poliitilise konkurentsi võimalikkus peaks olema elementaarsed, aga seda ei ole.

Mis see konkreetselt tähendab?

Fjuk: See tähendab seda, et võim, ei saaks öelda, et nad on asendamatud, et valimiskampaaniat ei saa teha maksumaksja rahaga, et ühed teevad ja teised ei saa midagi. Kusjuures need teised, näiteks kui meie tahaksime erakonna luua, mida me muidugi ei taha, siis meie tegelikult oma raha eest maksame Reformierakonna, sotsiaaldemokraatide, IRLi ja Keskerakonna valimiskampaania kinni. Meie oma maksudest, aga meie ei saa midagi. See on totaalne suletus poliitilise konkurentsi mõttes. Nagu ka õiguskantsler ütles, see on põhiseaduslik riive, see on vastuolus elementaarse võrdse kohtlemise printsiibiga. On üles ehitatud suletud kartell.

Tarand: Ma arvan, et keskne on siiski parlamendi koha taastamine, mida parlamendi põhiseadus meil nõuab, et ta ei ole nukuparlament ja koosne valdavalt karjeristidest, selle sõnal on veidi halvustav tähendus, mul ei ole midagi selle vastu, kui noored inimesed teevad karjääri, aga nad peavad seda näitama töö tulemustega, mitte lihtsalt kliisterdab plakateid paar aastat ja siis tassib kuskilt pimedast kotiga raha ja siis..

Luts: Oot, oot, härra Tarand, kas polnud mitte nii, et meil oli 1992. aastal vabalt valitud esimene parlament Toompeal, siis 90ndate aastate keskel hakati rääkima sellest, et meil oleks vaja rohkem professionaalseid poliitikuid, et meil on hästi palju professionaale Riigikogus, aga meil ei ole professionaalseid poliitikuid. Nüüd me oleme saanud nii-öelda professionaalsed.

Tarand: See on nn professionaalsed, niisuguseid, ma arvan, ei ole kunagi tahetud. Esimene Riigikogu oli muide päris kaalukalt akadeemiline ja see on nüüd väga lahtunud ja kaduma läinud, aga ta peaks olema ühiskonna läbilõige, see on nüüd ideaal.

Luts: Aga tihti tähendas see ka inimesele, kes läks erakonda, tänaseks päevaks tempel mällu igaveseks, mõnikord see tähendab, et tal katkeb ka professionaalne karjäär.

Aga ikkagi see sama küsimus. Kaks esinejat on nüüd öelnud, et kus see kõige teravam valupunkt on. Margit...

Sutrop: Kindlasti on neid mitmeid, sellepärast ongi olukord hästi komplitseeritud ja olles eetik, loomulikult ei saa ma jätta märkimata, et poliitilise eetikaga ei ole meil asjad hästi ühiskonnas ja et tõepoolest on seda juba ka mitmed aastad tegelikult räägitud, et poliitikute ja poliitiliste väärtustega ei ole kõige parem ja need ise, ka need head poliitikud, tegelikult ei muretse tegelikult väga palju selle pärast, et kuidas nende niisugused väärtused rahvale rohkem selgeks saaksid, mida nad kannavad. Ma tuleks siit edasi ja ütleks, et ma arvan, et võib-olla vähem on mainitud viimasel ajal diskussioonides seda, et üheks suureks valupaiseks on tõesti vähene demokraatia parteide enda sees ja ma arvan, et erakonna enda sees see probleem, et need tendentsid on tekkinud, on pannud punni ette ja neid probleeme ei saa hästi lahendada, isegi kui on olemas sisemine kriitika. Küsimus on selles, et kas ei peaks nõudma kodanikujulgust ka partei sees olevatelt inimestelt. Samasugused märatsemised nagu me näeme tänavatel, võiksid toimuda parteide üldkogudel. Tõepoolest, inimesed, kes tahaksid, et nende parteis oleks asjad teistmoodi, võiksid selle eest rohkem seista ja neil oleks rohkem julgust, nad ei muretseks nii väga oma positsiooni pärast, ei läheks valetunnistusi andma, et mitte oma karjääri kaotada. Küsimus on selles, et lojaalsus erakonna sees võib muutuda niivõrd suureks väärtuseks, aga mille pärast. Sest nad soovivad olla võimul ja siin muidugi valimisseadus seda soodustab, sest kui on ülekantavad hääled ja valitakse parlamenti need, kes on pandud nimekirja etteotsa ja selle on leppinud kokku teatud jõud partei enda sees, nendele esimestele tehakse reklaami ja need esimesed saavad oma hääled ja kõik muretsevad selle pärast, kes on selle partei nimekirjas eesotsas, mitte selle üle, et nende vaated saaksid maksvusele, siis me oleme probleemi otsas.

See on ikkagi partei ülevõtmine. Seestpoolt õnnestamine, kui see ei kõla pahasti...

Sutrop: Ma ütleks, et see ongi normaalne diskussioon, kui meil on erinevad vaated. Näiteks Reformierakonna kohta, ma ei ole erakonna liige, aga ma olen aastaid kuulnud Reformierakonna enda

liikmeid arutamas selle üle, et miks need asjad on niimoodi, miks Siim Kallase ajal oli teistmoodi, miks keegi meie arvamust enam ei kuula. Viimati väga südamlikult ma kuulsin mõned aastad tagasi, kui kadunud Raivo Järvi rääkis sellest, kui väga ta igatseb taga neid aegu, kus oli partei enda sees diskussioon, olid alternatiivsed vaated. Küsimus on see, et kus ta ikka stoppab, et kas alati on olemas mingid pahad seal üleval, kes ei luba või on piisavalt vähe inimesi, kes on valmis oma arvamuse eest seisma, kes on koos valmis selle eest välja minema. Tundub kõrvalt imelik.

No Raivoga olen ma palju sellel teemal rääkinud. Kuna tegemist on kadunud inimesega, siis ei ole õige ilmselt teda praegu tsiteerida, aga see nõuab kodanikujulgust.

Sutrop: Jaa, aga ma küsin, miks neid on nii vähe. Neid inimesi siis, kes muretsevad, miks nad praegu valivad tee, et nad lähevad pigem tänavatele rääkima, kui et nad räägiksid ja püüaksid muutust saada oma erakonna sees, et tundub imelik.

Fjuk: Ma tahaks paar lauset vahele öelda. See on väga ebaproduktiivne, kuigi väga loogiline ettepanek, mida sa teed. Nii me võiks küsida kõikide suurte türanniate ja totalitaarsete süsteemide puhul, ka Stalini ajal, et miks seda ei tehtud, nagu see anekdoot, et miks te politseid ei kutsunud, kui kүүditamine oli. Kui aluseks on seadus, mis võimaldab seda, kus seadus ei eelda, et erakond, kes saab maksimumselt miljoneid, et tema valimiskord ei ole seadusega reglementeeritud ...

Aga Ignar, oled sa sellega nõus, et kui ei oleks olnud nüüd neid mõnede ministrite ja peaministri avaldusi ja justiitsminister oleks õigel ajal tagasi astunud, oleks praegused sündmused olnud kõik olemata, me ei räägiks üldse sellel teemal.

Fjuk: Jaa, aga ma arvan, et siiski mitte. Küll me võime Silver Meikari puhul sellist ja teistsugust tunnet endas tajuda, aga ta vallandas tegelikult kõik erakondade rahastamisega seotud reformid. Täna just esitas põhiseaduskomisjon paketi, mis sisaldab, aasta alguses me poleks unistanudki, et nad hakkavad nii mõtlema. See tegu on väärt rohkem, kui me oskame täna hinnata ...

Tarand: Juhul, kui seda ainult riulisse ei paigutata

Fjuk: Aga selleks harta ongi, et see ei jääks riulisse. See koondab kogu selle kodanikkonna aktiivsuse, kes tahab selles osaleda.

Nii, meile helistab saatesse Enno, tere õhtust. Mis te tahtsite meile öelda?

Tere õhtust, tahtsin öelda seda, et mulle meenub, kui ma kogu seda protsessi jälgin, mis praegu on juba kestnud ligi poolteist aastat, kus ikkagi ajakirjandus materdab ühte erakonda ja ühte valitsust, siis see kõik meenutab mulle väga ühte veneaegset karikatuuri ajakirjast Pikker. See karikatuur oli selline, et üks tüse kaabuga mees tormab ühte kopikat taga ajades sajarublasest läbi. Praegu tundub mulle midagi sarnast küll. Me ajame taga mingeid ähmaseid eesmärke, mis on väga imelikult ja ebakonkreetselt sõnastatud. Samas nende eesmärkide tagaajamisel oleme me äärmiselt kriitiline, koguni läheb asi labaseks sõimuks mõnikord nende eesmärgitaotlejate poolt. See on nüüd küll asi, mida meie väike rahvas praegu küll kõige vähem vajab. Meie rahvas on kaheks pooluseks jaotatud, kusjuures nende pooluste vahel ajakirjandus õhutab viha, sallimatust ja niisugust sallimatust ja igasuguseid muid negatiivseid nähtusi.

Kuidas meil, vabandust, kuidas see ajakirjandus õhutab seda viha?

Enno: No väga lihtsalt. Võtame kas või Rein Raud, palun väga. Kui ikka süüdistatakse moraalseteks vördjateks, siis mina mõistan seda küll kui viha õhutamist. Siin näiteks mõned ajakirjanikud, Kalle Muuli ja Juhan Kivirähk, nad löövad seda palli ikka väga ühte väravasse ja on väga emotsionaalsed ja kütavad selliseid mõjutatavaid ja järeleandlikke inimesi valitsuse vastu üles.

Teie arvates, Enno, siis ei peaks nagu üldse olukorrale üldse reageerima. Inimesed tulid asjatult tänavale, harta on kirjutatud täiesti mõttetult ja kõik asjad võiksid edasi minna nii nagu nad on?

Enno: Vaadake, asi on selles, kui te oskate sõnastada ühe väga konkreetse probleemi, umbes sellise, mille all praegu näiteks terve Euroopa ägab, siis oleks tõesti põhjust niimoodi paanitseda ja tänavatel möllata, aga meil ei ole ju sellist probleemi. Milleks me praegu siis tõmbleme nii meeletult. Tegelikult, ma veelkord kordan, opositsioon peaks olema konstruktiivne, aga ta on ammu muutunud juba destruktiiivseks ja see on küll niisugune asi, mis peaks meid küll väga mõtlema panema, peaks meie rahvast koondama suurte probleemide lahendamiseks, aga mitte praegu omavahel tülli ajama. Ma olen selles ääretult veendunud, et meie vaenlased on sellest äärmiselt vaimustatud, mis meil praegu toimub.

Selge, aitäh! Ma küsiksin siia juurde, olgugi et Reformierakonna toetuse langus on olnud suur, aga erakonda toetab siiski veerand meie valijaskonnast.

Tarand: No ikka pool veel maha võtta...

No jaa, need, kes ei oska öelda

Tarand: Aga see jutt oli nüüd tüüpiline, millise raskuse ees Eesti on noore demokraatiaga, sest mõisted ei avalda suurele publikule, kelle esindajat me just kuulsime, mingit muljet. Siis tuleb selline ühtsusetaotlus, mis siit ilmnes, nagu oli peasekretär Jossif Staliniga. See oli kõik väga ühtne, sest peasekretär haaras niidid ja ilma igasuguse demokraatiata loodi Nõukogude Liit ja võõraid rahvaid ka veel võeti sinna. Meil selliseid ohtusid ei ole, me ei jaksa võõraid rahvaid võtta. Oma demokraatia, mis põhiseadusega vastavuses ei ole, mis tähendab just parlamendi osa. Kui see ei ole ohumärk, siis inimene lihtsalt ei tunnetata seda ja sinna on ainult haridus, mis tuleb pikka aega. Ligi 20 aastat võtab aega ühe põlvkonna harimine ja tähendab me oleme niisuguse küsimuse ees, kas jõuame piisavalt harida ühiskondlikult inimesi või leelotame, et kõik on korras.

Sutrop: Minu arust on see ebaõiglane. Minule küll kodanik Enno sõnavõtt meeldis ja ma saan väga tema tunnetest aru. Just nimelt sellest, et ma arvan, et tuleb vahet teha väga paljudel niisugustel tõsiselt suurtel probleemidel ja kindlasti on meie demokraatias ja valitsemiskultuuris väga palju tõsisemaid probleeme, aga selle varju kipub jääma tõepoolest see edu, mida Eesti on saavutanud. Ma arvan, et paljudel inimestel on tunne, et kui seda maha teha ...

Tarand: No kuidas see varjus on, kui me valitsuselt ainult seda kuuleme!

Sutrop: Jah, ei ole, sellepärast et seda kuuleme valitsuselt ja siis neid mõnitatakse selle eest, et nad kiidavad seda edu, aga ma arvan, et väga suur osa rahvast siiski arvab, et tegelikult on edu saavutatud ja nad tahaksid seda rohkem kuulda.

Tarand: Aga viie parema hulgas me ei ole, või mis meil see oli ...

Sutrop: Nojaa, ma olen nõus sellega. Kindlasti on suhtekorraldajatel väga palju selliseid võimalusi korjata meie valitsejate reljeefseid ütlemissid üles ja neid mõnitada, aga ma arvan, et tuua praegu poliitilise eetika probleeme valimisküsimuseks, tundubki olevat see, mida praegu tehakse. Kaaperdatakse see diskussioon ja keeratakse see nii, et me kõik sooviksime täiesti uut valitsust. See ei ole ju tõsi! Loomulikult on meil palju inimesi, kes soovivad erinevaid erakondi võimulolevaks ja praegu on nii, et võimuerakonnad on valitud. Kui siin kasutatakse ära seda situatsiooni, kus on tõesti poliitilise eetika ja kultuuriga probleeme. Seda kasutatakse ära, et väita, et Eestit tuleks täiesti teistmoodi juhtida, teistsuguseid maksusüsteeme, täiesti teistsuguseid õigusprintsippe järgides, siis need on kahe asja segamini ajamine ja see on ...

Tarand: No ma rääkisin küll parlamendi rollist. Maksusüsteemid on minu arust kolmandajärguline küsimus.

Sutrop: Staliniga võrrelda seda, et inimesed tahavad samasugust asja ...

Tarand: Stalin oli peasekretär, kus juhatakse ka meie parteisid, peasekretäri poolt. Selles oli analoogia, muide.

Fjuk: Ma selles mõttes Ennoga nõustun, et ka minu jaoks oli harta vajalikkus just see, et verbaalne kliima muutus mulle vastuvõetamatuks. Sageli on see aus kriitika. Tõesti, mõnikord on see üle läinud. Seda me oleme harjutanud juba kümme aastat. Esialgu Keskerakonna peal, nüüd laienes ka teistele erakondadele. Läbi selle rahastamiskandaali, sest kõik erakonnad olid suud vett täis ega reageerinud adekvaatselt. Räägime siis aga arvudest, nagu peaministrile meeldib. 46 protsenti Eesti kodanikest ei toeta ühtegi parlamendierakonda, mis esindusdemokraatia see on, kui 46 protsendil pole oma eelistust.

Tulevad valimised, on ikka 60-65 protsenti, Ignar.

Fjuk: See ei ole tekkinud nüüd viie-kuue aastaga, see nurin või agressiivsus praeguse võimu vastu. See on nelja-viie kuu tagune asi.

Kuidas sa harta tulemusega rahul oled? 17 000 allkirja tänase seisuga. Paar tuhat meeleavaldajat Tallinnas.

Fjuk: No hoiame need meeleavaldajad lahus ...

No mingid näitajad nad on.

Fjuk: Harta on minu meelest alanud väga õige hoiakuga. See alternatiivne institutsioon ongi ju surve avaldamiseks. Juhul kui president või Riigikogu ei reageeri sellele, siis arutatakse lihtsalt ühisosa pinnalt ettepanekuid. President võttis selle kokku, see on väga hea ja nüüd on ongi see nn alternatiivne institutsioon, sest varem ei ole sellises vormis seda tehtud.

Räägime sellest, kuidas ikkagi see asi peaks nüüd muutuma, mida peaks konkreetselt ette võtma, et see asi muutuks. Okei, ma nõustun, me panime mingi diagnoosi, asjad on natuke mädad või palju mädad, sõltub vaatenurgast. Kuidas me hakkame seda nüüd muutma.

Fjuk: See on hea, et sa nüüd küsid, kuidas, ja ma ei taha öelda ...

See on kõige tähtsam küsimus tänasel päeval!

Fjuk: ... et mida me muudame, sest luba ma ainult ühe kõrvalepõike teen veel hartale. Heidetakse ette, et seal pole täpselt kirjas, milliseid seadusi ja sätteid muuta. See 17 inimest esindavad ühiskonna läbilõiget. Seal oleme näiteks mina ja Marju, 10-15 aastat poliitikas olnud, ja meie ettepanekud näiteks valimissüsteemi kohta on absoluutselt teistsugused kui näiteks Rein Raul, kes tahaks, et ka parteivälised isikud saaksid kandideerida ja seetõttu ta esindab ühiskonna läbilõiget, aga ta pakub nüüd võimule vaadata, et arvamusi on palju, võtke siit parim ja moodustame sellest nii-öelda uued reeglid, et uut moodi poliitilist elu ühiskonnas juhtida. Ma arvan, et nii ta hakkabki toimuma. Esimene on presidendi juures, siis hakkavad võib-olla eri teemadel eri kogud koos käima nende 17 000 hulgast tulevad aktiivsed oskajad, kvalifitseeritud inimesed. Selle mõtte ongi esiteks kaasatus, teiseks ühisosa leidmine ja kolmandaks, et sellele reageeriks võim adekvaatselt.

Kas see on sinu soovunelm, et need asjad hakkaksid nüüd sedapidi käima? Miks sa üldse arvad, et tulevad? Inimesed lihtsalt kirjutavad, on siiber millestki, kirjutavad alla. Okei, oma nime all pidid registreerima ennast, aga ikkagi.

Fjuk: Ma arvan, et need, kes veel Eestis täna on, nendel ei ole ükskõik. Need, kellel oli siiber, need on juba läinud või lähevad veel ja see on kahetsusväärne. See on ka üks põhjus ...

46 protsenti, Tarand just ütles, on siiber

Fjuk: Need on sisemigratsioon, aga need, kes on juba Eestist läinud Soome, Rootsi, Saksamaale.

No eks need on nii-öelda majandusminejad

Luts: Vast ikka poliitilised põgenikud ei ole veel. Aga ma korra tuleks veel tagasi selle juurde, et see, mida Margit Sutrop rääkis, sellega ma ei saa nõus olla. Siis, kui oli Mart Laari valitsuse 20. aastapäeva konverents, seal oli juba tunda, et olid rasked ajad, me tegime raskeid otsuseid. Me peame mõnema, et me tegime midagi valesti. Lagle Parek oli sunnitud tunnistama, et nii mõnegi mõrva puhul ei alustatud uurimist, kui tema oli siseminister. Sutrop räägib, et edu on olnud, jah, aga kas selle edu hinna me peame siis sildistama sellega, et me peame nüüd elu lõpuni tänulikud olema nendele, kes selle edu juures olid ja andestama neile teatud arrogantsuse, mittesuhtlemise, ülbuse. Kuni selleni välja, et me oleme jõudnud nii kaugele, et miks te tülitate meid, me tahame tegelda tõsiste asjadega, me päästame Euroopat, te siin mingite eetika- ja moraaliküsimustega. See on ikkagi nii, et väikestest asjadest hakkab suur asi. Tallinn tegi bussirajad, mida legitiimselt pole väga sujuvalt vastu võetud. Inimesed hakkavad tasapisi sõitma bussiradadel, nad hakkavad sülitama seadustele. See tekitab sellist ükskõiksust, mis viib 46 protsendini, mitte selleni, et kõik lahkuvad, sest kui te vaatate tänast maailmapressi, siis Saksamaal skandaal sotsiaaldemokraadiga, kes võttis raha suurel hulgal. Helsingin Sanomat kirjutas täna, et sealsed erakonnaesindajad käisid kuskil saartel puhkamas, sponsoreid ei avalikustata, kes maksis kinni. Need on sellised asjad, mida tuleb tõsiselt võtta, sest me täidame seda riiki ainult sellega, et me täidame selle riigi seadusi ja see on komplektis moraali, eetika ja kõige muuga, et jätke järgi, ei saa olla vabandus see, et me oleme nii palju head teinud, et vait olla ja edasi marssida.

Sutrop: Jaa, aga ma absoluutselt seda ei ole väitnud ja ma olen mitmes sõnavõtus öelnud, et tegelikult Eestis on väga suur probleem ja ka valitsuserakondadel on kaasamisega probleeme ja ma arvan, et on probleem ka selles, et poliitilises käitumises ja selles, et peaminister ei ütle, et on väga oluline, et inimesed täidaksid seadusi, kaasaarvatud minu enda parteikaaslased, et nad ei valetaks, riigiprokuratuurile annaksid tõeseid tunnistusi. See on elementaarne, et me seda ootame. Kindlasti see on üks väga tõsine asi, et ta seda niimoodi pole öelnud väga otse ja väga sirgjooneliselt. Ei öelnud kohe alguses oma parteikaaslastele, kui see protsess käivitus. See on kõik õige ja ma olen sellega väga nõus. Valitsemisstiilis see teatud tee, teatud arrogantsus või uskumine sellesse, et me oleme teinud õigeid asju ja meile tuleb tänulik olla, see kipub kergesti tekkima, aga ma ootan rohkem alandlikkust. Mis ma tahtsin öelda on see, et see viis ajada segi valitsemisstiilile tehtavad etteheited ja sellele, millist Eestit me täna soovime. Kas me soovime teda sel viisil ülesehitatuna näha. Neid ei tohi kahte asja segamini ajada.

Luts: Äkki need inimesed on oma töö ära teinud ja peaksid ära minema siis.

Sutrop: Jah, aga see on jällegi siis küsimus inimestes ja ma ütleksin, et ärme aja segamini küsimusi, mida me arvame nendest valitsejatest ja me arvame valitsuspoliitikast või nendest erakondadest, kes võimul on. Ma ütleks nii, et siin aetakse kaks asja segamini.

Hea lihtne muidugi öelda, et Mooramaa mees on oma töö teinud ja lasku jalga, eksole, aga meid on tegelikult ju ainult 1,3 miljonit.

Fjuk: Mina ei ole küll nõus sellega. See on mingisugune levinud hoiak, et nad on kõik õieti teinud. Nad on õieti teinud seda, mis puudutab raamatupidamist, eelarvehoidmist ja välisvõlga, aga kõigis muudes või väga paljudes küsimustes mina ei ole absoluutselt nõus.

Sutrop: Ei, see ei ole üldse nii!

Fjuk: Näiteks võtame emapalga. See, et seal on nii-öelda neli keskmist, see on rikkuritele suunatud meede, sotsiaalne meede peaks olema vaestele. Mida see kaasa toob? Esiteks see tõmbab naised

tööturult ära ja kõige hullem on see, et me raiskame esimesel päeval pärast palgapäeva tohutu raha ära, inimesed on joovastuses ja kulutavad. Pool aastat hiljem pole lasteaiakohti, lastesõimekohti, mitte midagi.

Ignar, ma tulen endiselt oma küsimuse juurde, kuidas?

Tarand: Ma tahaks öelda, et kuskil neli-viis seadust tuleb parandada. See on mitte väga pikk töö, nii et valimised haaraksid võimalikult laiemat publikut ja et ei oleks need parteilised pingeread. Sellega seoses tõuseks parlamendi reputatsioon, ma loodan, et sellega seoses tuleb ka see häda, et iga aasta ei saa sõimata oma privileegide pärast.

Andres Tarand, muutma hakkavad need samad inimesed, kes täna hoiavad kinni.

Tarand: See ongi raske küsimus ja niipea kui me näeme, et kevadeks pole midagi juhtunud või on lihtsalt uus huulepulk võetud ja natukene võõbatud, siis on asi väga halb ja selleks tuleb ikkagi survestada pidevalt. See on kolmanda sektori ülesanne, see ei ole, et kellegi partei seda teha saab.

Fjuk: Umbes kolm aastat tagasi ma olin siinsamas „Vabariigi kodanikes“. Jutt oli umbes samasugune ja siis sa küsisid minu ja meie käest, et mis teha ja ma ei teadnud, mis teha.

Nüüd tead? Mis sa ootasid selle Hartaga siis kaks aastat?

Fjuk: Ühtse Eesti suurkogu, kus me jahmumisega vaatasime, kuidas erakondade sisedemokraatia on. Kõik see on lavastus, kõik naersid, kartsid uut erakonda, seda ei tulnud, kõik läks vanamoodi edasi. Nüüd on leitud üks mingisugune päris lihtne meede: kaasata inimesi. Kaasata, arutada ja leida nendega ühisosa. Võim peab seda nägema, võim peab sellest aru saama. Kui ta ei saa, siis tuleb järgmine aste. Ma ei tea, Janek kirjutab siis ise mingi teksti.

Luts: Me kirjutame tekste kogu aeg, me oleme terve aasta kirjutanud ja analüüsinud, kuidas erakonnad on omale juhtorganeid valinud, et ega mingil hetkel jäävad ajakirjandusel käed lühikeseks ja siis tuleb kunst appi ja mõtled, et ega head hartat maksa raisku lasta minna. Ainuke, mis ma heidan veel hartale ette, on see nimi teada. Kas tõesti inimesed ikka ei julge veel oma nime all panna üles.

Fjuk: Sellepärast see harta ongi tehtud, et pooled inimesed ei julge oma nime avaldada, sest vastasel juhul nende töökoht, näiteks omavalitsuses, küsitakse, et mis sa kirjutasid sinna. Kes sa oled üldse, et sa julgesid kirjutada sinna.

Luts: Kes tegi selle, et me valisime presidenti nagu tsirkust tegime. Üks tõsiseltvõetav kandidaat. Me ei saanud diskussiooni, arutelu selle üle, vanemapalk, milline on presidendi seisukoht.

Janek, Andres Tarand on Indrek Tarandi isa.

Luts: jah, ma tean.

Oled kuulnud, jah. Ja nii kohe ütledki?

Sutrop: Aga kas see ei ole nii, et see on see sama seda probleemi puudutav, et kui küsida, millised need lahendused on. Kindlasti on võimalik seadusi parandada, teha uusi seadusi ja muuta nii valimisseadust kui erakondade rahastamise seadust, mis kindlasti vajavad parandamist. Kas ei ole kahjuks nii, et võti on selles, et inimesed lihtsalt hakkaksid ise julgemaks ja avaldaksid oma arvamust nendel positsioonidel, kus nad on. Saksamaal elades 90ndatel ma nägin, kuidas pisikene naisterahvas Angela Merkel hakkas Helmut Kohli vastu midagi ütleva ja kõik naeruvääristasid, et mida saab üks selline väike naisterahvas üldse öelda. See oli küllaltki mitteloetusrikas situatsioon. See oli ka rahastamisskandaal.

Meil oli ka õnneks *troublemaker* ikka, eksole

RÄÄGIVAD KOOS Fjuk: Aga Helmut Kohliil võttis jalad eelkõige meedia ära.

Sutrop: Jah, aga oli tegelikult keegi, kes seisis oma positsiooni eest oma erakonna sees ...

Fjuk: Ja loodame, et ka Reformierakonnas on selline poliitik, kes seab eetika ja väärtused ...

Sutrop: Kes oleks julge ja seisaks oma väärtuste eest. Ma arvan, et seda vajavad paljud.

Ma küsin nüri järjekindlusega jälle uuesti – kuidas? Kuidas seda kõike peaks tegema, et see muutuks, kuidas peaks sundima neid tegema, et muutuks?

Tarand: Valijate ots on nüüd selge, aga teine pool on see, et surve all parlamendis, mis koosneb suuremalt nn broileritest, karjäärimeestest, kellel ametit ei ole. Nad on hirmus huvitatud sellest, et nad jääksid. Kui valijaskond veidigi suudab survet avaldada, mina ei ütle ja ma ei tea seda aastat, millal see toimub, aga nt need, kes ei astu tagasi, kui on oma ministeeriumi valdkonnas suur käkk ja kõik sellised peaksid valimiste eel olema meenutatud ja neid lihtsalt ei valitaks. Siis ka riigikogu koosseis paraneks. See avardamine, et nad 5 protsendi taha ei jääks kõik ülejäänud jõud, see muutus on ka vajalik. Omaaegne profid igatsus oli kahtlemata väga suur, aga aeg koolitab ju normaalse inimese enam-vähem paari aastaga seal niimoodi, et ta parlamenti kõlbab. Kas ministriks, on küll iseküsimus. Ma ei luba küll nüüd väklahendusi, et kevadeks on kõik kaunim ja õitseb kui eelmine kevad, aga protsess peaks käima ja see peaks käima sinnamaale, kuni kvaliteet hakkab paranema, mitte langeb edasi.

Fjuk: Aga selle põhjuseks on ka see, et me oleme andnud tänasele võimuliidule teatud indulgentsi. Esiteks, aastaid viljeleti seda mustad ja valged erakonnad. Meedia andis mõista, et valged on head ja nad võivad kõike teha.

Siiamaani räägitakse!

Fjuk: Aga teine oli ikkagi see Pronksiöö. See andis ikkagi sellise tõelise läbi kümnete aastate tõelise poliitilisvabaduse kahele erakonnale. Tasapisi on hakatud ikka nägema, et see ei ole ikkagi see päris. Selleks, et inimesed oleks vabad võimul olles, peab ka rahvas vaba olema, aga ta ei ole vaba, kui ta ei saa oma mõtet kuuldavaks teha, kui teda ei kuulata ja see ongi tänase päeva probleem. Me kõik räägime, kirume, aga võim ei hooli sellest, keegi ei hooli.

Sutrop: Jah, jah, selles mõttes ma olen Ignar Fjukiga väga nõus, ma arvan, et Reformierakond on valitsenud nüüd tükk aega nii nagu oleks sõjaseisukord.

Luts: Küsimus ei ole ainult Reformierakonnas, taevast hoiat!

Sutrop: Ja sõjaseisukorras, ka koalitsioon kokku, on valitsemist väga hästi teinud. Enam ei ole sõjaolukord ja isegi majanduskriis ei ole inimestele enam nii ähvardav, et nad hakkavad tegelikult ...

Küsimus ei ole enam Reformierakonnas, sest vaadake, kui vaikselt kõik teised on

Luts: Küsimus ei ole vaikus, küsimus on ikka selles, et ega need muutused, mis tehti 2003. aastal erakonna rahastamise seaduses, need tehti kõikide erakondade heakskiidul. See näitab, et meil on neli erakonda, nii lihtne on lõpuks kokku leppida, et Ilves jätkab, et ärme hakka tülitsema ega arutama siin midagi, teeme ära. Oi, näe, Indrek tuli ka ja siis keegi teda ei toeta. Indrek andis küll võimaluse Ilvesele väarikalt võita, tal oli vähemalt kedagigi võita, aga me ei saanud sisulist diskussiooni. Me valisime EOK presidenti, mis oli juba kokku lepitud. Meil on vaja järgmisel aastal leida uus riigikontrolör ja palju teisi inimesi, kelle ametiajad hakkavad täis saama. Tegelikult toimub varem kokkuleppel ära, arutelu ei ole, diskussiooni ei ole.

Fjuk: Eesti Panga president valiti nõukogu poolt

Luts: Nojah, Eesti Pank oli sellises situatsioonis ...

Kogu Eesti riik on üks suur kartell, Janek!

Luts: Jah, seega tulekski vaadata, kas meil on vaja 101 või 51 Riigikogusse ja 50 korralikku ametnikku, juristi ja avaliku halduse haridusega, kes saaksid millestki palju konkreetsemalt ja selgemalt aru. Neid asju me ei julge aga arutada, me püüame kopeerida suuri demokraatiad, me ei mõtle ülem- ja alamkoja peale. Me ei julge mõelda, mis edasi saab.

Fjuk: Sellisteks poliitikavälisteks on ju paljud teemad, maksuteemad, julgeolekuteemad ja sellest debatti ei teki, kõik on otsustatud.

Ignar, kui asjad jäävad nüüd vinduma, siis kas sa ei karda, et rahvas nagunii on tüdinud kogu sellest jaskarist ja siis võite oma harta ka eelpoolnimetatata kohta...

Fjuk: Ei, seda ma ei ... Pean ütleva, et minule tuli see harta allakirjutamine nii, et öeldi, et juba on kõik tekstid koos. Ma seal paar muudatusettepanekut tegin, need läksid sisse, siis ta kohe ilmus. Järgmine päev, kui ma ärkasin, tundsin kohe suurt kergendust, et midagi hakkab toimuma ja ma arvan, et seda tunnevad ka need, kes on mõne sõna või sõnastuse vastu, aga nad näevad seda üldpilt, et lõpmatuseni ei saa meie rahva kallal niimoodi teha. See ei ole ühe või teise poliitilise jõu vastu, see on süsteemi vastu

Ei, ei, see on... Ma räägin lähitulevikust! Noh, et pannakse kalevi alla, räägitakse moepärast, et näe, oli kunagi Harta 12 ja nii edasi, nagu need asjad käivad.

Fjuk: Oli meil presidendi juures kohtumine, läheb *online* ERRi, Postimehesse jne.

Sutrop: Mina ütles kõrvalseisjana, et harta positiivne pool on kindlasti see, et ta murdis viha ja üksikute solvamise. Tõi asemele selle, et meil on võimalik rääkida, tuleme kokku ja räägime, aitab sõimamisest, räägime ilma emotsioonide ja kirgedeta. Räägime sellest, mida ratsionaalselt saab teha ära. Ma arvan, et see on väga oluline toon. Küsimus on, et kus seda lahendust otsitakse, kas lahendus peaks olema erakonnaväline või n-ö veel eraldi institutsiooni loomine, mis ühendab kodanikeühendusi, selleks on presidendi koostöökogu juba korra loodud, ühiskondlik lepe on juba korra toodud lauale. Ma oleksin natuke ettevaatlik, aga tõepoolest, need ettepanekud, mis on tehtud demokraatia enda parandamiseks, täiustamiseks, kuidas juurdepääs võimule ja ka kaasamine võiks toimuda. Need on väga tervitatavad ja ma arvan, et nende asjade üle tuleb arutada.

See ongi see küsimus, et miks uus algatus peab olema edukam kui need teised, mis on varjusurmas.

Tarand: kord saab ikka mõõt täis ja kui seda survet nüüd selle mõõdu pealt edasi jätkatakse ja see ei pea üldse olema mingisugune kraaklemine tänavatel ja sedalaadi asjad, mida mõned rahvad armastavad. Meil on praegu Riigikogu valimiseni aega küll ja küll. Siis näeb, kui see valimiskampaania toimub mitte suure pildiga tapmisega, see tuleb ka kõrvaldada. Väike ja vaene maa, kelle rahaga tehakse sellist värki.

Luts: härra Tarand, ameeriklased hakkasid ka nutma pärast valimisi, et 6 miljardit dollarit kanti maha

Tarand: No aga see ongi ameeriklastele toodud, aga meie mastaap nendega võrreldes on palju väiksem, me oleme üks nende linn. Siin ei kehti samad seadused. Kartell moodustatakse bensiinijaamades ja parteide rahastamises, täitsa analoogne.

Luts: Ma ei ole sellega nõus, et unustame kõik ära, vassimist ei olnud. Mina ei saa usaldada inimesi, kes tegutsevad tihti efektiivsuse nimel, eesmärk pühitseb abinõud, kui on raha vaja, tassime selle raha, ütleva, et saime ämma käest. Ütleme, et kõik on õige. Inimene istub justiitsministri toolil ja ma ei tea, kas ma saan teda usaldada. Kas ma saan usaldada neid inimesi, kes istuvad praegu Riigikogus, et keegi neile jälle raha ei vii ja nad jälle mingit otsust ei tee.

Janek, kas sa hartale juba kirjutasid alla?

Sutrop: Probleem on laiem, kui ükski teine erakond ei asunud selles probleemis teisele suunale, järelikult on nad kõik ühesugused ja inimesed reageerivad nii, et me ei saa mitte kedagi usaldada.

Võtame saate lõpus veel ühe telefonikõne. Maria tahab meile sõna sekka öelda, tere õhtust!

Maria: Tere õhtust! Nüüd me jõudsimegi nüüd uuesti selle sama mure juurde. Kas me üldse tohime öelda ja küsida, et kas te olete ausad ja kas te peate ausad olema. Ikka võime küll! Meil on ikkagi õigus eeldada ja tahta, et nii meie riigijuhid kui ka parlament oleksid ikka eelkõige ausad inimesed ja samas oleks meil ka eeldus arvata, et nii opositsioon kui koalitsioon oleksid mõlemad ausad. Praegu vaikivad kõik ja tuleb häääl, et me ei tohi üldse arutada, see on meile ohtlik. No ei saa niiviisi, et kõik on meile ohtlik, me ei tohi suudki avada.

Teiega, Maria, saab ainult olla nõus. Aitäh teile, meie saateage hakkab otsa lõppema. Niisiis homme presidendi juures. Kui see tulemust ei anna, siis edasi? Ignar, tänavatele?

Luts: Ma pigem täpsustaks, et ma kardan seda, et kuidas reageeritakse sellele, et homme ei tee Reformierakonna juhatus muud avaldust kui seda, et nad arutasid hartas esitatud punkte. Sa ole, Ignar, valmis selleks, et tegelikult oodatakse ju ikkagi midagi muud.

Fjuk: No ma eeldan, et me elame veel siin maamunal sadu aastaid, kui mitte tuhandeid. Harta alustas protsessi. President ütles, et kanapoegi loetakse kevadel. Mina ütles, et loetakse neid veel kevadel ja järgmisel sügisel. Eesmärk on see, et homme ei ole viimane lahing. Isegi homme pole esimene lahing. Homme uuritakse valmisolekut ja lepitakse teatud protseduurides kokku, kuidas see ühiskond hakkab olema selles protsessis kaasatuna. Oma arvamust avaldama, kuidas hakkab selle arvamuse registreerimine ja kuidas hakatakse seda arvamust arvestama.

Miks sa arvad, et teised osapooled, kes homme Kadriorus kogunevad, on sama meelt, et ...

Fjuk: Ma olen kindel, et sinna tulevad Eesti kodanikud

See oli hästi öeldud. Meie saatele täiesti kohaselt. Aitäh Ignarile ja aitäh kõikidele teistele siia saatesse tulemast ja eks me siis homme põnevusega ootame ja vaatame, on tõesti *online*-ülekanne sellest kohtumisest. „Vabariigi kodanikud“ taas nädala pärast.

Lisa 2.2 Tasuta ühistransport, 20.03.2012

Transkriptsioonis on kasutatud kõnelejate eristamiseks värve:

Punane – saatejuht Aarne Rannamäe

Sinine – Kalev Vapper

Roheline – Hardo Aasmäe

Lilla – Marek Rannala

Must – Kalle Klandorf (telefoniintervjuu)

Ja tere õhtust! Nagu tõepoolest teisepäeval pärast kaheksat on kombeks, on eetris siis jutusaade „Vabariigi kodanikud“. Harva juhtub, et inimestele pakutakse midagi tasuta, vähemalt tänases Eestis ja tänastes tingimustes. Üllatus-üllatus, selle väga lahke ja kuldse pakkumise peale öeldakse praegu mõnikord praegu ei ja inimesed hakkavad kõhklema. Millega on tegu, saate loomulikult aru ja sellel teemal ka täna räägime koos heade külalistega loomulikult.

„Mõelgem ennast Stockholmi või Helsingisse või mõnda muusse sarnasesse ja laialivalgunud kliimaga linna,“ ütles liiklusspetsialist Marek Rannala ühes internetipostituses. „Seal on miskipärast võimalik käia tööl ühistranspordiga ja paljud seda võimalust ka kasutavad. Väited, et meil ei ole see võimalik, on ühed levinumad, aga ei vasta kuskilt otsast tõele,“ leiab Rannala. „Auto omamine on Eestis odav võrreldes kogu muu eluga, lihtsalt elatustase on meil madal. Aga auto omamine ei pea olema odav, sest massiline autostumine läheb ühiskonnale kalliks maksma,“ ütleb Rannala.

„Tulevik kuulub tasuta ühistranspordile,“ on entsüklopedist ja majandusgeograaf Hardo Aasmäe veendunud. „Tasuta ühistransport pole mingi Hruštšovi-aegne jabur kommunismiehitamise plaan, vaid sellest on saanud turumajanduslik vajadus,“ kinnitab endine Tallinna linnapea Aasmäe, kes peab linnavalitsuse plaani minna üle tasuta ühistranspordile igati ratsionaalseks ja ka ülimalt uuendusmeelseks sammuks.

Keskerakond kuuluv linnavolinik Margarita Tšernogorova ütles PBK saates „Vene küsimus“: „Kuigi praegu ei ole jutuks sõiduhinna muutmine, vaid kõigest pealinlaste arvamuse küsimine, on valitsusparteid juba tormanud Tallinna linnavõime kritiseerima. Kriitikud ei vaevu isegi tooma argumente tasuta ühistranspordi vastu,“ ütleb Tšernogorova, kelle sõnul on tegu traditsioonilise käitumistavaga. Samamoodi oli siis, kui arutati munitsipaalehituse küsimust, pensionäridele hüvitise maksmist ja muid sotsiaalvaldkonna algatusi,“ tõdeb Tšernogorova.

„Kardan, et täna demonstreerib linnavalitsus, mida lubatud tasuta ühistransport endast tegelikult kujutama hakkab,“ ütles linnavolinik ja majandusministri avalike suhete juht, IRLi kuuluv Kalev Vapper streigipäeval. „Kui tasuta sõit ei tule ühistranspordi kvaliteedi arvelt, siis võime suure tõenäosusega oletada, et graafikud hõrenevad märgatavalt. Tänane Tallinn ei ole finantsiliselt ega struktuuriselt valmis pakkuma tasuta nii mastaapset teenust nagu seda on ühistransport, mille kulu on üle 50 miljoni euro aastas. Tasuta lõunaid teatavasti pole olemas,“ ütleb Vapper.

Ja nüüd on siis juhtunud niisugune lugu, tere õhtust kõikidele, kes on siia kogunenud ja tere õhtust ka Margarita Tšernogorovale, kes minult mitteteada põhjustel ei ole siia täna saabunud. Nii mõnigi Tallinna LV ja volikogu esindaja, kes praegu Tallinnas linnavõimu veab, ütles ära kutses siia saatesse tulemast või ei saanud tulla või ei tahtnud tulla, kes seda teab. Aga jutt on oluline, jutt on tähtis ja ega see jutt meil täna pidamata ei jää.

Kalev, kas sa oled selle linnavalitsuse veetava hääletuse ja kogu selle protsessi vastu, sest sa oled opositsioonis, et sa pead olema selle vastu?

Vapper: Ei, sugugi mitte. Ma arvan, et kui asju tehakse, siis tuleks asju teha korralikult läbi mõeldult, süsteemselt ja ma arvan, et kõik head mõtted, kui nad on läbi analüüsitud ja see tulemus on üheselt sellele viitav, et see mõte on mõistlik, on ju vastuvõetavad ja ...

Teeme asjad kohe selgeks, et positsioonid on kindlad. Sa oled nüüd praegu selle läbiviidava hääletuse vastu või oled sa tasuta ühistranspordi vastu?

Vapper: Ma olen mõlema vastu. Esiteks see küsitlus ei ole õige küsitlus. See on küsitlus, mis ei anna meile praktiliselt mitte midagi. Kui me räägime tasuta ühistranspordist, siis siin on ka mitmed põhjused, miks ma ei ole selle poolt, sest tasuta lõunaid ei ole, iga asi tuleb millegi arvelt. Tasuta ühistransport Tallinnas ei ole nüüd kohe kindlasti see prioriteetseim valdkond, kuhu linnavõim peaks panustama umbes 1/10 linnaeelarve rahast, kui me võtame summa summarum kõik kokku. Ma arvan, et on palju olulisemaid valdkondi, kuhu peaks panustama.

Täpsustame veel, kas sa siis oleksid tasuta ühistranspordiga pealinnas, aga miks mitte ka teistes Eesti linnades nõus, kui panna sinna näiteks üks maks juurde. Sa tead linnavolinikuna, et on olemas igasugused liiklus-, transpordi- ja ummikumaksud.

Vapper: Ma arvan, et järjekordse maksu kehtestamisega me kaugemale ei jõua. Ma arvan, et pigem peaks jõudma Eesti riik oma arengus ja rahalistes võimalustes nii kaugemale, et me võiksime hakata nende asjade peale mõtlema. Selleks, ma arvan, on oluline korraldada paremini meie asjad, teenida rohkem raha, arendada ettevõtlust ja siis me nii-öelda väljume sellest sotsialismist, mis meid siia Eesti pinnale, Eesti vabariiki mõnekümne aasta eest tõi ja siis me suudame oma asju ka nii teha, et tasuta ühistransport on rikaste riikide ja kogukondade teemal, aga me veel ei ole nii rikkad.

Hardo, sina oled püham kui paavst ise. Sina ajad seda ja oled juba tegelenud tükk aega tasuta ühistranspordi asja nagu südamega ja sind on tehtud nagu nii-öelda isegi praeguse Tallinna linnavalitsuse eestkõnelejaks. Sinu sõnavõtte trükib ajaleht Pealinn ja neile väga sobib see. Kuidas sulle see sobib?

Aasmäe: Noh, mulle mõni asi nagu natuke ei sobi. Ei sobi paljuski sellepärast, et me oleme kuidagi selle aruteluga alustanud nagu poole pealt, mitte algusest. Oluline, mis televaatajatel oleks oluline mõista. Võib-olla on see praegu üldse esimene kord, mil laiemale avalikkusele seda üldse räägitakse. On ju seotud tegelikult sellega, et me oleme Eestis jõudnud täna selleni, et Tallinnas 65 protsenti ühistranspordikuludest on juba eelarve. See tähendab, et jämedalt 35 protsenti tuleb piletitulust. Kui me nüüd hakkame vaatama neid kulusid, mida tehakse väljaspool seda ühistranspordi eelarvet, et kätte saada seda piletitulu, siis minu hinnangul me läheneme praegu sellele piirile, kus piltlikult öeldes raha kättesaamiseks kulub peaaegu samapalju raha. Ja see on tegelikult see majanduslik põhjus, miks mõnel pool on tasuta ühistranspordile üle mindud, sest see on majanduslik vajadus. See ei tsaari armukiri kellelegi, et vot nüüd on teil see asi tasuta, vaid see on nagu paratamatus.

Me jõuame saate jooksul selleni. Aga kas see on nagu selline põhimõte, et kui trumm on läinud, mingu pulgad ka, et ah, maksame kõik siis kinni ja olemegi tasuta kommunismis?

Aasmäe: Asi ei ole üldse kommunismis. Kui mitmel pool on seda juba rakendatud ja see otseselt ei sõltu elatustasemest, muide. See sõltub sellest, et ühelt poolt võib tunduda, et tasuta ühistranspordile üle minna siis, kui selle raha kättesaamine on väga ebatõhus, kulud on väga suured. Meil tuleks ära hinnata, kas me oleme selleni jõudnud juba või ei ole jõudnud. Minu idee on muidugi natuke laiem Tallinnast, aga noh, las ta olla.

Aga see raha peab ju kuskilt tulema. Selles on Kalevil ju õigus, et tasuta lõunaid pole.

Aasmäe: Piltlikult öeldes, et kui te kulutate 65 eurot näiteks mingi asja peale ja kokku on kulunud 100 eurot, aga selle 35 euro kättesaamiseks peate 35 eurot kulutama, siis ei ole sellel ju enam mõtet. Siis kõik see 65 eurot nagu maksabki. Küsimus on selles, et me peame praegu välja arvutama, hindama, kas me oleme selle piirini jõudnud või ei ole.

Ma tahaks nüüd liiklusspetsialist Marek Rannala käest küsida, et saite sellest Aasmäe mõttekäigust aru, olete nõus sellega?

Rannala: Aru sain, aga kas ma nüüd päris nõus olen. Täna selle piletiraha kättesaamisega ühe suurusjärgu võrra madalam see kulu. Ehk siis piletisüsteemi haldamise kulu on suurusjärgu võrra madalam kui see tulu, mis piletitest saadakse. Me ei ole veel seal.

Aasmäe: Tuleb veel mupo kulud otsa panna, siis IT-kulud ...

Rannala: Need ei kao kuhugi ju, mupo jääb ju ...

Aasmäe: Oota, oota, oota! Kui sa arukalt korraldad, siis mupo jääb teiseks asjaks, aga tuleb võtta kõik kaudsed kulud, mis on väljas seda pileti haldussüsteemi.

Vapper: Aga pileti haldussüsteem jääb ka, sest mina olen aru saanud, et Tallinna linnavalitsus tahab tasuta ühistranspordi teha ainult tallinlastele, mis tähendab, et piletisüsteem nendele inimestele, kes tulevad väljaspoolt Tallinna jääb ju kehtima.

Ma olen nüüd teie klassijuhataja või mentor nagu uuema aja kõnepruuk ütleb. Marek Rannala saab oma jutu ära lõpetada.

Rannala: Miks me sellel teemal siin üldse täna räägime on see, et need kulud ja tulud ja see mõju ja riskid on kõik kokku lõõmata. Linnavalitsusel on kodutöö tegemata. Sellepärast me siin praegu spekulimegi, et need kulud on umbes nii suured, me ei tea seda keegi nii täpselt. Omal käel seda infot üles ei leia ka.

Aasmäe: Sellega tuleb nõustuda paraku, sest lõplike arvutusi ei ole meil tänasel päeval.

Meil Margarita Tšernogorova on küll millegipärast jätnud meie saatesse tulemata, aga ega sellepärast Keskerakond ja keskerakondlased ja selle hääletuse korraldajad pole kuskile kadunud. Abilinnapea Kalle Klandorf on meil telefonil. Tere õhtust! No kuidas teie põhjendate, mis asi see praegu meil siis käimas on?

Klandorf: Meil?

Meil Tallinnas.

Klandorf: Tallinna linnas on käimas praegu rahvaküsitlus ja see puudutab seda, kas Tallinna elanikud sooviksid tasuta ühistransporti või ei soovi.

Miks te seda korraldate ja eriti sellise summa eest?

Klandorf: No summa üle võib alati vaielda, et

No mis me vaidleme, 259 tuhat eurot.

Klandorf: Ei, ma ei räägi sellest, ma tahtsin kulutuste kohta rääkida, et iga asi nõuab ju reklaamimist ja see mõte tuli välja linnavalitsuse seest, siis me peame oma ideed kaitsma ja rahvale tutvustama, sest muidu juhtub nii nagu selle maamaksuga, et paljud inimesed polnud kuulnudki, et tuleb kirjutada avaldus ja maamaksust vabastust saada. Mis puutub veel kulutustesse, siis suur osa kulutustest läheb meil ju tele- ja lehe- ja raadioreklaamile ja need on üsna krõbedad sekundihinnad, mis seal välja on

mõeldud nendes kanalites. Ma ei räägi praegu riigiteleviioonist, seal vist reklaami nagu ei saagi lasta. Aga ... mis probleem veel oli?

Ega probleem on selles, et miks te seda korraldate ja raha raiskate. Miks linnavalitsus ei tee seda asja ära, kui ta tahab seda teha?

Klandorf: Ma just seletasin, et me peame ikka linnarahvalt nõu ka küsima. Kui ikka selgub, et 100 000 inimest, kes transporti kasutavad igapäevaselt, ütlevad, et mitte mingil juhul, no ega me siis sunniviisiliselt ka ikka tegema ei hakka.

Te olete küllap ka kursis ekspertide ja sotsioloogide arvamusega, et kui sellisel kujul küsitlus üles pannakse, siis on see täiesti mõttetu.

Klandorf: No mina ei tea, mida sotsioloogid ja eksperdid selle kohta arvavad, meie arvame teistmoodi ja ma arvan, et tänase kahe päeva jooksul on juba üle 20 000 inimese käinud avaldamas oma arvamust. Ma arvan, et see on üsna suur kahe päeva kohta. Kui rahvaküsitlus oli viimane, siis 21 000 oli suurem tulemus, mis Tallinnas üldse oli. Ma arvan, et Tallinna inimesed löövad nagu küll headele asjadele kaasa ja ei tasu nagu väga sellest rääkida, et kas seda on vaja või ei ole. Eks rahvas ikka ütleb ise oma sõna.

Kas kui see tulemus on teie jaoks positiivne, on see nagu ka siduv, see rahva tahe ja 2013 1. jaanuar teetegi asja ära?

Klandorf: Jah, kindlasti, ma arvan. Sellepärast, et eks me rahva tahtel ka istume linnavalitsuses ja meil on sinna valitud ja kui rahvas veel annab järgmises küsitluses ka meile soovitusid kaasa, siis me teeme selle ära.

No praeguse seisuga on räägitud 14 -20 miljonist, mis jääb siis Tallinna linnal nüüd saamata. Kust te selle raha võtate?

Klandorf (suure ebakindlusega): Noh, eks seda on ka linnapea öelnud ja see nagu puudutab veidike minu valdkonda ka, et asi on selles, et me umbes oleme arvutanud, et see on 20 miljonit eurot, sinakanti võiks see olla. Täna me maksame vee-ettevõtjale selle eest, et ta meid kanaliseeris. See maks lõpeb meil peagi ära ja sealt on meil võimalik no kusagil umbes 14 miljonit eurot nagu saada linna eelarvesse kohe vaba raha. See on üks suurem ja tähtsam osa kindlasti sellest katteallikast.

Aga kui siia nüüd juurde panna pensionäridele makstavad hüvitised, mida te tõstate nüüd 66 protsendi võrra kuni 2000 n-õ vana kroonini, siis kust Tallinn kõik seda raha ikkagi võtab?

Klandorf: Noh, eks Tallinn on suur linn, et eks ta suure osa Riigikogu toodangust ja riigi hüvedest. Tallinn on suur turismilinn, turistid jätavad siia raha sisse. Küll me sellega hakkama saame. Siin on ennustatud küll, et Tallinn saab siin pankrotti. Juba aastaid räägitakse nagu mantrat. Veel pankrotti näha pole ja eks me võta oma reservid kokku, sest et täna on olukord selline, et inimestel on abi vaja, et ega me nagu heast elust ka seda nagu võtta ei saa, et me peame kahe otsaga vaatama, nii rahalisi vahendeid kui seda, mis inimestele sobib. Täna inimestel on väga raske nagu te teate.

Nii et kui riik ei aita, nagu te olete öelnud, siis Tallinn tuleb appi?

Klandorf: Noh, aga üks meie loosungitest juba aastaid on ka, et Tallinn aitab.

No Tallinn aitab muidugi. Kas te olete sellega nõus, et tegu on puhtalt Keskerakonna valimiskampaania ja –propagandaga kohalikeks valimisteks?

Klandorf: Ma ei arva seda, siin on ju, nagu te ise saate alguses ütlesite, Hardo Aasmäe on ju ka seda teemat käsitletud ja on nagu selle asja pooldaja ja ma arvan, et Hardo Aasmäe ei võta küll tänasel päeval Keskerakonna valimiskampaaniast vist praegu osa. Ta on suht-koht neutraalne inimene meil ja

Aasmäe on ka seda öelnud, et näiteks ummikumaksu on Aasmäe pakkunud, niisuguseid asju, et noh, laiemaks ju Tallinna tänavaid ju enam teha ei saa autodele ja õige ongi ühistranspordi peale panustada ja et inimesed autod maha jätaksid ja sõidaksid rohkem ühistranspordiga. See toob meile kõigile ju kasu.

Kalle Klandorf, aitäh, et telefonitoru võtsite, sest tõepoolest me kutsusime siia vähemalt viit inimest enne teid ja nagu te näete, linnavalitsuse esindaja või volikogu esindaja koht on täna tühi. Ma usun, et kui me täna teile oleks teinud selle ettepaneku, siis te oleks kindlasti siia tulnud.

Klandorf: No päris kindlasti, jah!

No aitäh teile! Nonii, kuulsite, sellised on siis põhjendused, miks sellised asjad toimuvad.

Vapper: Nojah, mina ütles, et alati tuleb ju küsida ka seda, et mis on prioriteedid, et kas see on nüüd siis valdkond, kuhu peaks kõige rohkem panustama selleks, et aidata, nagu Kalle ütles, neid vaeseid inimesi. Võib-olla oleks mõistlik tõsta veelgi näiteks pensione, oleks mõistlik võib-olla jagada tasuta mingeid toiduaineid, kehtestada nii, et kõigil Tallinna piires elavatel inimestel on näiteks leib tasuta poodides kättesaadav ja nii edasi. Või no ütleme, kui me tõesti rääkides prioriteetidest me näeme siin, kuidas meie lasteaiad olid hädas, et seda toetust lasteaedadele ei saanud, et no miks mitte panustada siis sellesse või võtame siis samast valdkonnast – miks mitte teha teed korda. Tallinna linnas on teed lausa jubedas seisukorras ja kas või see, et miks me ei osta uusi tramme, trolle, busse selle raha eest?

Jah, ma ei tea, miks te ei osta, sest sa oled ka linnavolikogu liige. Aga linnavolinik Vapper, ma pean selle kõnevoolu praegu katkestama, sest sul ei ole nagu oponenti. Me ei räägi poliitikast, me räägime asjast – Tallinna linna transpordist ja teeme seda ülejäänud saateaja vältel. Me käisime täna kaameraga Tallinnas ringi ja küsisime inimeste käest, kes siis käisid sellel n-ö hääletamisel ja pärisime nende arvamuse järele, et kas nad sooviksid sõita tasuta ühistranspordiga ja kuulake, mida nad vastasid.

Sirje Luik: Kuulge, ma tahan, et minu lapselapsed ka sõidaksid tasuta nagu mina.

Viktor (vene keeles): Mina olen juba pensionär ja sõidan tasuta. Aga ma tahan inimestele head. Kui see on mugav, siis las teised inimesed sõidavad samuti tasuta.

Henry: Noh, saab tasuta sõita. Teiseks, nagu me oleme tähele pannud, et mida reklaamitakse välja, et võib-olla autode arv väheneb.

Wout Verlinden (välismaalane): Ma hääletasin ei. Põhimõtteliselt pole see ju tõenäoliselt halb mõte, aga kogu see kampaania on taas liiga poliitiline nagu tavaliselt Tallinnas. Seepärast hääletasin vastu.

Gunta Randla: Meil nagu praegu kutsutakse üles, et poolt-poolt-poolt! Esiteks, see ei ole nagu teist varianti võimalik. Teiseks ei räägita ju sellest, mida me ja mida linn kaotab. Tõepoolest, kui täna on transport selline väsinud ja tänavad on väsinud, siis pärast seda peame ju maksma nii- või naapidi. Nii et kindel ei.

Mall: Kuna meile ei ole tutvustatud, et mis summades, siis mina hääletada ei saa. (Miks?) Aga kuidas ma saan hääletada, kui see võetakse näiteks mu pensionist maha või näiteks midagi muud tehakse siin Tallinna linnas halvasti. Teate, ma olen talv läbi ühte tänavat puhastanud oma isiklike organiseerimisvõimetega, sest linn ei ole sellega siiski hakkama saanud. Ma olen Kristiine linnaosavalitsuses käinud rohkem kui kümme korda ja mina ikkagi võtsin traktori ja ajasin ta lahti.

Karli: See on nõmedus. Seda ei ole võimalik ellu viia sellisel kujul. Minul ei ole Savisaare punti usku.

Jaroslav (vene keeles): Tipptunnil on juba praegu palju rahvast. Kui on tasuta, siis tuleb veel rohkem. Pensionäriil-invaliidil ei ole enam istumiskohta. Nii et ma olen kategooriliselt vastu. See on Tallinna linnapea afäär valimiste eel. Ma olen selles kindel.

Vadim: Ikka vastu! (Miks?) Tasuta juustu ei ole. See asi ei eksisteeri. Kui me hakkame raha lugema, siis tuleb välja, et kui me tahame raha siia juurde panna, siis tähendab see seda, et teisest taskust on vaja ära võtta.

Valeri: No kui öeldakse, et Mallorcale saab tasuta, siis ma pooldan ka seda. (Teete natuke nalja praegu?) No nalja küll, aga mis selles siis halba on, kui tasuta saab? See on väga hea.

Leida: Tallinna linna õhk saab puhtamaks. Põhiline soov.

Tiit Toomsalu: Igal juhul tasuta ühistranspordi poolt. (Miks?) No siin ei saa kahtlust olla. Üks vasakpoolne saab ainult nii hääletada, kuna avaliku teenuste erastamisega on mindud üle igasuguse mõistlikkuse piiri.

No nägite, arvamusi seinast seina ja veelahke ei jookse üldse mööda rahvusi, vaid on tõesti igasuguseid arvamusi ja igast rahvusest ja vanusest inimeste poolt. No räägime tasuta ühistranspordist. Minu hinnang, ma tunnistan, ma seisan harva, aga transpordi olukord Tallinna linnas on väga kehvast seisust. Ma üle kahe plussi võib-olla ei paneks, kui me hakkame tõesti võrdlema siin teiste Euroopa pealinnadega, näiteks Euroopa Liidu pealinnadega.

Aasmäe: Bukarestiga.

No Bukarestiga, noh. Bussid, trollid, trammid, ühistransport, jah. No mujal trammid ikka suhisevad ja ikka sinna, kus on inimesed, aga meil on ikka need samad nõukogudeaegsed liinid, sama pikkusega jne.

Rannala: Kaasaeg ikka valitseb mujal rohkem, aga kui vaadata natuke ringi, siis päris katastroof meil muidugi ei ole, aga arenguruumi on meil küll väga kõvasti.

Vapper: Tallinna trammide keskmine vanus on 26 aastat.

Bussidel üle kümne.

Rannala: trammide eluiga ongi väga pikk tegelikult.

Vapper: Jah, aga 26 aastat on ikka päris palju.

Aasmäe: No majandus- ja kommunikatsiooniministeerium ostab neid Tallinnale ühe portsutäie tramme nagu ma aru saan.

CO2 müügilvoodi eest.

Vapper: just, ja ülekonstrueeritakse liin number neli ja 15-16 trammi, see rahaline maksumus on 45 miljonit eurot pluss siis laias laastus üle paarikümne miljoni läheb siis selle 4. liini konstrueerimisse, see on n-ö riigipoolne abi siis Tallinna linnale trammivõrgu uuendamiseks.

No bussid, nagu ütlesime, üle kümne aasta keskeltläbi vanad, trollid on ju kohutavad. Vanad Škoda trollid, mis ei ole nagu renoveeritud kuidagi, nagu raugad käivad ringi.

Aasmäe: Osasid ei saagi, osad on nii vanad. Aga need, mis on uued, on korralikud. Aga tuleks nagu selle tasuta idee juurde tagasi. Teisisõnu öeldes, me peame arvestama, et on kaks täiesti erinevat asja. Üks asi on idee ise, mis on oma loomult tulevikuidee, seda rakendatakse varem või hiljem suuremal või vähemal määral. Teine asi on nüüd konkreetselt see Tallinna juhtum. Mina ei armasta minevikku täiustada ja see, kuidas täiustatakse piletiraha saamist olukorras, kus tegelikult piletihinna keskmiselt kogu aeg lastakse alla Tallinnas ju, sellepärast et praegu on ju ainult 30 protsenti neid, kes ostavad täispileti. Kõikvõimalikud soodustused, mida tuleb ka hallata, kuni siis selleni, et pensionärid sõidavad tasuta.

Piletihind ise on ju tõusnud!

Aasmäe: No seda küll, aga kui sa vaatad keskmiselt, siis kuna seal on 7-8 astet erinevaid soodusi. See on nii nagu mobiilside operaatorid, et noh, kuulutad välja mingi sooduskampaania ja lõpuks hind sinna jääb, sest konkurent surub seda alla. Selles mõttes sealt nagu midagi juurde võtta nagu pole. Küsimus on rohkem selles, et tõenäoliselt võib vaadata seda tulevikupilguga, siis olukorras, kus me maakonna bussiliinidest maksame ka juba 60 protsenti peale juba kohati, on ju liine, kus makstakse rohkem, siis tegelikult see mõistlik plaan oleks seda põhjalikumalt arutada, arvutada ja tegelikult oleks mõistlik üle-eestiliselt kehtestada ühel päeval tasuta ühistranspordisüsteem.

Linnade sees või linnade vahel ka?

Aasmäe: Ei no maakondade piires. Bussiliinidele makstakse ju praegu samamoodi peale ja ega seal ju Tallinnaga ju väga suurt vahet ei ole. Kogu küsimus on selles, mina võib-olla ajan teid kõiki siin vihale, aga mina mõtlen ...

Teised istuvad ju rahulikult.

Aasmäe: Ja-jah, täiesti rahulikult istuvad. Olukorras, kus meil on tervisekindlustusmaks ja meil on siin ju töötuskindlustus, eksole. Mina küll kehtestaksin näiteks mingisuguse pooleprotsendilise maksu, mille puhul siis üleriigiliselt rahastada ka seda, et ka praamisõitjad, jalakäijad, et ka see oleks tasuta. Selles mõttes, et praam on sisuliselt maantee pikendus ja see oleks üks võimalus. Siis maksavad kõik need, kes on töökäijad. Teine variant on see, et maksustada tarbimist. Näiteks kas panna käibemaksule üks protsent otsa nii nagu see Tallinnas oli müügitaksu puhul. Kui see maks ära võeti, ega siis hinnad ei alanenud. Sellisel juhul maksavad kõik tarbijad, kaasaarvatud välismaalased. Maksavad pensionärid ja maksavad imikud, kelle esindajad müügitaksu maksavad.

See n-ö transpordimaks, kui palju sa ütlesid, et see peaks olema?

Aasmäe: No ei tea, noh. Ma väga pole arvanud, see võiks olla no võib-olla protsent, võib-olla pool.

Kuidas sa kujutad ette tänases Eestis, et tuleb juurde veel üks maks?

Aasmäe: No miks ei kujuta ette! Sellepärast et praegu visati ju ...

Hardo, kogu hääletus võeti ju tõenäoliselt ette sellepärast, et inimesed valdav osa ei olnud rahul piletihinnaga ühistranspordis

Aasmäe: Ärme sellest Tallinnast üldse räägime!

No millest me üldse räägime? Tallinnas on kolmandik Eesti elanikest.

Aasmäe: No seda küll, aga tegelikult see idee oma olemuselt on palju olulisem ja laiem. See Tallinn on siin erand ja me ei tea, kas see asi siin õnnestub või ei õnnestu. Ma räägin lihtsalt sellest, mis oleks üleriiklikult mõistlik teha. Kas seda tehakse kahe aasta pärast, nelja aasta pärast, kuue aasta pärast, aga ühel hetkel see mõistlik korraldada oleks, sest seal on ju näiteks ka see asi, et kui praegu sotsid propageerivad automaksu, mis on absoluutne mineviku täiustamine, mil pole mitte mingit mõtet, siis olgu juba transpordikindlustusmaks automaksu asemel ja viiakse autokasutust alla. Mõelge ääremaade peale. Nii et ma räägin üleriigilist juttu.

Okei, kas teised saavad ka aru, et Hardo Aasmäe räägib siin helesinisest unistusest. On see teie arvates nagu reaalne või?

Rannala: No mina ütleks nii, et kui sa ütled, et ärme sori minevikus ja vaatame helge tuleviku poole, siis ma arvan, et sa tegelikult mingis mõttes just sorid nagu selles minevikus, sest me oleme sinuga

elanud sel ajal, kui räägiti helgest kommunismist ja sellest, et kõik teenused saavad olema tasuta ja kõigile tema vajaduste järele. Sellel teel me läheksime nagu tagasi sinna sotsialismi poole ikka.

Aasmäe: Vastupidi, ma just algatuseks selgitasin, et selleks on majanduslik vajadus, et see ei ole keisri armukiri, et nüüd tulge, teil on priius.

Ei no aga hea küll, on teie arvates mõttel nagu jumet või no üldse ei ole? Või Aasmäe teeb siia oma Rooma klubi ja üritab mingisuguseid ülejäärmise sajandi visioone nagu esitada?

Rannala: Ideed, mis esialgu tunduvad, et neil pole mõtet. Ma usun, et kaalumist tasub, aga sellega minu poolt see pooldamine nagu lõpeb ka. Minu jaoks on alati küsimus, et mis on need probleemid, mida me lahendame. Ka Tallinna ühistranspordi puhul. Kas meil on probleemiks see, et meil on ühistranspordis vähe inimesi, meil on neid sinna juurde vaja, või meil on probleemiks, et autodes ja autoga sõidab liiga palju inimesi, et meil on liiga palju autosid. Kui autosid on liiga palju, kas siis tasuta ühistransport neid ära meelitab. Mispärast nad on täna autodes? Kas nad on sellepärast, et kuukaart on liiga kallis. Kui võtta kuukaart ja jagada see tööpäevade arvuga, siis see teeb alla ühe euro päevas ehk siis mingile osale elanikkonnast tõesti liikumisvajadus on ikkagi üsna oluline vajadus nii nagu joogivesi või õhk. Me peame liikuma, et oma elukvaliteeti säilitada, autosid paljud ei jaksa pidada, ehk inimestel on seda tõesti vaja. Kellel on raske, kellel on probleem. Aga nüüd on küsimus, et kas me saame inimesi autodest välja ja see lahendus, mida täna pakutakse, ei garanteeri midagi.

Okei, me teeme Euroopa tasemel Tallinnas endale parima ühistranspordi. Kas me saame inimesed autodest välja?

Rannala: Suurema tõenäosusega, kui seda, et me pakume seda lihtsalt tasuta ja teeme ta sotsiaalabiks, kuhu võib-olla väga paljud inimesed ei tahagi tulla.

Aasmäe: Osasid inimesi ei saa kunagi autodest välja.

Rannala: Täiesti selge, Tallinnas on selliste inimeste osakaal umbes 5 protsenti.

Kui sa avaldad survet, paned kas või ummikumaksu peale nagu London tegi, kes nüüd, tõsi küll, kavatseb loobuda sellest.

Aasmäe: Ei no ummiku maksustamisest peaks igal pool loobuma. See ...

Rannala: Ma ei ütleks seda, pigem on see, et meetmed peavad käima kooskõlas. Liikumine ja transport on suhteliselt keeruline selline kooslus, osa ökosüsteemist.

Kas me tahame siis üldse ühistransporti korralikku või me ei taha seda? Kas ta peaks olema? Meil on igas peres auto, meil on vahel peres juba mitu autot.

Rannala: Ei ole! Alla 50 protsenti.

Eestis on registreeritud ligi 600 000 autot näiteks.

Rannala: Pooltel leibkondadest on Tallinnas auto. Nii et me ei saa rääkida enamusest. Et nad tänaval hakkavad silma, see on sellest, et auto võtab tänaval rohkem ruumi ühe inimese kohta. See on ligi 20 korda rohkem tänavaruumi kui ühistranspordi üks inimene.

Näiteid on igasuguseid. Me ei pea vaatama ainult Euroopa Liitu. Vaatame kuskile lähinaabrite juurde. No on kehv ühistransport ja jääbki nii. Sõidame autodega, kellel on ja tänapäeval saab auto osta juba väga tagasihoidliku raha eest.

Vapper: Tallinna linnavolikogust käis ka eelmisel sügisel läbi projekt Tallinna ühistranspordi arengukavast ja selles arengukavas olid välja toodud need probleemsed asjad. Seal oligi transpordi

planeerimine, liiklussagedus, vananenud park. Need on need probleemid, mis tegelikult vajavad lahendamist. Tasuta ühistransport neid probleeme ei lahenda.

Aasmäe: Tasuta ühistransport lahendab ainult selle küsimuse, see ei lahenda kõiki ülejäänud asju, see lahendab ainult selle, et lihtsustada seda rahastamise süsteemi. Kui raha kättesaamiseks kulub peaaegu sama palju raha kui kätte saadakse, siis see tühi töö ja vaimunärimine ei tasu ära. See ei lahenda üldse seda, kas bussid on uued ja paremad, kas liiklusvõrk on mõistlik või mitte, need on absoluutselt teised asjad. Selle enne ära tegemisega on veel üks asi, ma natuke seletan jälle ette ...

Seda sa oskad.

Aasmäe: Kunagi maailmas ei ole uuenduste jaoks teatavasti soodsaid tingimusi. Alati võib öelda, et me teeme uuenduse siis, kui need eeltingimused on täidetud ja tõepoolest, on juhtumeid, kus teatud tingimused peavad olema täidetud, aga alati selle mineviku täiustamise puhul, nagu ma armastan ikka öelda, on üks oht. Oht väikekodanlikul perekonna puhul, kes tuleb kokku ja ütleb, et lapse saamisega on veel aega, on vaja autot, auto saadud, on vaja suvilat.

Sa tahad öelda, et tuleb anda piitsa ja asi ära teha lihtsalt?

Aasmäe: Oot, oot. Edasi läheb hullemaks.

Et tuleb enne laps valmis teha ja siis hakata autot ostma?

Aasmäe: Ei, ei, asi läheb veel hullemaks. Siis öeldakse, et meil ei ole veel aed välja kasvanud lapse jaoks ja siis kui sinnamaale jõutakse on naine vana, auto vana. Tuleb uus auto osta ja uus naine võtta, et lapsi saada ja asi lõpeb sellega, et pead naabrinaise lastele kirjutama testamenti. Siin see intelligentsuse koht on, kus ära tabada, millised on hädavajalikud eeltingimused, kui sa tahad ühte uuendust teha, sest muidu võib see läbi kukkuda ja mis on need tingimused, millest võib läbi suruda n-ö hambad ristis tuleviku nimel.

Me oleme ühe inimese suhtes väga ülekohtused olnud. Meie vaataja Kalev on juba tükk aega liinil ja tahab sõna sekka öelda. Tere õhtust!

Kalev: Tere õhtust, jah, ma olen juba tükk aega oodanud ja jälginud teie seda vaidlust. No tulge ülevalt alla maa peale, mina olen seal.

Meil stuudio on esimesel korrusel, muide. Ei ole viga, meil on väga madal kukkumine.

Kalev: Jaa, te olete kõik seal ülemused nagu öeldakse. Mina olen lihtne trammitöötaja. Ma vaatan seda asja altpoolt ka.

Nii, ja mida te näete?

Kalev: Mina näen seda, et tuleb viia see asi tasuta, teiseks muidugi kesklinn tuleb kinni panna isegi taksodele, mitte ainult eraautodele ja veoautodele. Kesklinn tuleb kinni panna. Siis ei ole vaja Toompeale ka sõita, 101 saadikut autoga üles mäe otsa ja tagasi. Siis ei ole vaja teha parkimisplatse, teid pole vaja parandada, pole vaja neid kontrollima, kas on tasutud või mitte.

No aga inimesed pole kõik terved, mõned neist on füüsilise puudega, kaubad tuleb kohale vedada, kiirabi peab kohale minema.

Kalev: Kaupu võib kohale vedada õhtul kella 11 kuni hommikul kuueni. Teine variant on see, et nendele, kes on puudega, antakse eriluba ja selleks päevaks ainult. Vot niimoodi. Igat moodi on võimalik seda asja ajada ja lihtsamalt teha, mitte ajada asja keeruliseks.

Selge, aitäh teile. Vabandust veel, et pidite nii kaua ootama. Marek Rannala, ma kuulsin, et vahepeal te ütlesite, et täitsa nõus.

Rannala: Päris mitmed asjad, mida ta ütles, olid täiesti õiged. Kas või see, et kesklinn tuleks kinni panna, see et Toompeal ei peaks lossiesine olema autoparkla, see, kuidas kaupa transporditakse. Need on siiski üksikud lahendused, et keegi peaks vaatama seda suuremat pilti, mis on meie liikumine, kus on meie vajadused, kus inimesed elavad, kuhu nad peavad käima ja kuidas nende liikumisvajadust rahuldada. Kui me nüüd kesklinnas keskendumine nüüd ainult ühistranspordile, siis meil kogu see suur pilt jääb kahjuks nägemata ja kahjuks Tallinnas seda suure pildi nägijat ega tegijat ei ole. See on kõik killustatud eri ametite vahel.

Okei, me rääkisime natuke enne saadet sellel teemal ja üldiselt tundub, et me oleme selles nagu ühisel seisukohal, et 1. jaanuarist 2013 see asi tehakse ära. Nad teevad ära. Jõuga. Tundub nii ja Kalle Klandorfi jutust täpselt samamoodi tuli välja. Mis hakkab siis toimuma?

Aasmäe: No ütleme nii, et oleks hirmus kahju, kui see halva ettevalmistuse ja puuduliku läbimõtle mise tõttu läbi kukuks.

Okei, täpsustame. Mis on sinu arvates läbi kukkumine või mis peab toimuma, et seda asja võib nimetada läbikukkunuks?

Aasmäe: No see, kui ta ei osutu jätkusuutlikuks. Kui 1. jaanuarist on tasuta, siis iseenesest sellel päeval ei juhtu ju mitte midagi. Linna tugevusvaru on ju sedavõrd suur, kuude viisi ta ju püsib. Sa oled ju eelarvet vaadanud, põhimõtteliselt ta kuude viisi püsib. Küsimus on selles, et kui ei ole jätkusuutlikku süsteemi, normaalse bussi-trolli-trammipark ei uuene, seal on ju mingisugune tsükkel või järjepidevus peab olema. Teine asi ikkagi see transpordi optimeerimine, kus on see autode koht, kus on trollide koht ja kus on uute trammiliinide koht. On ju paar trammiliini tuleb ehitada, see on karjув vajadus juba ammu. Ses mõttes oleks muidugi äärmiselt kahetsusväärne, kui see läbi kukuks ja praegu see õhkkond, mis ühiskonnas on, siis praegu me oleme olukorras, kus me võiksime alustada seda arutelu. Kusjuures tasuta ühistransport on ainult üks osa sellest, et mis me siis ikkagi teeme. Me oleme kihilipsukujuline linn ja siin on omad probleemid. Kohati mil on nagu miljonlinna transpordiprobleemid. Ja eeliseid täpselt samuti. Transpordikorraldus saab ainult sellel kohal ja sellele kohale omane süsteem muutuda nagu öeldakse mõistlikuks. Praegu inimesed on teatud mõttes nagu kõhklevad. Ühed ütlevad, et kust see raha tuleb. Mina räägin aga jälle seda, et kust see raha ei olegi enam, noh. Ja nüüd, volikogus olete seda arutanud?

Vapper: Ma tahan just öelda, et Aarne just enne ütles, et sa viskasid mulle kinda, ma olen volikogu esimees ja miks te seal siis nii teete. Ma tahaks öelda, et volikogus ei ole ju ühegi sõnaga avatud neid plaane. On ainult juttu olnud sellest, et tuleb tasuta ühistransport.

No Kalev, mis kinda, ma natuke irriteerisin.

Vapper: Ei, ma sain aru, ma mõistan sind, aga ma viskan nagu selle lauale ja ütlen, et mis sa arvad, et volikogus on arutelusid toimunud või? Kui linna eelarve tuuakse sulle neljal paberilehel, siis mis arutelu saab siis sellega kaasneda? Ühistranspordi arengukavast ma ei räägigi, seda pole tehtud

Mingi tööversioon on olemas.

Vapper: No kuskil võib-olla kellelgi on, aga ma toon siin ainult ühe näite, et kuidas Tallinna linnavalitsus jutumärkides edukalt toimib selliste linnavalitsuses sündinud plaanide järgi on näiteks see sama, andke mulle nüüd andeks, aga see on minule väga valus teema, on see paadimaks. Paadimaks kehtestati linnavalitsuses jõuga. Ma hoiatasin ette, et sealt ei tule seda 10 miljonit, maksimumsummaks ma ütlesin 100 000, tuli 50 000 krooni ja 10 miljonit sooviti. Siis ta võeti maha ja ma kardan, et kui linnavalitsuses sünnib samamoodi selle tasuta ühistranspordiga, siis lollis olukorras.

Aga tegelikult peaks kõvema häälega just seda rääkima, et peaaegu poole miljoni elanikuga linnas ei ole olemas transpordi arengukava aastani 2020, vaid on olemas mingi poolhõmar tööversioon, et alles selle hääletusega tuli see välja. See on vähemalt hea ja selle hääletuse teene.

Rannala: See ei ole midagi uut ...

Spetsialistile loomulikult mitte.

Rannala: Ja ei ole ka tegelikult Tallinna vabaihenduste võrgustikule uudne, sest selle arengukava kallal on koostööd tehtud ja alles neljapäeval käisime transpordiametiga kohtumas ja arutasime, et mis siis toimumas on, kui kaugel arengukava on, miks see seisma on jäänud, miks seal pole sõnagi juttu tasuta ühistranspordist ja need asjad, millest me siin räägime, mis on Tallinna ühistranspordi probleemid, need on tegelikult seal kõik kirjas. Seal on isegi tabelis öeldud, kui palju on nende lahendamiseks raha vaja. Aga seal on tühjad tulbad taga, selle koha peal, et kust see raha leitakse, sest siia maani kõikide probleemide lahendamine on edasi lükatud, kuna raha ei ole.

Nonii, ütlesime juba, et Tallinna linnavõimu esindaja on täna puudu ja mis me neist ikka peksame, neil on praegu niigi raske, aga räägime konkreetsest kavast. Kui tööpoolest see jõustub, siis on midagi nagu toimumas. Mirjam kirjutab meile: „Tallinn võiks teha proovinädala, siis näeks reaalselt, kuidas rahvas transporti kasutab, palju laamendajaid on, kui ülekoormatud bussid saavad olema ja kui aeglaseks ning vaevaliseks muutub liikumine.“

Rannala: Harjumused muutuvad väga pika ajaga. Need nädalaga ei muutu. See võtab aastaid, enne kui need tasakaalud paika nihkuvad. Aasta võiks ju proovida, aga arukas linn toimetaks nii, et igasuguse mõju uurimise ja tasuvuse arvutise teeks enne, millised on need kulud, seaks need kõik ritta, millised on sotsiaalmajanduslikud tulud, mida ühiskond sellest võidab, et selline otsus tehakse. Paneks need kõik kokku ja siis teeks uuringu. Selle uuringu oleks kindlasti selle raha eest saanud ja väga võimsa, mis praegu kulutatakse küsitlusele ise samal ajal öeldes, et öelge jah. Meil oleks vastused teada ja siis muidugi võib teha ka veel prooviperioodi, et kuidas see aasta jooksul toimib, et siis on meil kõik teada.

Aga see just, et bussid lammutatakse ära, graafikud lähevad sassi. Kõik see, mida hääletuse vastased praegu räägivad.

Rannala: Eks inimestel ole hirmud ikka, katastroofe otseselt ei tule.

Aasmäe: Eks siin on niisugust asjatundmatut kriitikat, aga selliste suurte muutuste puhul alati alustatakse alusuuringutest. Kui põigata kõrvale, siis küsimus, mis peaks saama vanast Mustamäe elurajoonist, siis praegu alustatakse justnimelt uuringutega. Peame enne selle asja endale selgeks tegema ja siis vaadata, mida on võimalik muuta ja mida on mõistlik muuta. Mina ikka kordan, et me peaksime seda võimaluse korral vaatama üleriikliku probleemina. Mitte ainult Tallinn, vaid ka suuremad ja väiksemad linnad, praamiliiklus. Mõtlemissaad on küll ja ega see Eestimaa nüüd nii vaene mõistusest ei ole, et kui see oleks korralikult koordineeritud ja siht silme ees, siis mõtleks välja.

Sageli on häda mõistuse pärast, et mõistust nagu on, aga ei taheta kuulda võtta.

Aasmäe: Alati on see, et kas see mõistus ja mõtlemine on korrastatud või ei ole. Igaüks mõtleb isesoodu, no olgu siis tarku nii palju kui tahes, midagi ei tule sellest välja.

Vapper: Ma ütleks, et küsimus on ka selles, et mida me taotleme. Kas me taotleme edu järgmistel valimistel või me taotleme kvaliteetset teenust linnakodanikele.

Aasmäe: Kuulge mehed, valimistaegne periood on nii lühike, et sedalaadi muutuste läbiviimiseks see periood on nii lühike, et siin ei ole võimalik selle perioodi puhul, kui me räägime üleriiklikust asjast, ei ole võimalik seda lõpule viia. See ei ole kahe-kolme aastaga.

Rannala: Aga üks põhimõtteline küsimus mul ikkagi on. Eestis on üpris palju hajaasustust, mida ühistransport ei hakka kunagi korralikult teenindama. Kui me nüüd tahame kõigile inimestele seada peale maksu, siis suur osa inimestest kasutab ühistransporti võib-olla korra aastas. Mis on nende motivatsioon selle maksu maksmiseks, mida see lahendab. Kas see tasuta ühistransport viib neile teenuse lähemale ja tõstab seeläbi nende elukvaliteeti või nad lihtsalt teavad, et kuskil kaugel on tasuta ühistransport, see on minu jaoks üks selle päris hea idee üks tõsine miinus.

Aasmäe: Tervisekindlustuse puhul on ka niimoodi, et inimesed maksavad aastaid ja üldse arsti juurde ei lähe.

Rannala: Lähevad tasuta arsti juurde, sest tasuta teenust ei saa kätte.

Aasmäe: Ühe sõnaga me oleme jõudnud olukorda, kus me saame aru, et see on väga keeruline põhjalik asi, mida tuleks süstemaatiliselt arutada, et jõuda selgusele, mis on selles asjas mõistlik ja mis mitte.

Rakendagem sookvoote ja andkem selles saates sõna ka esimesele naisterahvale. Ene, meie vaataja, tükk aega ootab juba. Tere õhtust.

Ene: Tere õhtust! Mina tahtsin seda öelda, et ma vaatasin, mis te tegite siin Tallinna linnas ja küsitlust. Peamiselt kes sellele küsitlusele vastasid olid vanad inimesed, pensionärid. Neil äkki ei jätku enam ruumi bussis istuda. Te ju teate seda, et 65mdast eluaastast sõidavad nagunii kõik pensionärid juba Tallinna linnas tasuta, mida meie, Jõelähtme valla inimesed endale üldse lubada ei saa. Meil on tohutu kallid piletid, ole või 100-aastane, ikka sõidab sama kalli hinna eest. Mina leian, et ikka noortele inimestele peaks ka ikka vastu tulema, mitte arvestama pensionäride arvamusel, et nad on vastu. Paljudes perekondades on nii palju noori, kes kõik peavad sõitma ja sissetulekud on niivõrd väikesed. See oleks ikka nii suur abi ja mina leian, et selle asja üle üldse ei tuleks arutada.

Aga teie pooldate siis tasuta ühistransporti?

Ene: Kindlasti pooldan!

Aga teie ütlesite, et te olete Jõelähtme vallast, teid see asi ei puuduta üldse.

Ene: Mind ei puuduta, jah, aga mul on sugulased ja lapsed, kes sõidavad Tallinnas.

Aga kuidas teile tundub. Te elate ju Tallinna lähedal. Tuleb järsku Tallinna piir ette ja teie käest küsitakse piletiraha, aga tallinlase käest ei küsita.

Ene: Minule see muidugi ei meeldi. Ma pean praegu ka, meil on väga kallid toiduainetekauplused siin, kui ma tahan tulla linna odavamaid ostusid tegema, siis ma pean tohutu raha maksma selleks, et linna saada üldse.

Selles mõttes olete te Hardo Aasmäega ühte meelt, et kogu Eestis peaks olema tasuta?

Ene: No seda kindlasti! Vähemalt pensionäridele, kelle pension täna on isegi nii tohutult väike.

Aitäh teile, Ene. Meie vaatajad on täna muidugi üliaktiivsed, sest teema puudutab meid kõiki. Mart ütleb: „Kui elasin Brüsselis, siis kasutasin rõõmuga ühistransporti. Kasutaksin ka Eestis, kui võrgustik oleks hea ning ei peaks lõputult ootama. Seega võiks kasutada lisaraha korraliku ühistranspordi ülesehitamiseks. Oleksin nõus ka kuus 50-60 eurot maksma.“ Ehk siis vanas rahas peaaegu 1000 krooni. No kahtlane, kas inimesed oleksid nõus nii suuri summasid maksma.

Rannala: Kuidas keegi. Me ei saa ühe vitsaga kõiki lüüa. Jällegi, see töö on ka tegemata, et kui paljudel inimestel on probleeme. Kus need inimesed on ja kus nad elavad ja tõesti aitame neid. See aga ei tähenda seda, et mina, kes ma ole nõus selle eest maksma, ma tuln täna ka siia ühistransporti kasutades, et miks peaks mulle peale suruma seda tasuta lahendust, kui mina tahaksin tegelikult hoopis

kvaliteeti. Kui ma tahan kesklinna, siis ma tulen ühistranspordiga. Kui ma sõidan Maarjamäelt Tehnikaülikooli juurde, siis ma võtan alati auto.

Tasuta ei anna teile kvaliteeti?

Rannala: No absoluutselt. Kui ma kaotan oma päevast ühe tunni ehk igas kuus kaotan 30 tundi, seeläbi kui ma iga päev käiksin ...

Te olete veendunud siis, et kui tuleb tasuta, siis on kvaliteedi langus paratamatu.

Rannala: Ta ei pea langus olema. Täna ei ole kvaliteeti, mis mind kõigis suundades rahuldaks.

Aasmäe: No see praktikas jaotub ikka sedamoodi, et inimesed jaotuvad nii, et kes on nõus seda kasutama, kes on sunnitud seda kasutama, kes võivad, kes kaotavad. Gibraltar on suhteliselt väike, aga nemad tegid ju tasuta ühistranspordi, sest nad ei saa tänavaid laiemaks teha. Me ei saa ka tänavaid laiemaks teha, meil on majad ees, neil on kaljud ees. Mitmel pool mujal seda juba vaikselt juurutatakse. Aga sellel ei ole ikkagi seda keisri armukirja mõtet, vaid selleks on majanduslik vajadus. Nüüd selle peaks väga põhjalikult läbi vaatama kõiki kõrvalmõjusid.

Vapper: Üks elementaarne võtte, mis johtub kogu sellest loogikast, on see, kui eesmärk on viia ühistransport tasuta. Eesmärgiks, et inimesed sõidaksid vähem autodega, tuleksid rohkem sõitma ühistranspordiga. See on selge, et on ühistranspordis rohkem inimesi. Niisiis tuleb suurendada sagedust, tuleb osta uusi busse, trolle, tramme. Praeguse seisuga on etteprogrammeeritud, et kui need inimesed tõesti jätvavad oma auto seisma ja tulevad ühistransporti, siis see kvaliteet langeb veelgi.

Rannala: Aga siis peakski olema kindel eesmärk, kas meil on vaja vähem autosid või ...

Aasmäe: Mina jällegi olen harjunud mõtlema üle Eesti. Tõenäoliselt need eesmärgid ka veidike kõiguvad, kui me räägime siis Tallinnast, meil on siin üks probleem. Aga maakonna puhul, kus üks keskus peaks olema kättesaadav, sul on vaja minna arsti juurde, saada seda, teist ja kolmandat. Majandusministeeriumgi on välja arvanud, et teatud hajaasustuse puhul on odavam osta inimesele auto kui doteerida bussiliini. Siin tuleb nii ka mõelda. See on küll väga metsik näiteks mõnele inimesele öelda seda, et ta elab metsaservas, talle ostetakse auto.

Nüüd on džinn pudelist väljas. Tasuta autod?

Aasmäe: Ei no aga kui hakkad arvutama, siis mõnel hetkel ongi see soodsam kui doteerida bussiliini.

Vapper: Mina ütleks, et peaks usaldama spetsialiste. Selles mõttes, ma ei tea, kas Tallinna linn on pöördunud spetsialistide poole. Muidu Harjumaal on olemas ühistranspordikeskus, kellega Tallinna linn peaks koostööd tegema.

Üks tark on öelnud, et tõe kriteerium on praktika, et nüüd kui meil tulevad, mis see oli, nr 4 liin Tallinnas, uus tramm. Number neli, jah, et siis ülejäänud Eesti muidugi ei tea, kust number neli sõidab, aga tallinlased ehk teavad. Siis uued rongid tulevad, alguses elektri ja siis tulevad need teised ka. Nii, kas see on nüüd siis n-ö esimene tõhetk, et nad on mugavad, uued, ilusad, läigivad, keegi ei ole ära jõudnud reostada veel. Kas selle pärast hakatakse nüüd rohkem kasutama siis ühistransporti?

Rannala: Jälle üks detail, võetakse üks jupp, üks ühistranspordiliik. Aga tervikpilt, kust kohast kuhu inimestel on vaja liikuda? Kui kaks kolmandikku Pirita inimestest töötab väljaspool oma linnaosa ja väga paljud töökohad on kolinud kuhugi Tammsaare tee äärde või maksuamet isegi kolib sinna, siis ühistranspordiga sõites kulub aega 50 minutit Tallinna kodulehe järgi arvutades. Autosõit võtab 10 minutit. Siis kas see sõit on tasuline või tasuta või sinna kust kohast läheb tramm, siis see lõpptulemust väga palju ei mõjuta.

Nojaa, ma saan sellest jutust aru, aga vanake Hotabõtsit meil ei ole, kes teeb kepiviibutuse ja Tallinn on Euroopa tipus oma tasuta ühistranspordiga.

Rannala: Aga siis vaatame, kuhu seda raha eeskätt panna, kus toob see kõige rohkem kasu. Selleks on välja töötatud sotsiaalmajanduslik tasuvuse analüüs.

Aasmäe: Pealegi me peame alati arvestama sellega, et kui keegi ütleb, et tema ei tule pidusse, sest tema kodus pole kõik riided uued, niikuinii me oleme olukorras, kus on uued, pooluued, poolpidused. Paratamatult inimesed on meist targemad alati. Kui on vaja minna maksuametisse, sinna saab 10 minutiga, siis sinna sõidetakse autoga, kui aga näiteks kiirtramm tuleks Haabneemest kesklinna 15 minutiga, siis kesklinna sõidetakse sellega ja tegelikult inimesed hakkavad tegema valikuid, me ei saa nende eest teha. See on nagu pargi planeerimine, kus pannakse kõik teed paika ja lähed üle muru ja pärast tehakse sinna tee.

Maksuametisse mõnikord viiakse ka, mitte vabatahtlikult. Kuulge, head külalised, selle jutu eest ja unustasin küsimata, et ega te hääletamas käinud ei ole? (Ütlevad ei) Selge, ja ma saan aru, et ei lähe ka?

Rannala: Kuigi vabaihenduste võrgustik petitsiooni näol korraldanud oma hääletuse, et kes tahab, võib seal oma sõna sekka öelda.

Selge pilt. Täna saatesse tulemast ja mõistagi oleme teie ees järgmisel teisipäeval.

Lisa 3. Intervjuude transkriptsioonid

Lisa 3.1. Aarne Rannamäe - saatejuht

Räägime alustuseks veidi taustast. Mis on teema valimisel kõige tähtsam kriteerium, mille põhjal teema valitakse saatesse?

No mitu kriteeriumi on tegelikult. Üks kriteerium on see, et oleks päevakajaline, et oleks seotud kas lähiminevikuga, eelmise nädala või päevadega või kohe-kohe tulevate asjadega, kui on teada mingid asjad, et ees seisavad. Teine asi on see, et kuna me oleme eetris teisipäeva õhtul kaheksast üheksani, ühel vaadataval saateajal, siis et oleks kindlasti ka huvitav jälgida.

Milline on saade, mida on huvitav jälgida?

No huvitav tähendab seda, et oleks võimalikult paljusid inimesi puudutav. Saate valimisel on muidugi oluline ka see, et oleks lihtsalt huvitav, et oleks väitlust, et üldse tekiks väitlust. Mõned teemad on ju sellised, kus ei olegi erinevaid osapooli, on ainult üks osapool. Saates aga et oleks argumendid poolt ja vastu, et saates oleks mingisugune, et teemal oleks mingi konflikt. Konflikt muidugi kõige paremas mõttes. Ja see ongi, need ongi kolm kõige tähtsamat asja, millega me arvestame saate teema valimisel.

Milline on peamine põnevuse tekitamise viis VK saates? Teatavasti on ERRi ja erakanalite meelelahutuse pakkumine üsna erinevate võtetega. Mis on erakanalis kasutusel, pole just eriti sobiv Rahvusringhäälingus. Näiteks labaseks muutumine, odava populaarsuse otsimine. Et mis on just VK puhul see põnevuse tekitaja?

Jaa, aga mina leian, et läbi vastasseisu või läbi konflikti selgub ka noh, asi nagu avaneb. Ma ei taha öelda, et selgub nagu tõde, sest et ega siis saate eesmärk ei ole tõe välja selgitamine. Aga et seal on, et jõuda asja juureni, selleks on vaja nii teha. Selleks ongi üks asi, et ma provotseerin. Seda heidetakse mulle pidevalt ette, et kuidas saatejuht võib nii mõelda ja kuidas ta võib nii öelda. See ei tähenda seda, et mina nii mõtlen või et ma ütlen, seda, mis ma just parasjagu mõtlen. Sageli on see saate elavdamise mõttes ja huvides tehtud ja kuna ma olen esinejate seisukohtadega, noh, ütleme 80 protsendil juhtudest kursis eelneva tööga, siis ma tean tegelikult, mida nad üldjoontes mõtlevad ning mida neilt oodata on. Seega mind siis ja kui ma näen, et seda saates ei tule, siis ma pean provotseerima. Ma provotseerin täiesti teadlikult.

Nii et provotseerimine on võte, mida te endale lubate, ning see ei seostu teie jaoks erakanalite kollasusega?

Ei, see ei ole kindlasti mitte kollaseks muutumine ega mingid n-õ allapoole vööd löögid, vaid ma teen seda täiesti teadlikult, jah.

Kui palju te peate külaliste valikul silmas seda, et oleksid olemas vastasleerid?

No poolt ja vastu ja vahel võib olla nende seas mingisugune neutraalne, kes tunneb teemat, on sellel teemal sõna võtnud või vähemalt tunneb teema vastu huvi. Kui inimene ikka ei ole mõelnud selle asja peale, millest me räägime, siis, ega siis kui lambid lähevad põlema ja mikrofonid lahti, ega siis ei tule ka midagi. Nii et see on peamine kriteerium. Poolt, vastu peavad olema, aga ka külalise huvi teema vastu.

Kui palju te arvestate külaliste valikul seda, kui hea väljendusoskusega ta on või kui sujuv kõneleja?

Jaa, ikka kindlasti arvestame, sest meil on. Meil on üldjoontes, ütleme 70 protsenti läinud see asi õnneks täkke, aga vahel on ka tõelisi ebaõnnestumisi. On olnud, et kutsud inimese kohale ja ta on väga palju kirjutanud sellel teemal või sellele lähedastel teemadel ja kes saates on siis hoopis vait. Et kui ta on ikka täiesti vait, et ega siis ma ei saa ka teda tülitada siis lõpmatuseni. Siis on vait, aga ütleme kuue aasta jooksul on selliseid külalisi meil olnud noh, ma ei tea, umbes kolm kuni viis, keda peab kõvasti tagant utsitama ja kes ei räägi. Alati on meil nii, et ühed on sõnakamad ja aktiivsemad ja teised on vähem ja passiivsemad, aga on olnud kaks-kolm juhtumit, kus külaline on täiesti, on nagu võõrkeha istub saates. Seda on olnud. Kusjuures tuntud inimestega.

Kui palju te saate käigus toimetajaga suhtlete?

Saate käigus ma suhtlen toimetajaga nii palju, et tema saadab mulle Skype'i teel arvutisse need kirjad, mis tulevad saate ajal, arvamused. Lisaks ütleb ta vahel, kui mõni tahab sisse helistada või on ta sisse helistanud ja vääriks kuulamist ja eetrisse pääsemist. See on ka praktiliselt kogu suhtlus saate ajal.

Kui oluline on see, et kõik külalised saaksid saate käigus võrdselt sõna, kas te jälgite seda?

Ma üritan seda, aga see kindlasti ei õnnestu, sest inimesed on väga erinevad. Mõnda peab ikka väga palju utsitama, teine võib jällegi lõpmatuseni rääkida.

Kui nüüd võtamegi ette lobisejad kui rääkijate tüübi. Kui nad räägivad huvitavat ja põnevat juttu, siis küll, aga kui nad jäävadki lobisema ja ennast kordama. Kuidas te siis käitute?

Siis, kui see asja edendab, siis ma teatud piirini seda asja talun. Aga kui ma näen, et see piir on ületatud ja teised külalised on nagu kohmetud, lihtsalt sellepärast, et mõni on väga lobisemishimuline või joviaalne ega hooli teiste arvamusest või ei arvesta teistega, siis ma loomulikult pean sekkuma ju, tegema mõne märkuse, võib-olla ka irriteeriva, pakkuma kellelegi teisele sõna ja nii edasi. Selles mõttes, et ega tunnine otsesaade on alati loterii. Et sa võid ju tahta mida iganes. Kui sa pärast saaksid, räägid kolm tundi ja sellest tund aega kokku monteerid, siis oleks see hoopis teistsugune saade kui praegu otsesaade. Kuna aga otsesaade on teistmoodi, otsesaatel on omad võlud, aga samas on ka, no ma ei ütleks, et see on puudus, aga saaks alati teistsuguse saate, jah.

Ja kui nüüd rääkida nendest, kes on vastupidi just vaiksed ja tagasihoidlikud külalised. Kuidas nendega tuleb käituda, et rääkima saada? Kas võib juhtuda, et intrigeerimine vajutab neil suu veel rohkem lukku?

Jaa, seda on ka vahel juhtunud. Mõnda ma aitan. Mõnda ma aitan heatahtlikult, mõnda ma aitan mitte nii heatahtlikult. Kui on kõva ütleva olnud kogu aeg ja järsku on nüüd suu lukus, siis ma vahel aitan teda irooniliselt. Et jah, igasuguseid juhtumisi on. Inimene võib saates jääda suu lukku mitmel põhjusel.

Kuidas käitute, kui saates tekivad verbaalsed rünnakud. Näiteks üks külaline hakkab teist jõuliselt ründama, solvama või arvamust halvustama?

Minule see meeldib. Ütleme nii, et jutusaate tegemine otse ja sellise koosseisuga, et neli inimest on studios. Meil on ka kolm olnud algusaegadel. Ega see ei ole Eestis kõige lihtsam tegevus. Mõnes teises ühiskonnas, mõne temperamentse rahvaga oleks seda tunduvalt lihtsam teha, aga Eesti inimene kord juba on nii, et kui ta on väga vilunud esineja, nende hulka kuuluvad tavaliselt kas sellised kindlad inimtüübid või erinevate elukutsete kategooriad. Noh, poliitikud, mitte kõik. No enamasti mingid teadlased, sotsiaalteadlased, kes on harjunud esinema, mitte ainult siis teles, vaid ka loengutega. Et nendega on lihtsam, aga kuna meie saate eesmärk on tuua saatesse või korrata inimesi võimalikult vähe, et ma arvan, et kuue aasta ja ma ei tea, palju neid saateid on olnud, mingi 180 või 190, et nende saadete jooksul on meil üks inimene käinud maksimum kolm korda. Neid inimesi, kes meil on käinud kolm korda, no võib-olla on kümnekond, võib-olla vähem. Me üritame ikka alati saada nii-öelda uusi nägusid ekraanile, aga noh, Eesti on ju väike ja kui sa kutsud siia mõne sellise, keda sa arvad, et ta oma elukutse poolest võiks sobida, siis sa võid väga vabalt alt lennata, et ta ei avane lihtsalt saates, ta ei hakka rääkima ja kõik. Tal võib olla väga palju mõtteid, ta võib olla oma seltskonnas õlleklaasi taga või ma ei tea kus, väga jutukas ja lobisemishimuline, aga saates on hoopis teine situatsioon.

Mitmete külaliste puhul peab hakkama saama ka demagoogiaga. Nagu te ütlesite, Eesti on väike ja mitmed inimesed ongi sellised, kes ei taha vastanduda, tahavad endast paremat muljet jätta või lihtsalt mõnele kõrgemale institutsioonile meeldida.

No otseselt poliitikuil on meil vähe. Kui on, siis on sellised passiivsemad liikmed. Aeg-ajalt me küll mõne Riigikogu liikme kutsume, aga näiteks meil ei ole kunagi olnud ühtegi ministrit saates. See on teadlik valik. Aga noh, eks see ole minu ülesanne irriteerida natuke, kui keegi hakkab demagoogiat ajama. Ja kui ma näen, et teine inimene, kes on tal vastas, kes on vastaspoolusel oma mõtete poolest, ei taha või ei saa või ma ei tea, mis põhjusel ei ütle seda välja, mida ma tean, et ta võiks öelda, siis ma ütlen ise tema eest. Ja siis see inimene ka vahel avaneb selle peale. See inimene, kes tavaliselt on muidu vait, mis iganes põhjusel siis. Noh, et ma pean selles mõttes jälgime kogu aeg, et need seisukohad, mis on vajalik välja öelda, et need saaks saates välja öelda kas või minu suu kaudu. Et vahel on meil läinud mõne ühe külalisega ka selliseks omavaheliseks kukepoksiks. Seda maksimum kaks kuni kolm minutit, rohkem ma ei või seda endale lubada, sest teised vaikivad siis. Nii et see nelja saatekülalisega saade on ikka omapärane formaat, et need inimesed käituvad ju neljasilmajutus või üks ühe vastu jutus hoopis teistmoodi. Või kui oleks formaat selline, et saatejuht ja üks poolt, teine vastu mingil teemal, siis oleks ka teistsugune, aga see neljane komplekt käitub suhteliselt äraarvamatult. Eriti kui on tegemist inimestega, kes, no inimene ikka mõtleb saatesse tulles, et mis rollis ta võiks olla. Nad saavad ju aru, miks nad sinna kutsutakse ja kui nad vaatavad teisi saatekülalisi, siis nad vaatavad, et nende roll on niisugune.

Ehk siis külalised määravad oma rolli ka vastavalt teistele ning käituvad selle järgi, mida nad arvavad, et neilt oodatakse?

Jah, et mõni targem ja kogenum esineja küsibki, et mis rolli sa mind tahad. Selle peale ma ütlen, et ole sina ise. Kui sa oled olnud kogu aeg nendel seisukohtadel, et siis oled selles saates ju ka. Sa ei saa ju võtta mingit teist seisukohta.

Olete tundnud ka, et keegi on kohe silmnähtavalt solvunud sellise provotseerimise peale?

On ikka, aga noh, ega ma ei saa seda südamesse võtta. Ega ma ei tee seda ju oma mingisuguse ego rõhutamiseks, vaid see on nagu saate huvides.

Kuidas te sõnastaksite, mis rollis te end saate jooksul kõige rohkem tunnete? Kas näiteks ka osana vestlusringist ehk vabariigi kodanikuna, intervjuueerijana, suunajana või hoopis midagi muud. Et mis on see sagedaseim roll?

Vahel ma olen sunnitud võtma seisukoha, vähemalt näilise seisukoha, et diskussiooni käigus hoida. See pole otseselt intervjuueerija roll selle tavalises tähenduses. Kõige õigem oleks ilmselt sõnastada, et minu ülesanne on olla ikka see katlakütja, kes katla alla puid paneb. Et tuli ei kustuks ja kui vahel ongi nii, et võib-olla see ongi kõige parem võrdlus, et kui tuli läheb liiga suureks, et siis keerata natuke auru maha ja kui on vähe, minu meelest siis ja kui läheb vahel ikka korralikuks sõnasõjaks, siis mulle see isegi meeldib. Siis ma natuke aega lasen sel toimida, isegi kui mulle seda pärast kõvasti ette heidetakse kuskil mingites kohtades, et inimesed ei saanud aru, sest saates rääkisid kaks-kolm inimest korraga ja minu meelest on see täiesti okei. Vahel Eesti inimesel oleks ka aeg üles ärgata ja mitte uinuda sellises saates.

Ehk siis kui on konflikte teema, kus läheb sõnasõjaks, siis te pigem lasete sel toimida ega katkesta?

Jah, ma naudin seda. No ja kui läheb vahel üle piiri, siis noh, ma olen lihtsalt sunnitud seda jahutama paratamatult. Samas ma võin vahele öelda, et räägime ükshaaval, aga vahel ei anna see üldse mingit tulemus, kui meil on siin mingisugused Gräzini-sugused või Riisalu-sugused. Neid on ka teisi, et oh, muidugi oleneb ka teemast. Vahel tundub, et teemat pole ollagi ja teema ei tohiks olla üldse nii konfliktne, aga läheb kohe särinal käima. Samas vahel tundub jälle, et teema on jällegi selline, kus on suur konflikt sees, et kutsud osapooled saatesse ja on tühi kumm, mitte midagi ei tule. Siis tuleb hakata inimesi ise. Noh, tegelikult ma näen seda juba ise varem. Nad tulevad meil alati ütleme kolmveerand tundi või pool tundi enne saate algust kohale. Saade algab tegelikult mitte 20.05, vaid saade hakkab siis, kui inimesed tulevad kohale. Nii et ma olen päris sageli kasutanud enne saadet ka mõningaid nippe, et neid käima saada. Mõnda maha rahustada ja mõnda käivitada.

Näiteks?

No ma olen inimesi isegi teadlikult solvanud enne saadet, no leebelt muidugi, mitte kurjalt. Et siis ta lihtsalt saab aru, et meie oleme eetris tund ega, ja et ta saab aru, et saade hakkab pihta siis, kui ametlikult algab, mitte veerand tundi hiljem kellegi jaoks või pool tundi hiljem ja mõni magab kogu saate maha. Üldiselt jah, selliseid suuri ebaõnnestumisi on ka. Ütleme, et inimene üldse nagu ei avane või ei taha rääkida, et ma ütlen, kaks kuni kolm tükki. Üks ütles kohe saate lõpus, et väga vahva oli kuulata. Selle peale ma küll plahvatasin, et meil siin saates pole kuulajaid vaja, meil on rääkijaid vaja.

Kui nüüd vaadata teemade kaupa. Kui näiteks on selline üldisem ja vähem konfliktsem teema nagu siin oli näiteks see Harta 12 saade. Kas selliste teemade puhul on oht ka, et teema kipub laiali valguma ja on raskem?

Ikka on oht. Mina oma peas mõtlen alati mingisuguse joone välja saatele, et saatel oleks särtsakam algus ja et saatel oleks mingisugune keskpaiga koht ja et oleks ka lõpus mingisugune, et ikka on keerulisem hoida seda põnevust ja teemat, jah.

Kuidas te suhtute oma arvamuse avaldamisse, olgu see siis kas päriselt teie arvamus või saate huvides välja käidud?

No üldiselt see, mis ma saates välja käin, see üldiselt ei ole minu arvamus. Kuigi jah, välja ütlen ma seda nagu oma arvamus. Sest see, enda esitlemine ei kuulu selle saate juurde. Küll aga noh, selline saatejuht, ma nüüd kuidagi ei tea, kas ma olen seda sada protsenti või ei ole, aga saatejuht, kes teab erinevate poolte seisukohti ja teab argumente poolt ja vastu ja kellel on loomulikult ka enda oma arvamus. Mõnikord ma saangi pidevalt süüdistusi, et ma olen kellegi käepikendus, ripats. No parlamendierakonnad kõik on mind selles süüdistanud. See näitab, et asjad on põhimõtteliselt tasakaalus, et vähemalt saates ei tule see väga välja.

Kui saatekülaline on teie isiklik tuttav, siis te pöördu teadlikult tema kui oma tuttava poole?

Jah, neid tuttavaid on palju.

Mõnda te sinatate, mõnda teietate.

Jah, seda teen nimelt. Olen öelnud, et keda ma elus sinatan, seda ma saates teietama ei hakka. Selles saates! On saateid, kus ma loomulikult teietan, aga selles saates ma ei pea nagu vajalikuks. See on arutelusaade. Seda on ju kohe näha, Eesti on ju väike ja ma tunnen. Neid kohti ja aastaid on ju nii palju, kus ma olen töötanud, et paratamatult mõne inimesega sinatad ja mõnega, ma ei käi nendega ju õlut joomas ega vaba aega veetmas, aga ma lihtsalt tänu oma tööle tunnen neid. Keda ma tunnen ja sinatan, seda ma sinatan ka saates. Mõni teeb lausa saate alguses ettepaneku, et kuule, me oleme nagu ühe ala tegijad, et enam-vähem ühevanused, et kuule, tohin ma sulle sina öelda. See tähendab minu jaoks automaatselt seda, et mina ka sinatan teda. Mina ise mingit sinatamist ei algata. Aga jah, neid on palju. Saatest on näha, keda ma sinatan, seda ma tunnen.

Räägime veidi ka saate struktuurist. Kui saate alguses püstitatakse küsimus, siis kas see peab saate lõpuks vastuse?

Ei pea. Otsesaates tunni ajaga me nüüd mingisuguseid, noh, me võime otsad kokku tõmmata ja teha mingisuguse resümee selle teema kohta, et selle teema seis on praegu niisugune, aga me ei lahenda probleeme. Me oleme killuke ühiskonna debatist, kes annab oma panuse, et tuleksid mingisugused mõistlikud lahendused, et asjad liiguksid õiges suunas, aga ega me ei mingit konsensust saate lõpus ei saa ju olla, kui me alustame erinevatel seisukohtadel.

Milline oleks siis ideaalne lõpp saatele, lahenduste pakkumine siis?

Jah, me pakume, mis oleks kõige õigem, ausam, riigimehelikum. Ikka pakume, aga see ei tähenda midagi. Vahel sõimame kedagi, noh sõimame heas mõttes, tsensuurselt. Ja noh, üks ikka poliitikud saavad rohkem nahutada ja aga kuna neid meie saates on väga vähe, siis. Aga noh, kõik see ju jõuab nendeni, et see, kuna seni on meil hästi läinud. Minu jaoks oli see isegi positiivne üllatus, et saatel võib no vaatajaskonna seisukohalt olla niivõrd palju jälgijaid, et poliitikutel, Riigikogul, valitsusel on see saade üks põhilisi vaatamisi, et nad huvituvad. Kui ma mõnikord hiljem kohtun mõnega nendest, siis ma saan teada, et nad vaatavad seda, üldiselt ka vaadatavuse reitingud on head. Minu jaoks oli see jah positiivne, et sellisel tavalisel jutusaatel Eestis, noh, meil on tavaline vaatajaskond sel mingi 90-100 tuhat, parimal juhul 130 tuhat. Et inimesed vaatavad teisipäeva õhtul tund aega, et väga tore. Vahel tundus, et me kõik upume mingisse kollasesse mülkasse ja ongi kõik, et, väga tore. Sama asi on „Foorumiga“ ja AK on oma vaadatavuse kuldajal, kuigi me ei ela mingis kriisis, meil pole sõda. Kui tuleb kriisiaeg, siis AK vaadatavus tõuseb hüppeliselt ja meil ka.

Kas VK vaadatavus sõltub ka teemast?

Jah, sõltub küll. On teemasid, mis paratamatult toovad rohkem auditooriumi taha kui teised.

Mis teemad näiteks on kõrgema vaadatavusega?

Oh, me võime teha näiteks liiklusest. Me oleme teinud liiklusest, me oleme teinud vist paar saadet ja seal hüppeliselt tõuseb kohe huvi ja või siis näiteks homoabielud kuue aasta jooksul, või ütleme siis kooselu erinevate nurkade alt teinud, jällegi väga vaadatavus tõuseb. Noh ja siin mõned riigiasjad ja demokraatia asjad, kui on siin olnud suurte skandaalide aeg, siis ka meie vaatajaskond tõuseb. See on normaalne.

Aga miks siis just sellised teemad?

No kindlasti, sest need on aktuaalsed ja palju on sõna võetud meedias nendel teemadel. Need ei jää inimesest kaugeks, inimestel on oma arvamus ning nad tahavad kaasa rääkida, need teemad puudutavad.

Kuna saate aeg on piiratud, siis ei saa kõiki teemasid süvitsi lahata. Kui nüüd keegi avaldab oma arvamust ning jääb veel küsimusi õhku, aga keegi teine tuleb hoopis uue teemaga sisse. Kuidas te siis käitute, kas saates on eelistatud ühe aspekti sügavam analüüs ja arutelu või pigem võimalikult paljude uute ideede välja käimine?

See sõltub saadetest. Mõnikord, jah, tuleb nii, et on üks aspekt, mis saab rohkem tähelepanu ja aga noh, ei saa sinna jääda, sinna mülkasse, et sa saate nagu päris. Üldiselt on pigem parem see, et sa viid nagu oma idee lõpule, millega sa oled alustanud saadet, mis mõttega sa oled alustanud saadet, kui et lased sellel isevoolu minna. Isevool võib olla vahel küll selline väga atraktiivne ja emotsionaalne, aga noh, kui ta läheb teemast ikka täiesti kõrvale, siis või läheb uitama, et see ei ole hea. Põhimõtteliselt me oleme kõik valmis rääkima tunde ja ma ei saa lihtsalt lasta. Vahel ma näen, et selle asja huvides toimub väikene kisma saates, see mulle meeldib, seda ma lasen natuke aega toimuda. Ma tean saatejuhte, kes selle kohe ära lõpetavad, aga mulle meeldib. Ma ei karda seda, et mulle pärast öeldakse, et saatejuht laskis ohjad käest ja saade läks natuke aega isevoolu. Ma teen seda meelega, et kui ma näen ikka eetris omavahel kahte kaklevat eestlast, siis see on omaette vaatepilt. Muidu me oleme sellised kergelt uduse pilguga ja, et jah, meil on mõned professionid, kes saavad aru, mõned poliitikud on õppinud rääkima juba noh, kas või juba AK uudistele antavates intervjuudes, *soundbite*'ides, nad ei lasku enam paljusõnalisusse. Nad teavad, et kui nad ütlevad kaks lauset, siis need kaks lauset lähevad mõlemad eetrisse, sest neid väärtustatakse. See mulin seal ees ja taga, see on täiesti tarbetu. Aga see on paljuski ajakirjanduse kasvatuse töö. 90ndate alguses sellist asja polnud. Siis räägiti palju ja arvati, et poliitik räägib ajakirjaniku surnuks ja kohmab midagi. See ei tööta enam. Meie saates, kuigi meil on aega palju rohkem kui ühes uudisloos. Vaja on kiiresti see iva välja saada. Tundub küll, et see 55 minutit on päris pikk, aga tegelikult see läheb saates jube ruttu. Vahel harva tunded, et see on õudne kummivenitamine, et saade nagu üldse ei lähe. Aga teinekord läheb jälle väga kiiresti.

Kella jälgite ka siis ise, et millal saade hakkab lõppema või annab toimetaja sellest märku?

Ikka ise, jah, vaatan kella. Toimetaja ainult kirjutab, et kaks minutit on saate lõpuni. Kirjutab seda mulle, ma näen seda. Ma olen nii harjunud kella jälgima saates, ma isegi ei pea seda enam tegema. Ma olen nii harjunud sellega, et tean ja tunnen, millal see 55 minutit läbi saab.

See oleks siis minu poolt kõik. Suur tänu teile info eest.

Lisa 3.2. Epp Ehand – toimetaja

Kui palju teie toimetajana saate ajal saatejuhiga suhtlete?

Mitte eriti. See on saatejuhi enda asi, et ta vaatab kella, kell on ekraanil. Ta näeb ja teab, millal ta peab lõpetama ja noh, teine asi on see, et ma aitan lõpuaega lihtsalt meeles pidada. Ma saadan talle enne lõppu ka kirju Skype'i teel, et viis minutit, neli minutit jne saate lõpuni. Et ta näeb ka 5, 4, 3, 2 ja 1, et aitan ka lugeda kaasa, aga tegelikult ma ei pea seda tegema. Tegelikult ta jälgib kella, mis ta jälgib monitorilt ja sellist niimoodi korralduslikult korralduslikult ma ei sekku. Minu roll saate ajal on rohkem see, et ma loen neid kirju ja kommentaare, mis tulevad Facebooki ja kodulehe kaudu ja võtan telefoni vastu kogu aeg. Siis teen nendest inimeste kommentaaridest mingi valiku. Siis arvuti kaudu me suhtleme Aarnega ja ma saadan talle väikse valiku nendest arvamustest, et see peab olema üsna suureks keeratud kiri, et ei oleks saate ajal hästi loetav. Ei ole ju saate ajal võimalust ega aega süveneda sellesse, kiri peab olema ikka suurelt näha ja seega ma eriti palju korraga sinna infot üldse saata ei saa. Noh, ma saan paar-kolm kommentaari valida välja, saata need ära ja siis, kui ta on need ära lugenud, siis ma saan järgmisi saata ja niimoodi. Et jälgin, see ongi kõik, mida ma saate ajal teen. Muidugi ka siis, kui telefoniintervjuu tuleb, siis vaatan, et kas selle inimese võiks võtta otse liinile, et siis kirjutun Aarnele, et inimene ootel ja mida see inimene tahab rääkida. Muidugi ma püüan jälgida saadet ka nii palju kui ma saate kõrvalt jõuan, kirjade lugemise ja telefonikõnede kõrvalt. Püüan neid kirju ja kõnesid valida selle järgi, kuhu nad oma jutuga jõuavad. Vahel see õnnestub, aga tavaliselt on see nii, et kommentaarid on ikka maas saatest, sest noh, kui saates millestki räägitakse, siis inimene mõtleb, siis kirjutab või helistab ja siis ongi 5-10 minutit juba läinud ja siis ongi saates läinud teema juba mujale, siis võib-olla kohe selle juurde ei taha enam tagasi tuua. Püüan ka saate käiku jälgida ja leida kommentaare, mis sobivad sinna järgmise teema juurde juba.

Kui nüüd taustast rääkida, siis kes valib teema saatele?

Aarne Rannamäe ja mina. Valime koos ja siis otsustame.

Ja mis teema puhul kõige esimene ja kõige tähtsam peab olema?

No eeldatavalt on sellel teemal mingid sellised omadused, et ta on käivitanud debatti teatud määral, et sel teemal on hakatud mõtlema, on ilmunud mõni aramusartikkel, et see on kuidagi tekitanud kõlapinda ühiskonnas, mille üle on hakatud vaidlema. Peab olema mingi selline avalik huviäratav element. Kindlasti see, et inimesed on hakanud arutama selle üle. Mingi selline moment võiks seal olla. Aga noh, kui seal ei ole, siis me vaatame mingit sellist teemat, mille üle me ise võib-olla oleme mõelnud ja mingi selline teema, mille me ise saame siis ka esile tõsta, et ka selliseid asju on olnud vahel.

Kas külaliste hulgas peavad olema vastasleerid ehk erineval arvamusel inimesed?

Ei pea olema täiesti eriarvamusel, ei pea toimuma kokkupõrge saates. Aga jah, eriarvamusel küll. Ei saa olla nii, et kõik on ühel meelil ja tulevad ja räägivad ühest asjast. Mingi vaidlusdebati moment peab seal ikka tekkima külaliste vahel.

Kui palju arvestate sellega, et nad oleksid hea väljendusoskusega?

Kindlasti. Külalised ei pruugi olla kõik oma ala tippspetsialistid, et meie eesmärk ongi ärgitada ja elavdada diskussiooni erinevates elusfäärides inimeste vahel. Et see ongi kõige

olulisem moment, et me püüame näiteks meditsiinist rääkima ka mõne õpetaja või haridusest rääkima mõne arsti, et tekiks diskussioon. Need teemad, mille üle me arutame, on üldisemad ja need ei pea jääma spetsialisti pärusmaaks ja see vestlus ei saagi olla nii, et spetsialistid omavahel. On ju nii, et me tegelikult kõik võiksime kaasa mõelda haridusküsimuste üle ja siis. Aga sellise inimese leidmine, näiteks leida üks arst, kes räägiks haridusest või noh, mõne teise elukutse esindaja, kes räägib haridusest, et see on raske, sest inimesed on väga enesekriitilised ja nad arvavad, et nad teavad vähe, et selliste inimeste leidmine on keeruline ja nende julgustamine, et tulge ikka ja öelge oma arvamus välja.

Mis variandid siis on, kui mõni külaline jätab tulemata, näiteks ühistranspordi saates jättis Tšernogorova tulemata?

No on olnud, see Tšernogorova oli praktiliselt ainus inimene selle kuue aasta jooksul, kes on jätnud tulemata, ma ei tea siia maani, mis selle põhjuseks on. Ma küsisin ka pärast saadet, saatsin talle meili, telefoni ta ei võtnud vastu enam. Ma saatsin kirja talle ja ta ei ole vastanud sellele. Ma ei tea siia maani, et see oli tõesti silmatorkavalt ebaviisakas käitumine ja ülejäänud asjad on olnud ikkagi nii, et paar korda juhtunud seda, aga siis on olnud lihtsalt nii, et inimene unustab. Nii on olnud paaril korral ja kui ma siis helistan ja küsin, et kus te olete, siis on nagu ehmatuse suur, et ei ole jõudnud. Need on aga üksikud korrad olnud.

Kas see on oluline, et külalised saaksid saate jooksul võrdselt sõna?

No ta natuke on, et päris nii, et keegi on täiesti vait ja kaks inimest omavahel räägivad, et siis see ei näe ilus välja lihtsalt. Saatejuht püüab anda sõna. Samas pole ka see eesmärk, et kõik neli saaksid päris võrdselt sõna. See sõltub väga palju nii temast kui saatejuhi valikutest.

Kui saatesse satub mõni lobiseja, kuidas peaks saatejuht temaga käituma?

Katkestab jõhkvalt. Muidugi jah, eks see oleneb. Kui inimene räägib huvitavat juttu, siis see tema mõttekäik võibki olla vabalt pikem ja sellesse ei olegi vaja sekkuda. Kui aga jutt muutub selliseks kaootiliseks ning läheb sellest saate peasihist ja eesmärgist kõrvale või muutub hoopis dialoogi asemel monoloogiks inimese poolt, et siis tuleb selgelt see mingil hetkel katkestada. Aarne Rannamäele on omane ka see, kuidas seda nüüd öelda, seda ei saa nimetada katkestamiseks, aga ta ütleb mõne repliigi vahele, mis siis võib juba suunata inimest mõtet muutma, teises suunas edasi liikuma. Mõni inimene muidugi jätkab sama, et lihtsalt sellised kiired repliigid on Aarnele omased.

Ja kuidas saatejuht käitub tagasihoidlike ja vaiksemate külaliste puhul?

Mina ei ole saatejuht olnud sellises olukorras ja seega ma ei oska nüüd täpsemalt öelda, mis on universaalselt parimad nipid. VK saate ja Rannamäe puhul ütleks aga, et sellise külalise puhul aitab ikkagi tema julgustamine ja eraldi talle sõna andmine. VK on muidu selline saade, kus kõik võivad kohe sekkuda ja vahele rääkida ja ennast vabalt tunda. Kui inimene aga ei räägi üldse kohe tükki aega mitte midagi, siis Aarne ikkagi pakub sõna ja seda küll, jah.

Kuidas peaks käituma, kui üks külaline verbaalselt ründab teist?

Sellega on nii, et kui ta ründab viisakuse piirides, siis see lisab saatele võlu, noh, seda me ei taha, et kurjaks mindaks, see on inetu. Kui see on selline sõbralik ja viisakas, siis see on tore, see on selline elav vaidlus. Siis ei ole vaja seda takistada, aga kui seal tuleb sisse mõni inetu moment, siis seda on ikka vahel ette tulnud, et Aarne peab natuke jahutama seda hoogu.

Mina uurin oma töös kahte suhteliselt erineva teemaga saadet – tasuta ühistranspordi üsna konfliktset ja vastandlikku teemat ning üldisemat ja rahulikumat teemat demokraatia olukorrast Harta 12 näitel. Kuidas tulevad erinevate teemade puhul välja saatejuhi rollid, millal on ta rohkem intervjuuerija, millal sekkub rohkem vestlusesse?

No „Vabariigi kodanikes“ saatejuht eriti tihti intervjuuerijaks ei muutu. Vestlussaate puhul on üks eeldus see, et külalised ütlevad midagi ning viivad sellega ka diskussiooni edasi. Külalised omavahel ja ei pea saatejuht pidevalt sekkuma ja küsima. Üks ütleb ühe lause, teine vastab sellele ja ütleb oma arvamuse, täiendab. Muidugi saatejuht mingil hetkel juhib seda diskussiooni. Ta viib teema mingile teisele alateemale või teeb mingi pöörde. Pigem on see nii ja see ei pruugi olla alati küsimuste esitamisega tehtud ega ta ei oota vastuseid.

Kui palju võib saatejuht sellises vestlussaates lubada endale oma arvamuse avaldamist?

See on selline debatisaade, et ikka selline arvamus on meil vaba. Neutraalset arvamust polegi ju olemas, eks. seal selgelt oma arvamusi võib välja näidata mingil määral, aga jah. Muidugi päris kõik asjad, mis Aarne Rannamäe seal saates ütleb, ei ole ka päris tema arvamus, et nüüd niimoodi. Ta ka ju provotseerib vahel ja liialdab. See on kõik selleks, et diskussiooni saates edasi viia. Vahel teeb ta näiteks nalja või kuidagi nii. ütleme, et kui ega nii ka pole, et saatejuhi arvamus jääb domineerima. Seal peab leidma sellise tasakaalu, ma kujutan ette.

Kuidas käitub saatejuht siis, kui saatekülaline on tema isiklik tuttav? Saates on näha, et mõnda külalist sinatatakse, mõnda teietatakse. Kuidas see saatele mõjub?

No me ei ole ka püüdnud seda ka varjata kuidagi. Kui on tuttav inimene, siis ongi sinavorm ja noh, me oleme püüdnud seda saadet teha nii, et see oleks hästi ehe ja me tahame, et inimesed seal avaldaksid oma arvamust ja siiralt ja tuliselt ja tõesti seda, mida nad tahavad öelda ja mida nad mõtlevad. Polegi vaja, et see saade oleks mingi üliviisakas, korrektselt formuleeritud stiil, eks. Selle stiili juurde, selle vabama stiili juurde käib siis ka see, et inimene, keda saatejuht rohkem tunneb, et see tuleks ka saates ehedalt välja nagu see tavaelus on, et me ei püüa seda kuidagi varjata. Noh, kui on uudistesaaade näiteks, siis seal on need raamid rangemad ja seal võib-olla näiteks ka inimesed, kes teineteist väga hästi tunnevad, aga ikka teietavad. Ei ole mõtet hakata selgitama seal, et miks nüüd ühele sina, teisele teie. Seal see formaat on rangem ja piirid. Ei hakka selgitama, mis taustad inimestel on. Selline debatisaade aga ongi vabam ja seal on nii, et on iga inimene oma arvamuse, oma isiksuse, oma taustaga, isikupäraga. Me ei püüa seda kuidagi varjata ja sättida nii, et kõik oleksid kastis nii.

Kuid kas sel puhul pole nii, et mõne külalise jaoks seab see ametliku õhkkonna ning siis ta ei avane nii kergesti, kui sinasõbrast tuttav?

Ei usu, et pigem säilibki selle saate ehedus ja vestlusring ongi võimalikult selline nagu oleks tavaliselt, kui inimesed kuskil laua taga kokku saavad. Et kui inimesel on ikka oma arvamus, siis ta ütleb selle välja või siis tõesti vahel ka ei ütle või ütleb pärast provotseerimist või isiklikku pöördumist, see sõltub nagu inimesest endast.

Mis nippidega toob saatejuht saatesse põnevust, et vaataja tähelepanu hoida? Rannamäe ironiast me juba rääkisime, aga mis veel?

Meelelahutuslikkus pole küll otseselt meie eesmärk, aga eks televisioon olegi suuresti meelelahutus ja eks see diskussioon ju peab ka kuidagi sütitama nii kõnelejaid kui vaatajaid

kodus. See peab panema kaasa mõtlema ning selleks, et seda särtsu oleks, siis selleks jah, tuleb vahel õli tulle juurde valada sinna vestlusesse. Selliseid muid nippe nagu eriti polegi enam tegelikult. Võib-olla see, et sinna saatesse vahele neid videoklippe ja meilid ja telefonikõned loomulikult, need on ju sellised, mida saab kasutada selleks, et põnevust juurde tuua ja vaheldust, muuta suunda või lõhkuda sellist ühtlast rida ja see muudab atraktiivsemaks seda asja.

Kui vaadata saate ülesehitust, siis kas küsimus, mis saate alguses esitati, siis kas see peab saama saate lõpuks vastuse?

See täitsa oleneb jällegi. Mõnes saates on kindlasti see näha, et hakatakse arutama ühe kindla küsimuse üle ja millel on siis alateemad ja saate lõpuks jõuame selleni tagasi. Kuidagi püüame siis. Me ei lahenda mingit probleemi ära, aga võib-olla saate lõpuks see arvamus on veidi teisenenud, muutunud. Me teeme just nagu ühe kokkuvõtte sellest arutelust. Vahel ei saa seda aga üldse välja tuua. Vahel on nii, et ei ole üldse sellist ühtset küsimust, millega me alustame ja millele me püüame leida lõpuks lahenduse. Päril sellist plaani iga kord ei ole.

Nii et kõik variandid on võimalikud: jäädakse eriarvamusele, leitakse mingites punktides konsensus, pakutakse lahendusi?

Jah, ikka, kõiki variante tuleb ette ja see sõltub iga kord täiesti külalistest ja teemast.

Kui sügav peaks saate käigus arutelu olema, kas ühe aspekti sügavam arutelu, võimalikult paljude uute teemade sisse toomine või hoopis midagi muud?

See oleneb muidugi jällegi teemast. Mingil määral võib öelda, et meil ei ole siiski päris analüüsisaade. Meil ei ole niimoodi kõik eksperdid laua taga. Me püüame kodanikke laua taha tuua, kes on erinevad. Siis ta jääbki niimoodi arvamuste avaldamiseks, et me ei püüagi ühele probleemile pakkuda välja ainuõigeid ja parimaid lahendusi, mis eeldab pikka analüüsi või korrektset argumentatsiooni. Sellega tegelevad teised saated, kus võetakse mingi asi tükki ja ning püütakse leida lahendusi. Meie püüame esile tuua ikkagi selle arvamuste diapasooni. Kui tekib mõni sügavam teema ja on näha, et sellega saab edasi minna, siis oleme sellega jätkanud näiteks järgmise päeva uudistesaares. On olnud paar sellist näidet. Näiteks kui me kunagi rääkisime välismissioonidest, siis väga palju helistati ja küsiti, et miks sõtta võib minna juba 18-aastaselt, aga paljud asjad on veel keelatud kuni 21 eluaastani, et võiks tõsta seda piiri. Järgmine päev see sai jätku uudistesaares, kus eksperdid avaldasid oma arvamust selle üle.

See olekski minu poolt kõik, suur tänu teile.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Ere Uibo, sünnikuupäev 09.02.1991, annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Saatejuhi roll ETV saates „Vabariigi kodanikud““, mille juhendaja on Aune Unt,

- 1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
 3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 27.05.2013